VARGYAS LAJOS

BALLADÁS-KÖNYV

ZENEMŰKIADÓ

VARGYAS LAJOS • BALLADÁSKÖNYV

Hibaigazitás

8.lap 3. bekezdés utolsó mondat: 8 helyett 48

75-76. lapon kétszer közölt dallam és változatai: csak a 2. megoldás érvényes

170. lapon a 97. sz. hiányzó eredeti dallamának ritmusa és szövege a következő (a hangok azonosak):

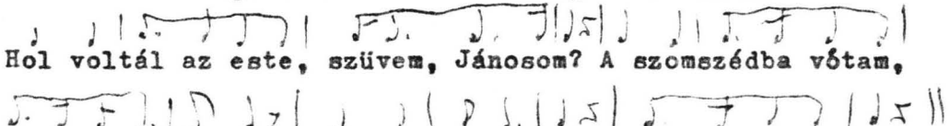

Hol voltál az este, szüvem, Jánosom? A szomszédba vőtam,

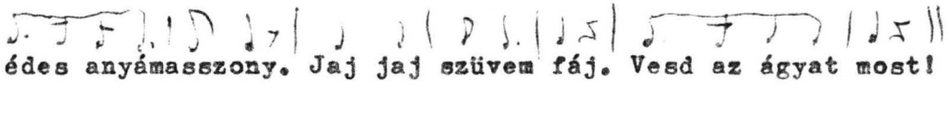

édes anyámasszony. Jaj jaj szüvem fáj. Vesd az ágyat most!

VARGYAS LAJOS

BALLADÁSKÖNYV

ZENEMŰKIADÓ BUDAPEST 1979

© Vargyas Lajos 1979

ISBN 963 330 283 8

NÉHÁNY SZÓ A BALLADÁRÓL, ELÖLJÁRÓBAN

A ballada a középkori parasztság nagy alkotása, ami a 14–15. században viharos gyorsasággal hódította meg az európai népeket, s teljesen kiszorította hagyományukból a korábbi elbeszélő költészetet, a hősének sokáig uralkodó műfaját. Később még egyszer lázba hozta Európát: a 18. század végén és a 19. században, amikor a műveltek ámultak el egy addig ismeretlen költészet megragadó szépségén. Ma pedig újra tanúi vagyunk megújuló vonzóerejének. Milyen hát az a műfaj, aminek ilyen századokon átsugárzó a hatása?

Minden nagy stílus meghatározott érdeklődéssel válogat az élet jelenségei közül. Az életnek milyen kérdéseiről akart véleményt mondani a balladaalkotó közösség? Ha a régi magyar balladák legszebben megformált, legelterjedtebb darabjait sorra vesszük, összefüggő és elég szűk témakört találunk bennük. *Házasság kényszerítése* az egyik (például a Halálra hurcolt menyasszony 43–44., a Halva talált menyasszony 28–29., Zsivány felesége 16–17.); *tiltott házasság* a másik (Anyai átok 30–31., Két kápolnavirág 1., Pogány király lánya 50.), *szerelem tiltása, büntetése* (Szégyenbe esett lány 41–42.). Mindez a családon belüli, korlátlan szülői hatalmat teszi gyűlöletessé. Ugyanezt teszi a Kegyetlen anyós (34.), a menyét elpusztító családanya balladája; sőt ide tartozik a Szeretet próbája (20–22.) is, amiből az derül ki, hogy a szerető áldozza fel magát egyedül az emberért, nem a család vér szerinti tagjai. Vegyük hozzá a Három árva témáját (4–5.), a mostohaanya elleni izgatást és a sok házasságtörési történetet, ahol néha a házasságtörőt ítélik el, de néha annak fogják pártját, vagyis a szerelem joga mellett döntenek a rossz házasság ellen, sőt tüntetnek itt is a férj, a családfő korlátlan büntető hatalma ellen. Mindez és a szerelem mint általános téma egységesen arra mutat, hogy az egyén jogainak, a szerelem, a szabad párválasztás jogainak költészetéről van szó, amit szembeszegeznek a nagycsalád, a családfő rideg anyagi érdekeivel.

Történészeink kimutatták, hogy a 13. század európai parasztságában megkezdődött a nagycsalád felbomlása Angliától Magyarországig, s a parasztság a 14. században sokkal inkább elaprózott birtokrészeken gazdálkodó kis családokból áll, semmint a régi nagycsaládi keretekben. Ennek a gazdasági-társadalmi folyamatnak érzelmi kifejezése ez a sok tragikus téma, ami a „nagycsaládi szervezet" embertelen következményeit akarja bizonyítani.

A másik nagy témakör a gazdagság ellen irányul. A szegény-gazdag ellentét, a társadalmi korlátok, a kincshez való ragaszkodás mindig úgy jelenik meg a balladában, mint ami gonosszá teszi az embert, s megrontja az emberi kapcsolatokat. 13 régi és 2 új balladánk fogalmazta meg ezeket a problémákat, legtöbbje könyörtelenül éles ítélet formájában. (Falba épített feleség: „De azt én jól tudom, hogy tik úgy es tesztek, Hogy embert

megöltök, avval pénzt kerestek", Szívtelen anya, Szálláskereső Jézus, Két kápolnavirág, Gazdag asszony anyja, a Halálra táncoltatott lány sok változata, ahol a gazdag lány kicsúfolja szegény kérőjét, aki bosszúból táncoltatja halálra, Pogány király lánya, Gőgös feleség, Kétféle menyasszony, Házasuló királyfi, Bárólány és Juhász és mások.) A parasztság már fölfelé döngeti az osztálykorlátokat – legalábbis képzeletben –, saját osztályán belül pedig elítéli azt a fejlődést, ami azokban az időkben gazdag jobbágyokra és szegény zsellérekre választja szét őket.

Emellett a két, kiemelkedő témacsoport mellett igen jellemző egy hiány is: a harcnak mint balladai témának hiánya. A parasztság nem énekelt harcról, legföljebb a következményeiről: hogy az elesett hős búcsúzik családjától, vagy a család siratja az elesettet; vagy fogságból menekülő sebesültet nem fogadnak be a szülői házba. Maga a harc azonban nem érdekelte a parasztságot. Hatalmas változás a hősénekhez képest, amelyben a népet csakis a harc érdekelte, amelyben megmenekül a szörnynek ábrázolt ellenségtől. Ebben a korban már nem szörny az ellenség: az uralmi változás nem változtat a nép életformáján, a seregek pusztításai nem fenyegetik az egész nép létét, mint a népvándorlás korában, csak már alkalmi szerencsétlenséget jelentenek. A népet átalakuló életének problémái foglalkoztatják, s igényeit fogalmazza meg balladáiban. Ez a költészet tehát a népi társadalom akkor központi kérdéseit dolgozta fel, s így jellemző rá a kiválasztott témakör, mint minden nagy művészeti irányzatra.

Amilyen szigorú a témák kiválasztása, olyan szigorú a válogatás abban is, mi kerülhet bele az elbeszélésbe. Minden műfajnak megvan a maga sajátos látószöge, az a jellemző magasság, ahonnan visszatekint az életre, ami megszabja, milyen részleteket láthat belőle, s milyeneket nem. A naturalista regény és novella közelebbről nézi az életet, több részletet láttat, a ballada magasabbról, ahonnan már a részletek nem látszanak, csak a nagy körvonalak. A lány szerelmének elnyerését csak annyi jelzi a Csudahalott-ban, hogy a tetszhalott felugrik, és megöleli kedvesét; a többi már magától értetődik. A Visszavitt menyasszony lebabázását is csak jelzik – finoman, mégis pontosan – a nyoszolyólányok szavaival: „Adsz ide, adsz ide potyolat ingedet.....apróka ruhának, Selyem keszkenődet burkozó kendőnek...". A szerelem megtörténtét is magyar és francia balladák mindig csak jelzik, néha virág-, gyümölcsszimbólummal, néha utólag néhány szóval, de sosem jelenítik meg. Szabó Vilma kimegy a „kiskertbe" (vagyis virágoskertbe), vagy lefekszik a „diófa tövére", a hajdúlegények is leülnek Bíró szép Annával a „csitnyebokor" tövébe, s mikor meg akarják ölni – s előbb erőszakot elkövetni rajta –, csak annyit hallunk: „Pénzed is a miénk, magad is a miénk." Az európai ballada legjobb darabjaiban mindig abban a magasban lebegnek a történetek, ahonnan már eltűnnek az apró részletek, és az esemény néhány jellemző vonással felvillantva száguld a tragikus kibonyolódás vagy a komikus csattanó felé.

Abban a magasban csak a körvonalak látszanak, ahogy a rajzoló adja vissza a dolgokat. Az ilyen rajzoló arra is hajlamos, hogy amit lát, a jellemző körvonalakat kiemelje, kissé eltúlozza, a nem fontosakat pedig akár kissé el is változtassa. A ballada is így stilizál: csak a jellemző vonás és az élet döntő kérdéseinek visszaadása fontos számára, azokat kiemeli, azokban „reális", a többi nem érdekli, vagy akár túl is teszi magát rajta, abban

sokszor „irreális". A Szeretet próbája balladában csak az áldozatvállalás vagy megtagadása fontos, s ebben a tekintetben kegyetlenül, túlzottan reális. Az viszont már nem érdekli, hogy elképzelhető-e a mindennapi életben, hogy egy mérges kígyóval a keblünkben járulhatunk-e szép sorjában egyik rokontól a másikig szépen megfogalmazott, ismétlődő kérésekkel, és hihetik-e ezt az illetők. Ha a szerető el akarja csábítani elérhetetlen kedvesét, a fokozást, hogy csak tettetett halállal tudja végül magához csalogatni, csudamalom és csudatorony „csináltatásával" jelzi; mert ezek csak szimbolikus kellékek; realitás egyedül a sikertelenség és a végső siker. Ugyanilyen valóság a két lánytestvér férjhezmenetelében a szegény és gazdag sors szembeállítása; ezen a példázaton nem változtat, hogy nemigen etetnek semmilyen szegényt disznóvályúból. Ez itt az ellentét és a stilizálás törvénye szerint történik, aminek lélektani hatása alól egy hallgató sem vonhatja ki magát; mert az ellentét valóságos, és az ellentétpár gondolkozásunknak is megfelel.

A ballada magasában az egyes emberek megkülönböztető vonásai sem látszanak már, csak az, ami az emberre általában jellemző, ami közös, ami tipikus. Ha egy Móricz-novellát olvasunk, azonnal egy élő embert látunk a maga egyéni vonásaival. Ha egy balladát hallgatunk, tipikus emberi magatartásokat hallunk, s az ember jelenik meg minden egyénítő részlet nélkül. A realista író ereje abban áll, hogy mindig új és új életszerű részletekkel tudja felidézni az embert; a balladáé abban, hogy egész sorát találja ki olyan fordulatoknak, amelyek az ember tipikus magatartását, tipikus lelkiállapotait és megnyilatkozásait ábrázolják. „Mitől véres a kardod? – Galambot öltem meg"; „Szabó nem jól szabta, varró nem jól varrta" – védekezik a teherbe esett lány elől rövidedő, hátul hosszabbodó szoknyája miatt; „Nem sírtam, nem sírtam, Cserfa füstje fogta Kökénykék szememet", és hasonló kifogások ábrázolják a megzavarodottságot, amikor, mint a vízbefúló, a szalmaszálba is kapaszkodnánk a bajból való szabadulásért. A kétségbeesett bánat mondatja a menyasszonnyal: „Virágim, virágim, földre boruljatok, engem sirassatok..." Fehér Anna sem jelenik meg a maga egyszeri, különleges valóságában, amikor a bíró ajánlatával fut bátyjához a börtönajtóra, majd mégis vissza a bíró ágyába, amikor gyanakodni kezd a lánccsörgéstől, majd átkot mond a valóság hallatára. Hasonló helyzetben más is így tenne, legalábbis sokan. Az átkot pedig bizonyára senki se mondta volna úgy az életben, azt csak a *mindenki költészete* tudta így megfogalmazni, ilyen sosem-volt, mégis lélektanilag indokolt, tehát jellemző formában. S vannak balladák, ahol már csak az emberi magatartástípus az egész ballada tárgya: a Rossz feleség, a Gyáva szerető, a Sírdogáló János és hasonlók; megannyi emberi magatartás elvont, eltúlzott, stilizált rajza.

Ennek a magasból láttatott képnek összefoglaló látványába csak általános érvényű képek valók; ezért akar a ballada az élet nagy általánosságaival hatni. Ha bajt, életveszélyt, fenyegetést idéz, tüzet, vért emleget. „Mozsdóvized vérré váljon, Törlőkendőd lángot hánnyon!" Fehér Anna minden átkában jelen van ez a kettő, néha semmi más, csak ennyi. A többi kitalálás közül még leginkább az áll meg mellettük: „A kenyered kővé váljon!", mert a kenyér és a bor is az élet nagy, ősi jelképe. Azért mondja az idegenbe férjhez kényszerített lány anyjának: „Hát nem volt-e kendnek egy darab kenyere, egy pohárnyi bora, Hogy ne adjon engem törökök kezébe?" A Gazdag asszony is ezért kínálja „első pohár borát" börtönbe vetett anyjának engesztelésül, amire annak átka Fehér An-

nához hasonlóan ősi jelképekkel válaszol: „Vesse fel pokolszél a belső szobádat, Dűtse fel pokolszél első pohár borod!", és hogy a tűz se hiányozzék: „A tűz égesse meg Vasas szekeredet!" Ugyanaz az anya a börtönben megint csak a legősibb jelképekkel fejezi ki az anyaságot és lánya hálátlanságát: „Tartsd fel, anya, tartsd fel, Tartsd fel leányodat, Ontasd ki magadból a piros véredet, Szípasd ki magadból az édes tejedet, Méges azt érdemled, hogy tömlöcbe tegyen!"

Tulajdonképpen a párbeszédben lepergetett történet sem csak drámai forma, legalább annyira stilizált, magasból láttatott formája is a cselekmény előadásának. Ezzel is már válogat a ballada, a legjelentősebb pillanatokon keresztül ábrázol. Az Elégetett házasságtörő klasszikus változatában csak 11 epikus sor van 45 drámai párbeszéd-sorral szemben. Két másik változatában 8–24 és 7–27 az arány. Mindent felülmúl drámaiságban a dunántúli Zsivány felesége (Függelék 94.), amely egyetlen sort sem mond harmadik személyben; mindig csak a szereplők lélektanilag indokolt szavait halljuk, mégis tudtunkra adja az előzményeket, érzékelteti a fokozatos hazautazást, végül a kivégzést, amit az asszony elhangzó parancsszavából tudunk meg. A Falba épített feleség egyes változatai még az epikus kezdőformulát is – „Úgy rakják, úgy rakják Magas Déva várát" – meg tudja oldani párbeszéddel: „Hová mégy, hová mégy Tizenkét kőmíves? Elmegyünk, elmegyünk, hogyha dolgot kapnánk. Jertek, megfogadlak...." Egyes strófaismétlő formákban a ballada nem is áll egyébből, mint a szereplők szavaiból. (Például a Rossz feleség, vagy a Megétetett János.) Jellemző, hogy a Kétféle menyasszony a tulajdonképpeni elbeszélő párhuzamokat is a szegény testvérrel mondatja el első személyben. („Kérették a nénémet... Engemet is kéretnek...")

Ez az erős szűrő a cselekmény felépítésének is csak néhány alapformát engedélyez. Legtöbb régi balladánk a következő szerkezet szerint építkezik: 1. a kiindulás mindig egy párbeszéd vagy monológ, ami előre jelzi az összeütközést. A 93.-ban például az asszony elküldi férjét hazulról, de gyermeke figyelmezteti, hogy anyja Barcsait szereti. 2. ezután mindig valami színváltozás következik: valaki elmegy messzire, vagy valaki érkezik messziről, esetleg mindkettő megtörténik, vagy egyszerre más színhelyre kerül át a cselekmény. Például a férj elmegy Kolozsvárra, feleútról visszafordul; 3. ezután a „mozgás", „színváltozás" után következik a balladai összeütközés drámai kifejlődése, ami a tartalom lényege: a férj betöri az ajtót, megtalálja a szeretőt, kivégzi, s utána feleségét is; 4. a befejezés valami tanulságszerű összefoglalás, csak nem a ponyva erkölcsi prédikációja, hanem valami kijelentés, párbeszéd, átok, ami összegezi a példázatot. Például a férj szavai: „Minden vegyen példát róla, Hogy van a kurvának dolga", de akárcsak annyi: „Mostan hadd vigadjon feleségem szíve!" 83 régi balladánkból 8-nak van ilyen felépítése, sőt egy-két jobban sikerült újnak is.

Egy másik szerkezet a strófaismétlő forma, amikor egy-egy szó vagy részlet változik a végig ismétlődő versszakban, vagy két-három ilyen rész ölelkezik egymással. 18 szövegünk építkezik így. Ha a kevés cselekményű és töredékes típusokat leszámítjuk, mindössze 9 balladánknak van más felépítése, bár azokban is fel-feltűnik az előbbinek nyoma. A balladák zömét tehát e két főtípus képviseli, s éppen a legtökéletesebbeket. Hozzátehetjük, hogy a betyárballada is tulajdonképpen egyetlen felépítést alakított ki: a betyár

életének vagy dicsőségének felvillantása után jön a veszély, a veszéllyel dacoló hősiesség, egyúttal az elkerülhetetlen bukás. Világosan látjuk azt a válogató ízlést, ami még a mesevázak felépítésének is csak két-három változatát engedélyezi.

Vessünk egy pillantást a formai elemekre is. Feltűnő sajátsága a balladának az ismétlés. Többféle formáját alkalmazza: 1. a teljes sorismétlés az egész költeményen végig. 2. a versszak vagy a sor második felének megismétlése a következő elején, (sűrűn, de sosem végig az egész költeményen), 3. alkalmi ismétlések a versszakon belül. Mindennek esztétikai hatás a célja. A szépen fogalmazott, tömör sorokat kétszer is szívesen halljuk, a félsor és félversszak ismétlése pedig az állandóan újra hallott strófa egyhangúságát akarja megtörni. Ugyanezt érik el a fordítottjával, amikor a szöveget mondják tovább, de a dallamot ismétlik alatta, vagyis az új szöveg mindig a dallam második felére hangzik el egymás után. Kitűnően alkalmazzák ezt a Fehér Anna átkában, ahol a lány újabb és újabb átkai mindig ugyanarra a 3–4. dallamsorra hangzanak el, mint egy elakadt gramofonon.

Válogat a ballada a metrikai lehetőségekben is: régi szövegei kizárólag 6-os, 8-as és 12-es sorokat használnak. S ehhez a puritán ízléshez csatlakozik a rímtelenség is, amit különösen a legrégebben följegyzett változatokban tapasztalunk. A rímtelenséggel nagyon is összeillik viszont, hogy ugyanazokban a régies szövegekben annál inkább találunk betűrímet, mégpedig nemcsak egy-egy soron végig, hanem több soron keresztül, sőt egymást keresztező két betűrímet is több soron át összefonódva. Például a *V* és a vele egyértékű *F* váltakozik a *H*-val a következőkben: „Avagy azt *v*álasztod, *h*ogy *f*ejedet *v*egyem, *V*agy selyem *h*ajaddal *h*ázat kisöpörjem, Avagy azt *v*álasztod: reggelig *v*irrasztasz, *H*ét asztal *v*endégnek *v*ígan gyertyát tartasz", s a másik variánsban: „*H*árom *h*alál közül melyiket *v*álasztod: *V*agy *f*őbe lőjelek, *v*agy *f*ejedet *v*egyem, *V*agy *h*ét asztal *v*endégnek *v*ígan gyertyát tartasz? *H*árom *h*alál közül én is az *v*álasztom: *H*ét asztal *v*endégnek *v*ígan gyertyát tartok. *H*allod ím szolgáló, *h*ozd be a *v*ég *v*ásznat, S a nagy kászu szurkot!" Most *T*-alliteráció következik: „*T*etején kezdjétek, *t*alpig *t*ekerjétek, *T*alpánál kezdjétek, *T*etejig égessétek!" Jellemző, mennyire tudatában volt ennek a nép: ugyanazon a helyen a variánsok néha más-más, betűrímet alkalmaznak: „*V*érrel *v*irágzok hátatok" – „Vérrel *h*abzik a *h*átatok"; vagy „*M*egvetik a *h*álót, *m*egfogják a *h*alat" – „*M*egvetik a hálót, *m*egfogják az *m*árnát".

Emelkedett nézőponthoz emelkedett stílus illik. A nép fogalmazása minden egyszerűsége ellenére is keresi a mindennapi fölé emelkedő, ünnepélyes, szokatlan kifejezést. Ezúttal csak egy példára hivatkozom, ami a variálók eljárását mutatja, amint mindig új és új, szokatlan kifejezést keresnek ugyanarra a dologra. A zsivány, tolvaj, rabló megnevező szó helyébe már a köznyelv is kialakított egy képes, megjelenítő kifejezést: az útonállót. A népnek még ez is kevés, amikor balladát fogalmaz: az a rabló oda van „keresztút állani", majd „keresztes út átal" vagy „útkereszt-állani", „út-keresztül állni", „út-elkeresztezni"; az asszonyt odaadták „útonelállónak, ember-megfosztónak", „úton megállónak", aki éjjel „gyilkoskodik", oda van „ember-felgyilkolni", máskor „erdő-vándorolni", ismét máshol „Sok ártatlan vérit vízen eleresznyi".

Nem fejezhetjük be a ballada bemutatását az előadásmód jellemzése nélkül. Ahol még a régi előadóstílus él, akár a törökkoppányi asszony Bodor Katalinájában, akár a

moldvai asszonyok balladáiban, mindenütt meghatott, ünnepélyes, de színezés nélküli előadásban hangzik el a ballada. A hatást rábízza a szövegre. A dallam, az ének, az előadás csak arra való, hogy fölemelje a mindennapok fölé, de nem arra, hogy részletezze, megjelenítse, értelmezze. Mindez idegen volna válogató és emelkedett lényétől. Vagyis előadásában is olyan, mint egész fogalmazásában: tartózkodó, válogató, leszűrt, emelkedett. Egyszóval: klasszikus.

A VÁLOGATÁSRÓL

Az az érdeklődés, amellyel a közönség „A magyar népballada és Európa" könyvemet fogadta, beszédesen tanúskodik a ballada iránt fellángoló érdeklődésről. Két súlyos, tudományos kötet sem riasztotta vissza az olvasókat egy teljességet kínáló, új balladaválogatástól. De a ballada elsősorban nem tudomány, hanem művészet; és mint művészet, elsősorban nem olvasmány, sőt nem is olvasásra szánt műfaj. Mint a népköltészet legtöbb műfaja, ez is énekben él, és csak énekelve bomlik ki igazi szépsége. Szerencsére ez ma már nem tartja vissza az olvasót, inkább felfokozza érdeklődését iránta. A népdal, a népzene ma már tömegek szellemi tápláléka, s a ballada is nyer vele, ha énekelni való szépséget is kap benne az „olvasó". Ifjúságunk már nemcsak hallgató, olvasó, befogadó akar lenni, hanem egyre inkább maga akarja művelni a művészetek mindenféle ágát, elsősorban azokat, amelyeket énekelni, táncolni lehet. Örvendetes ez a fejlődés, hiszen az alkotó vagy előadó részvétel mindig nagyobb átélést jelent, mint a puszta befogadás. Aki a népművészettel hivatásszerűen foglalkozik, örömmel siet segítségére azoknak, akik bele akarnak kapcsolódni a néphagyomány áramába. Ehhez a bekapcsolódáshoz nyújt segítséget ez a gyűjtemény: éneklésre szánt válogatás, ballada-énekeskönyv, kalauz a ballada hagyományához.

Igaz, a kétkötetes nagy könyv is kottával közölte a balladákat – már amelyiknek volt följegyzett dallama –, szám szerint többet is, mint a jelen válogatás. Annak is az volt a célja, hogy a legszebb szövegeket és dallamokat adja az olvasó kezébe. De a súlyos, drága kiadvány mellett szükség van egy kisebb, olcsó, sokakhoz eljutó gyűjteményre is, hogy azok is kezükbe vehessék a legszebb balladák énekelhető változatait, akikhez nem jutott el a nagy összefoglalás.

Eszerint csak annyi volna benne az új, hogy elhagyja a dallamtalan darabokat, s közreadja a régi könyvből mindazt, ami dallammal jelent meg benne? Ennél bizonyos vonatkozásban kevesebbet nyújt, más tekintetben sokkal többet. Kevesebbet azért, mert nemcsak azokat a balladatípusokat hagyja el, amelyeknek egyáltalán nincs följegyzett dallamuk, hanem többet azok közül is, amelyeknek van ugyan dallama, de szövege töredékes, alig érthető vagy romlott – az ilyen többnyire egy-két változatban került elő –; továbbá nem közli azokat sem, amelyeknek költői értéke csekély, tartalma nem túl érdekes. Így a nyilvántartott 134 magyar balladatípusból itt csak 70-et talál az olvasó. De ezek a magyar balladaköltészetnek, sőt, az egész európai balladaköltészetnek is legszebb, legérettebb típusai. Éppen ezért ez a 70 típus nem is ugyanennyi darabbal jelenik meg a kötetben. Néhányból két-három változatot is közreadunk, ha azok akár szövegben vagy dallamban új szépséget kínálnak. Legyen lehetősége a válogatásra annak, aki énekelni akarja.

Ez a 100 balladaváltozat azonban még így sem egyszerűen kivonata a nagy összefoglalásnak. A magyar ballada és zenéje olyan gazdag, hogy bőven telik belőle több önálló válogatásra is. Kár volna mindig ugyanazokat a példákat ismételgetni. Ezért arra törekedtem, hogy ahol csak lehet, eddig ismeretlen értékeit tegyem hozzáférhetővé.

Magától értetődik, hogy bizonyos esetekben ez nem volt lehetséges. Vannak balladáink, amelyeknek csak egyetlen változatát jegyezték föl dallammal. Ha az ilyen típust szövegének jelentősége miatt föl kellett venni a válogatásba, nem maradt más választás, mint közölni azt a már sokszor közölt egyetlen variánst. Másrészt vannak olyan egyedülállóan szép változatok, amelyek helyett hasonló értékűt nem lehet találni; kár volna megfosztani az olvasó-énekest az ilyen szépség élvezetétől. Így tehát 24 darabot, mint nélkülözhetetlent, újra közöltem itt is. 67 változat új tehát a régi könyvhöz képest, s ebből 59 eddig még sehol sem jelent meg. Ezek ezúttal kerülnek először a közönség elé gyűjteményeinkből. De a többi nyolc is részint folyóiratban látott napvilágot, részint olyan régi, ritka kiadványokban, amit a közönség nagy része nem ismert. Azt akarjuk, hogy ez a gyűjtemény minél többet tegyen közkinccsé abból a hatalmas anyagból, ami az immár száz éve folyó népzenei gyűjtésben felhalmozódott.

De szólni kell még arról a kilenc balladáról, amit a könyv végén, a Függelékben talál az olvasó. Vannak olyan klasszikus szövegeink, egy-egy remekül felépített típus végsőkig kiérlelt, költői szépségű megfogalmazása, amit dallam nélkül jegyzett fel a múlt századi gyűjtő, akinek még nem volt fonográfja, s legtöbbük a kottát sem ismerte. Ezek nélkül a darabok nélkül minden balladaválogatás hiányos lenne. Ha egy-egy ilyen, nagy értékű szövegnek később került elő dallammal följegyzett változata, tehát *ugyanannak a balladának a közeli vidékről,* akkor ilyen dallamra ráénekelhetjük az illető szöveget anélkül, hogy meghamisítanánk a néphagyományt. Hiszen maga a népénekes is megteszi ugyanezt: egy-egy szöveget más-más, „ráhúzható" dallamra énekli. („Az is rávisz", mondja.) Egy ilyen dallam, amit a környéken már daloltak az illető szöveg változatára, biztosan hozzátartozik a balladához, és megvan a valószínűsége, hogy az egykori, legszebb szöveget énekelték arra is.

Természetesen mindig feltüntetjük ezeknél a daraboknál, hogy szöveg és dallam más-más gyűjtésből származik; sőt a jegyzetben közöljük is a dallamhoz tartozó, eredeti szöveget, amellyel annak idején följegyezték. Lássák tehát az olvasók és előadók, hogy ebben az esetben nem a néprajzi hitelességet kapják, hanem a néprajzi *valószínűséget:* de az *énekelhetőség,* tehát a *nagyobb néprajzi hitelesség* érdekében.

Ez a könyv a balladát művészi élvezetre szánja; nem kívánja megterhelni az olvasót a balladára vonatkozó tudományos kutatás eredményeivel. Vannak mégis olyan tudnivalók, amire minden olvasó kíváncsi lehet, amit tehát érdemes mégis röviden hozzáfűzni a balladákhoz: hogy mennyire elterjedt vagy ritka, hol található még a mai magyar nyelvközösségben, milyen korból származik, hol él hasonló ballada más népeknél – vagyis mi az „eredete". Az ilyen megjegyzéseket senki se úgy vegye tudomásul, hogy az „átvétel" kevésbé értékes alkotása népünknek, mint az „eredeti". A nép sohasem „fordít" a szó irodalmi értelmében; egyáltalán nem tiszteli az „eredetit", ha átvesz valamit, nem ragaszkodik hozzá, hanem csak annak példájára alkot valami újat. Néha csak részletek maradnak a példaképből, az egész teljesen más értelmet kap az átvételben. Csak az tudja igazán, mennyire „alkotás" minden átvétel, aki össze tudja hasonlítani a népek egymásból alakuló balladáit.

A mostani elterjedés adatait se vegye senki a ballada örökös életformájának. Ami ritka, csak egy szűk területen található, az csak „ma már" ilyen ritka, vagyis a pusztulás, a felejtés századai után. Legtöbb esetben biztosra vehető, hogy valaha az egész magyarság ismerte az ilyen darabokat is. Ezt néha a mind mélyebbre hatoló gyűjtés bizonyítja: hosszú ideig csak Erdélyből ismert balladák felbukkantak – teljes épségben vagy töredékesen – Dunántúl, Nyitrában, Ung, Szabolcs megyében. Máskor az összehasonlító tapasztalatok bizonyítják. Ha például egy Szeged vidéki, egyetlen példányban ismert balladáról kiderül, hogy morvák és bolgárok tőlünk vették át, akkor ez igazolja, hogy valaha kitöltötte az egész területet a morva határtól le a bolgárokig.

Aki az itt található utalásokon túl további tájékoztatást akar kapni ilyen és hasonló kérdésekben, az már forduljon a kétkötetes összefoglaláshoz.

Szólni kell még a kottákról. Amikor gazdag díszítmények fonják körül a dallamot, vagy a lejegyzés bonyolult ritmusa nehezen olvasható, egy vázlatos lejegyzést is tettünk a szöveg alá. Ajánlatos, hogy az énekes először ezt a vázlatos dallamot „tanulja meg", s csak amikor már biztosan tudja a dallam lényegét, akkor kezdje hozzátanulni a díszítő hangokat. A számokkal kétféle variánseltérést jelöltünk. Amelyik a szöveg egyetlen helyéhez kapcsolódik, s attól elválaszthatatlan (valami szövegbővülés vagy rövidülés miatt), annál jeleztük azt is, melyik versszakban kell énekelni. Ahol ilyen jelzés nincs, az olyan variáns, amit a népi énekes előadás közben bármikor alkalmazhat. Az olvasó tetszésére bízzuk tehát, hogy mikor alkalmazza, vagy hogy akarja-e alkalmazni egyáltalán. Ami pedig a szabad előadást, a „parlando rubato" ritmust illeti, legyen tudatában, hogy a kotta mindig csak az első versszak részletezését adja, ahogy az egykori előadó az első versszak szövegéhez alkalmazkodott, s a további versszakokban már kinek-kinek magának kell ezt az alkalmazkodást elvégeznie. Az első versszak csak irányadó, hogy milyen módon kell a dalt énekelni általában; de ne tekintse senki olyan merev sémának, amit meg kell tanulni, és az egész balladán végig pontosan megtartani.

További magyarázatra már nincs szükség; a többit mondják el maguk a balladák.

RÖVIDÍTÉSEK

Almási 1963 = Almási István: Magyargyerőmonostori adatok a töröknek eladott leány balladájáról. *Nyelv- és Irodalomtudományi Közlemények* VII/1, 109–115. Cluj 1963.

AP = A Zenetudományi Intézet Népzenei Osztályának gyűjteményében levő hanglemezfelvétel száma.

B. = Bartók Béla: A magyar népdal, Budapest 1924. (A szám a dallam száma.)

Bartalus II, III, VI = Bartalus István: Magyar Népdalok. Egyetemes Gyűjtemény. Budapest 1873–1896 kötetei.

Ethn = Ethnographia

F = Fonográfhenger a gyűjtő (többnyire Kodály) tulajdonában.

Gr = Gramofonlemez a Magyar Rádió és a Néprajzi Múzeum közös felvételeiből.

Kálmány 1878 = Kálmány Lajos: Koszorúk az Alföld vadvirágaiból. II. köt. Elegyes. Arad 1878.

MCsNd = Faragó József–Jagamas János: Moldvai csángó népdalok és balladák. Bukarest 1954.

MF = Fonográfhenger a Néprajzi Múzeum gyűjteményében.

MNGY I, II, III, VI, VIII, XI, XIV = Magyar Népköltési Gyűjtemény. Kiadja a Kisfaludy Társaság. I. Elegyes gyűjtések Magyarország és Erdély különböző részeiből. Bp. 1872. II. Csongrád megyei gyűjtés. 1882. III. Székelyföldi gyűjtés. 1882. VI. Somogy megye népköltése. 1905. VIII. Dunántúli gyűjtés. 1906. XI. Kriza: Vadrózsák, új kiadás (eredeti: Kolozsvár 1863). XIV. Nagyszalontai gyűjtés. 1924.

MSZ = Dallamföljegyzés (hangfelvétel nélkül) a Néprajzi Múzeum gyűjteményében.

Nz = Dallamföljegyzés a Zenetudományi Intézet Népzenei Osztálya gyűjteményében (hangfelvétel nélkül).

Pálóczi Horváth Ádám = Ötödfélszáz énekek, Pálóczi Horváth Ádám dalgyűjteménye az 1813. évből. Sajtó alá rendezte Bartha Dénes–Kiss József. Bp. 1953.

SzNd (Székely népdalok) = Bartók Béla–Kodály Zoltán: Erdélyi Magyarság. Népdalok Budapest 1923.

Vargyas 1960 = Vargyas Lajos: Áj falu zenei anyaga. I. Régi népdalok. (= Néprajzi Közlemények V/2 1960)

1

KÉT KÁPOLNAVIRÁG

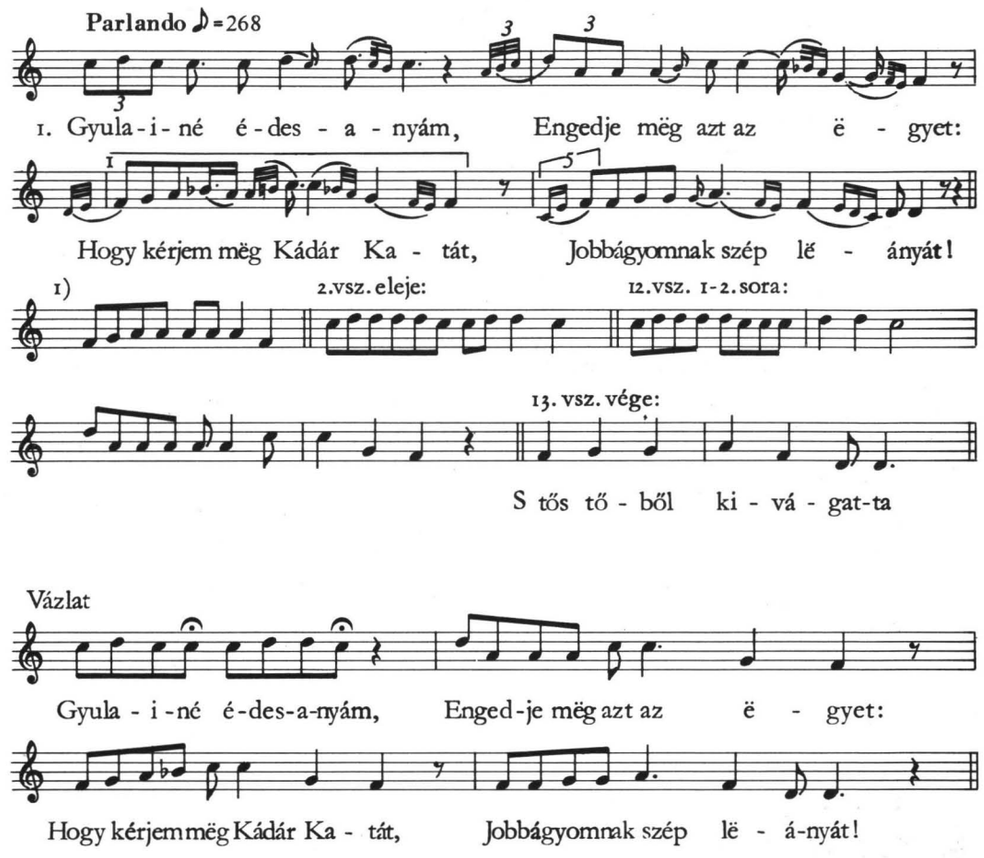

2. Nem engedem, megkérd Kádár Katát, Jobbágyunknak szép leányát.
   Vagyon itten az faluba Királyleány s bárólеány.
3. Kádár Kata szegény leány, Ő nem hozzád való leány.
   Kádár Kata szegény leány, Ő nem hozzád való leány.
4. Nem kell nekem királyleány, Nem kell nekem bárólеány.
   Inkább megyek bujdosásra, Hideg mezővárossára.
5. Ne nyisd rózsám ki kapudat, Mert nem menyek én tehozzád.
   Mert menyek én bujdosásra, Hideg mezővárossára.

6. Addig mene, amíg mene, Mig egy faluba nem ére.
Gál János úr, Gál János úr: Mi hir vagyon a faluból?
7. Nincs semmi hir, királyurfi. Nincs semmi hir az faluból.
Kádár Katát elvesztették, Feneketlen tóba vették.
8. Mutossa meg a tó partját, S odadom a pejparipát.
Mögmutatta a tó partját. Mögmutatta a tó partját.
9. Élsz-e rózsám, vagy meghótál, Vagy felőlem gondolkoztál?
Se nem élek, se nem halok, Csak felőled gondolkozok.
10. Keresztet vetett magára, S beleszökék a mély tóba.
Élsz-e rózsám, vagy meghaltál, Vagy felőlem gondolkoztál?
11. Gyulainé ezt megtudta, Vashorgokkol kihuzatta,
Kőkoporsóba tetette, U'sszépen eltemettette.
12. Az egyiket egyik oltárszegihez, A másikot másik oltárszegéhez.
A szerelem következett, Két rozmaring nevelkedett.
13. Addig s addig nevelkedett, Meddig összeölelkezett.
Gyulainé azt meglátta, S tős-tőből kivágotta.
14. Gyulainé, édesanyám: Kied hires vén boszorkán!
Éltünkbe se hagyott békét, Holtunk után se hagy békét!
Teremtse az Isten kőé, S ha nem kőé, kőszikláé! (3–4. sorra)

Gyergyótekerőpatak (Csík) asszony 1907 Bartók=MF 1028/a=Ethn 1908, 48.

2
ELCSALT MENYECSKE

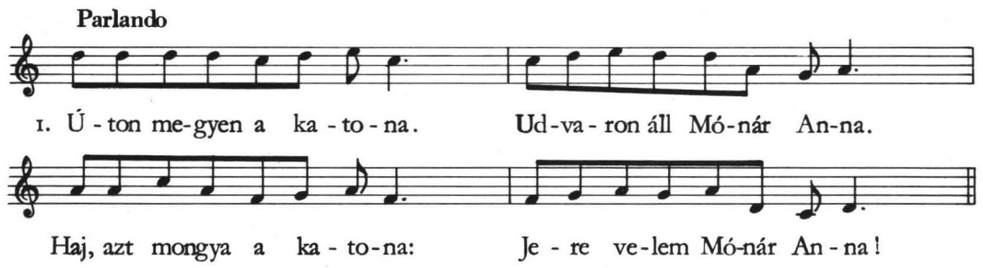

2. Nem megyek én, te katona. Kicsi fiam sír bőcsőbe.
Kicsi fiam sír bőcsőbe, Jámbor uram az erdőbe.

3. Haj, azt mongya a katona: Nekem is van hat kővárom.
Nekem is van hat kővárom, S hetediket most csinálom.
4. S addig híjja a katona, Mig elmegyen Mónár Anna.
S mennek, mennek, mendegélnek, Míg egy erdőbe kiérnek.
5. Haj, azt mongya Mónár Anna: Nyugodjunk meg, te katona!
Majd elérjük a burkusfát, S megnyugoszunk, Mónár Anna.
6. El is érék a burkusfát, Leülének az aljába.
Leülének az aljába, Burkusfának árnyékába.
7. Haj, azt mongya a katona: Nézz fejembe, Mónár Anna!
Nézni kezdett az fejibe, S feltekint az fa hegyibe.
8. S hat szép leány ott fejetlen, A hetedik ő lett vóna.
Ő es kikapá pallosát, Hamar el es vágá nyakát.
9. Hallod-e te, jámbor gazda: Adsz-e szállást az éccaka?
Adnék szállást éccakára A katonának számára;
10. Kicsi fiam sír bőcsőbe. Ki nem szokta, nem állhassa.
S megállom én, jámbor gazda, Csak adj szállást éccakára.
11. Hallod-e te, jámbor gazda, Van-e jó bor a faluba?
Hozz egy fertált vacsorára Az katonának számára!
12. El es mene jámbor gazda, Az alatt meg Mónár Anna
Kigombolá az mundérát, Megszoptatá kicsi fiát.
Haza mén a jámbor gazda, Hát nem sír a kicsi fia. (3–4. sorra)
13. Haj, azt mongya a katona: Ki vót néked feleséged?
Ki vót nékem feleségem? Mónár Anna, jó hitvesem.
14. Visszajőne, megszidnád-e, Megszidnád-e, megvernéd-e?
Megszidnád-e, megvernéd-e, Életébe felvetnéd-e?
Meg se szidnám, meg se verném, Sem éltébe fel se vetném. (3–4. sorra)

Csíkmadaras, Bodon Pál=Ethn 1908, 110=MSz 1182

3

SZIVTELEN ANYA

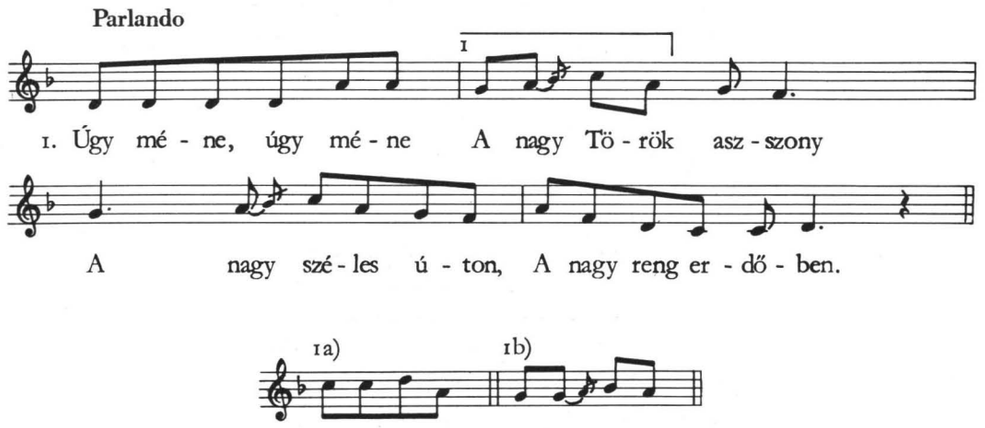

2. Jobb karjára vette Kicsi fiacskáját,
   Bal karjára vette Kincses kis ládáját.
3. Gondolta magában, Istenem, Istenem,
   Melyiket hagyjam el, Melyiktől váljak el?
4. Kicsi fiacskát még Ad nekem az Isten,
   De kincses kis ládám Nem lesz többé nékem.
5. Úgy méne, úgy méne A nagy Török asszony
   A nagy régi úton, A nagy reng erdőben.
6. Eléré a nagy fát, Oda leüléve.
   Eléré a nagy fát, Oda leüléve.
7. Leteritette a Kicsi pokróckáját,
   Megszoptatta rajta Kicsi fiacskáját.
8. Elméne az asszony, Otthagyá a fiát.
   Kicsi fiacskáját E szókkal áldja meg:
9. Gyenge meleg eső Legyen a feresztőd,
   Gyenge meleg szellő Legyen megszárítód!
10. Járnak jó asszonyok, Téged megszoptatnak.
    Járnak jó asszonyok, Téged megszoptatnak.
11. Úgy méne, úgy méne A nagy Török Asszony
    A nagy régi úton, A nagy reng erdőben.
12. Találа egy tehént, Úgy bőgi a borját.
    Megette a farkas Tavalyi tinóját.

13. Gondolta magába Szegény Török asszony,
    Gondolta magába Szegény Török asszony:
14. Ez oktalan állat Hogy bőgi a borját,
    Hát én hogy hagytam el Kicsi fiacskámat!
15. Visszatére, vissza A nagy Török asszony,
    Visszatére, vissza A nagy Török asszony.
16. Eléré a nagy fát, Feltekint a fára,
    Az ő kicsi fiát Sehol se találja.
17. Angyal-e vagy madár, Ki emez ágon jár?
    Csattogtatja szárnyát, S veri szívem búját.

Magyarsáros (Kisküküllő) 45 é. asszony 1971
Bustya Elza és Adorjáni Júlia=Művelődés

4

SZIVTELEN ANYA

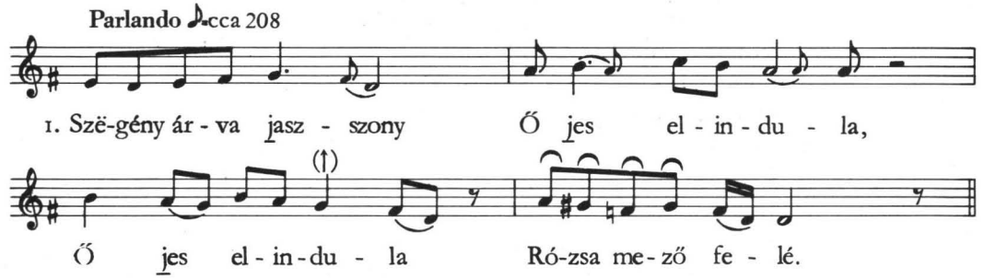

2. Jobb karjára vevé Siró fiacskáját.
   Bal karjára vevé Siró lyányecskáját.
3. Ő es odaére Rózsamező felé,
   Ő *j*es csak letevé Rózsabokor alá.
4. Ő es csak letevé Siró lyányecskáját,
   Ő *j*es csak megcsalá Rózsavirágszálval.
5. Jobb karjára vevé Siró fiacskáját,
   Ő *j*es elindula s Egy nagy hosszu *j*utra.

6. Mindjárt találkozik Egy baromünővel.
   Mindjárt találkozik Egy baromünővel.
7. Két esztendős borját Utána jelcsalá,
   Z ëgy esztendős borját E szarvába vëtte.
8. Fél esztendős borját E szájába vitte.
   Fél esztendős borját E szájába vitte.
9. Istenem, Istenem, Ez egy baromállat!
   Há jén, lelkes állat, Mér tudám letenni!
10. Mér tudám letenni Siró lyányecskámat!
    Mér tudám megcsalni Rózsavirágszálval!
11. Ő jes csak megtére Rózsamező felé.
    Ő jes csak megtére Rózsamező felé.
12. Messzünnet meglátá: Há kirilbe vette,
    Há körilbe vette Három fene farkas!
13. Legnagyobb aszondja: Szakasszuk háromba!
    Középső jaszonyja: Szakasszuk, nem bánom!
14. Legkössebb aszondja: Ne szakassuk szegént!
    Esz münk es vigyük el E mü ballanginkhoz!
15. Esz münk neveljük fël Gyënge báránhuszval,
    Genge báránhuszval, Genge malachuszval!
16. Ők es csak elvivék Ez ők ballangikhoz,
    Ők es felnevelék Genge báránhuszval.
17. Genge báránhuszval, Genge malachuszval.
    Tátim, édes tátim, Fene farkas tátim!
18. Eresszen el éngem Erdőbe sétálni,
    Erdőbe sétálni, Mezőbe lyácodni!
19. Nem mensz, lyányom, nem mensz, Met vadászok járnak,
    Met vadászok járnak, Gengén feltalálnak.
20. Anyám, édesanyám, Fene farkas anyám!
    Eresszen el éngem Erdőkön sétálni,
21. Erdőkön sétálni, Mezőbe jácodni!
    Nem mensz, lyányom, nem mensz, Met vadászok járnak,
22. Met vadászok járnak, Gengén fëltalálnak.
    Bácsim, édes bácsim, Fene farkas bácsim!
23. Eresszen el éngem Erdőbe sétálni,
    Erdőbe sétálni, Mezőbe jácodni!
24. Ne menj, hugom, ne menj, Met vadászok járnak,
    Met vadászok járnak, gengén fëltalálnak!
25. Ő ugy es elmëne Erdőbe sétálni,
    Erdőbe sétálni, Mezőbe jácodni.
26. Mindjár találkozék Z ő édes anyjával.
    Lyányom, édes lyányom, Hagyi haza, lyányom!

27. Hallgass asszony, hallgass! Anyám lëttél lënne,
    Anyám lëttél lënne, Lyányod lëttem lënne.
28. E rózsamezőbe Lë sem tëttél lënne,
    Rózsavirágszálval Meg sem csaltál lënne.
29. Lyányom, édes lyányom, Hagyi haza lyányom!
    Hallgass, asszony, hallgass! Anyám lëttél lënne,
30. Anyám lëttél lënne, Lyányod lëttem lënne,
    E rózsamezőben Lë sem tëttél lënne,
31. Rózsavirágszálval Meg sem csaltál lënne,
    Rózsavirágszálval Meg sem csaltál lënne.

Klézse (Moldva) 53 é. asszony 1965 Kallós=AP 7171/d

5
HÁROM ÁRVA

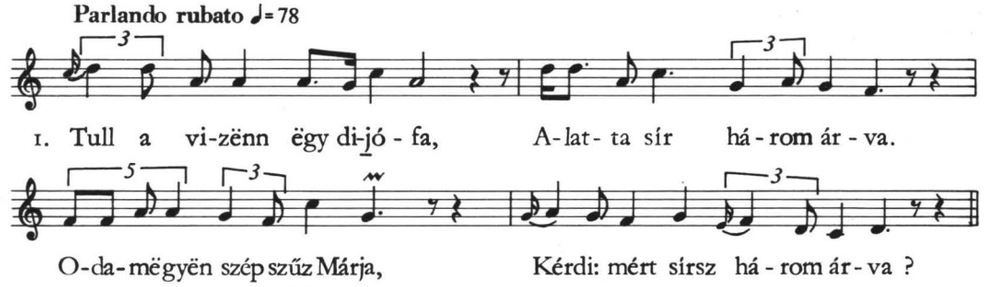

2. Hogynë sirnánk, szép szűz Márja! Édësanyánk föld gyomrába.
   Adok nektëk három vesszőt, Verjétëk më̈g a temetőt!
3. Kelj fël, kelj fël, édësanyánk! Mer elszakadt a gyászruhánk.
   Nem kelhetëk, három árva, Mert a sirom bë van zárva.
4. Amott jön ëggy szép mënyecske, Két orcája ki van festve.
   Az lesz nektek mostohátok, Aki gondot visel rátok.
5. Mikor fősüli fejetëk, Véres lësz majd a fésütök.
   Mikor tisztát ad rëátok, Vérës lëssz majd ruhácskáttok.

Vojlovica (Torontál) – Andrásfalva (Bukovina) 46 é. férfi 1969 Kiss L.=AP 7100/a

HÁROM ÁRVA

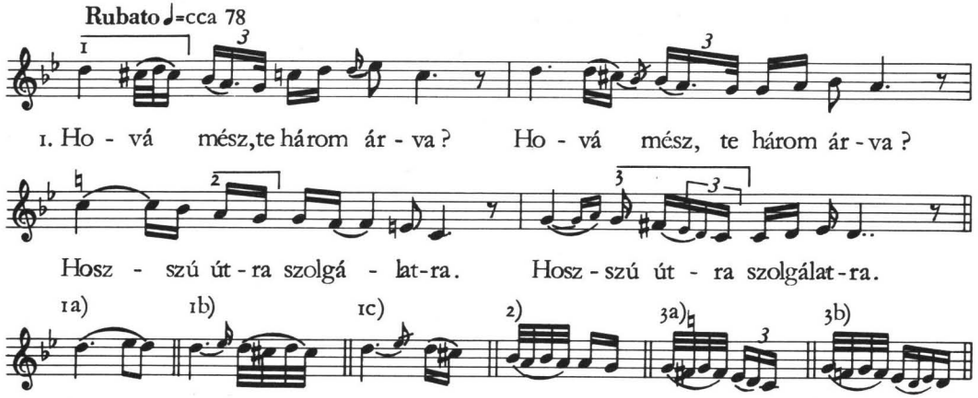

2. Ne menjetek, három árva! Ne menjetek, három árva!
   Nem találtok jó gazdára. Nem találtok jó gazdára.
3. Adok nektek három vesszőt. Adok nektek három vesszőt.
   Verjétek meg a temetőt! Verjétek meg a temetőt!
4. Keljen, keljen, édesanyám, Keljen, keljen, édesanyám,
   Mert elszakadt a gyászruhám, Mert elszakadt a gyászruhám!
5. Vagyon nektek mostohátok, Vagyon nektek mostohátok,
   Aki fehért ad rejátok, Aki fehért ad rejátok.
6. Nem kelhetek, három árva, Nem kelhetek, három árva,
   Koporsóba vagyok zárva, Koporsóba vagyok zárva.
7. Elhervadtak az orcáim, Elhervadtak az orcáim,
   Pornak változtak csontjaim, Pornak változtak csontjaim.
8. Én Istenem, valahára, Én Istenem, valahára
   Viselj gondot az árvára, Viselj gondot az árvára!
9. Hogy ne jusson hányodásra, Hogy ne jusson hányodásra,
   Eggyik ajtóról a másra, Eggyik ajtóról a másra!

Magyarvista (Kolozs) 38 é. férfi 1964 Kallós=AP 7392/i.

KÉT RAB TESTVÉR

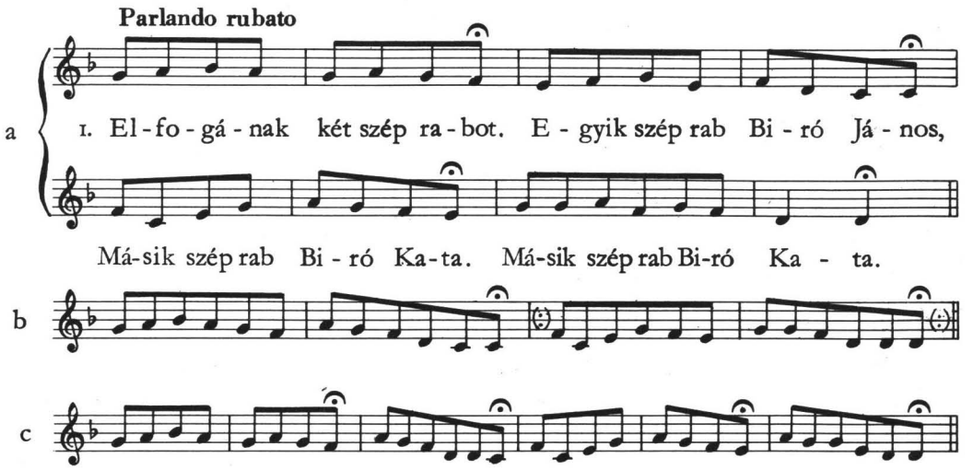

2. Nézz te vissza, édes hugom, Nem jönnek-e az törökök! a.
   Nem jönnek-e az törökök, Az törökök s az tatárok?
3. Nem jönnek-e az törökök, Nem jönnek-e az tatárok? a.
   Engem itten összevágnak, Téged innet visszavisznek.
4. Bujj bé, hugom, vizmosásba, Ott könyörögj az Istennek, a.
   Ott könyörögj az Istennek, S két karomnak győzedelmet!
5. S két karomnak győzedelmet, Paizsomnak erős elmet! a.
   S két karomnak győzedelmet, Paizsomnak erős elmet!
6. Őt megsegité az Isten, S csak egy maradt hírmondani. a.
   Őt megsegité az Isten, S csak egy maradt hírmondani.
7. Bujj ki, hugom, vízmosásból, Induljunk el hazafelé! a.
   Bujj ki, hugom, vízmosásból, Induljunk el hazafelé!
8. Mikor mennek vala atyja kapujánál b.
   Szóval így felele: Menj bé, éldes hugom!
9. Menj bé, hugom, menj bé az atyánk házához, b.
   Kérj el szállást nékünk, bár az éccakára,
   Bár az éccakára, bár az ajtó mellett!
10. Asszonyom, asszonyom, nagyságos asszonyom: b.
    Adjon szállást nékünk, bár az éccakára,
    Bár az éccakára, bár az ajtó mellett!

11. Most jövünk Törökországból. Egy bátyámmal vagyok, c.
Jó bátyámmal vagyok itten, Igen megvagdalták!
12. Menj ki, kódus, menj ki, mer én a kódusnak, b.
Mer én a kódusnak büzit nem állhatom!
13. Avval csak kiszalad a szegény rableány, b.
Udvaron találá az ő édes apját.
14. Gazduram, gazduram, nagyságos gazduram, b.
Adjon szállást nekünk bár az éccakára,
Bár az éccakára, bár az istállóba!
15. Most jövünk Törökországbul. Egy bátyámmal vagyok, c.
Jó bátyámmal vagyok itten, Igen megvagdalták.
16. Meglehet, meglehet, te szegény rableány. b.
Meglehet, meglehet, te szegény rableány.
17. Hugom, éldes hugom, most mán reám hallgass: b.
Első kakas-szókor én lebetegedem;
18. Első kakas-szókor én lebetegedem; b.
Másod kakas-szókor egy mirigyem szökik;
19. Másod kakas-szókor egy mirigyem szökik, b.
Harmad kakas-szókor világból kimúlok.
20. Bátyám, éldes bátyám, lelkem-szivem bátyám! b.
Mi ugyan béjártuk az Törökországot,
Vissza es eljutánk az atyánk házához.
21. Vissza es eljutánk az atyánk házához, b.
Szállást kértünk vala az éldes anyánktól.
22. Szóval igy felele: Menj ki, kódus, menj ki! b.
Mer én a kódusnak büzit nem állhatom.
23. Ezt ajtón hallgassa nagyobb asztal-inas, b.
Mondá asszonyának: Nagyságos asszonyom,
Sírást még hallottam, de ollat sohasem,
24. Egyik kódus meghótt, másik úgy sirassa: b.
Egyik kódus meghót, másik úgy sirassa:
25. Bátyám, éldes bátyám, lelkem-szivem bátyám! b.
Mi ugyan béjártuk az Törökországot,
Vissza es eljutánk az atyánk házához,
26. Vissza es eljutánk az atyánk házához, b.
Szállást kértünk vala az éldes anyánktól.
27. Szóval így felele: Menj ki, kódus, menj ki! b.
Mer én a kódusnak büzit nem állhatom.
28. Akkor csak szalada a nagyságos asszony, b.
Az ajtót megnyita, szóval igy felele:
29. Hogyha tudtam vóna, hogy fiam s lányom vagy, b.
Nemhogy ajtó mellé szállást n'adtam vóna,

30. Nemhogy ajtó mellé szállást n'adtam vóna, b.
Hanem kebelemre bezártalak vóna.
S avval megölelé s szörnyü halát hala.

Csíkmadaras, Bodon–Bartók gy. = Ethn 1908, 43

8
KÉT RAB TESTVÉR

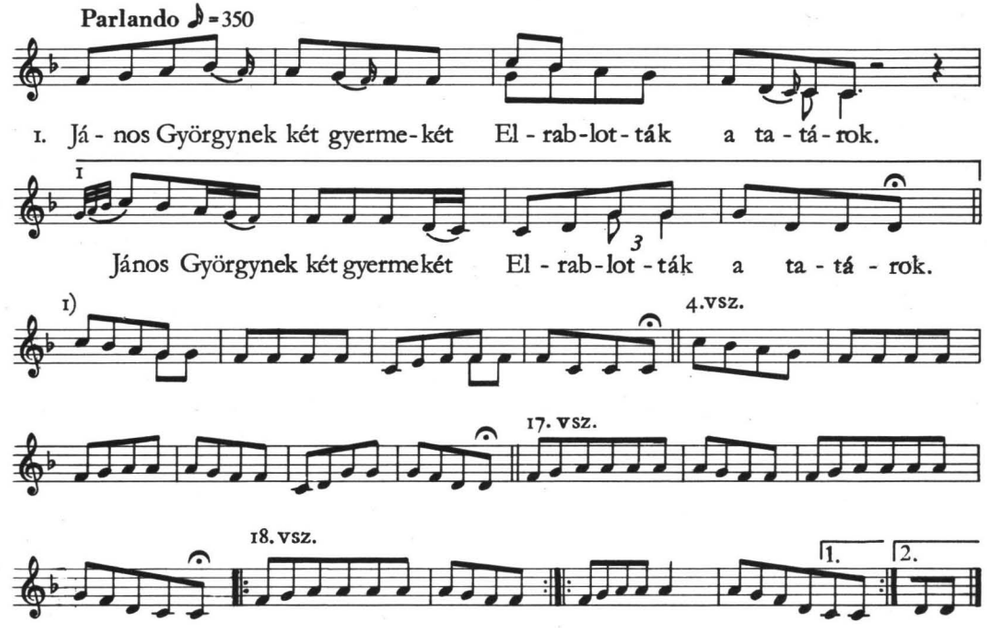

2. Egy szép fiát s egy leányát. Egy szép fiát s egy leányát.
S jaj ugy viszik, mint a foglyot. S jaj ugy viszik, mint a foglyot!
3. Aj, bezárták az ő öccsit, Aj bezárták az ő öccsit!
Könyörgötte az ő öccse, Könyörgötte az ő öccse:
4. Néném, néném, Erzsók asszony, Vedd magadhoz tömlesz kócsát,
Eresz ki engemet innen!

5. Vedd magadhoz tömlesz kócsát, Eresz ki engemet innen!
Induljunk el mi hazánkba, Induljunk el mi hazánkba,
6. Ujfaluba, Barassóba, Ujfaluba, Barassóba!
Magához vevé tömlesz kócsát, Magához vevé tömlesz kócsát.
7. Elereszté az ő öccsét, Elereszté az ő öccsét.
Elindultak hazájukba, Elindultak hazájukba,
8. Ujfaluba, Barassóba, Ujfaluba, Barassóba.
S mikor hazaértek vóna: Néném, néném, Erzsók asszony,
9. Menj be magad szállást kérni! Anyám, anyám, édesanyám,
Adjon éccakára szállást, Adjon éccakára szállást
10. Szép fiának s leányának, Szép fiának s leányának,
Megszabadult madarának, Megszabadult madarának!
11. Menj ki, menj ki, te nagy dáma, Ne kesergesd a lelkemet!
Menj ki, menj ki, te nagy dáma, Ne kesergesd a lelkemet!
12. Most temettem kicsidemet, Most es eszembe juttatád!
Most temettem kicsidemet, Most es eszembe juttatád!
13. Anyám, anyám, édesanyám, Bár a juhok pajtájába!
Menj ki, te kis inasocska, Adj a juhok pajtájába!
14. Oda es az ajtajába, Oda es az ajtajába.
Néném, néném, Erzsók asszony, Néném, néném, Erzsók asszony,
15. Menj ki, nézd meg, följött-e a Hajnalcsillag! (A 2. sor 1. üteme kimarad)
Lányom, lányom, édes lányom, Mér nem mondád meg az este?
16. Lányom, lányom, édes lányom, Mér nem mondád meg az este?
Főztem vóna kemény-levest, Főztem vóna kemény-levest,
17. Adtam vóna gyenge gyócs inget reá. Adtam vóna gyenge gyócs inget reá.
18. Laccsa fel a kutya levesedet, Laccsa fel a kutya levesedet,
Égje meg a tüz gyenge gyócs ingedet, Égje meg a tüz gyenge gyócs ingedet!

Gyergyóalfalu (Csík) Molnár A. gy. = MF 1502/a

9

HALÁLRAITÉLT HUGA

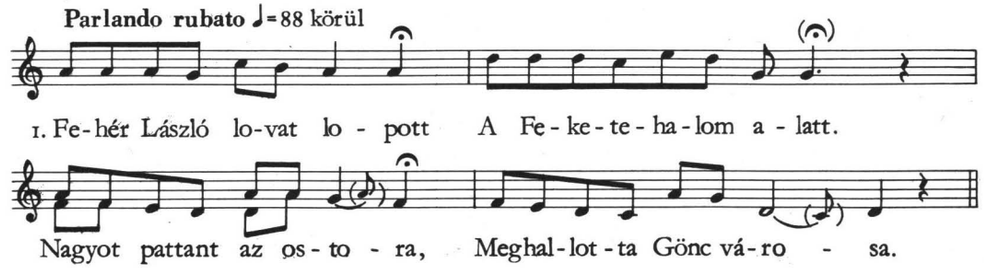

2. El is fogták Vigegerbe, Onnan vitték a tömlöcbe.
Fehér Anna meghallotta, Hogy a bátyja el van fogva.
Fog be, kocsis, hat lovamat, Tégy mellém sok aranyakat! (3–4. sorra)
Tégy mellé sok aranyakat, Szabadítsam ki bátyámat! (3–4. sorra)
3. Jó nap, Isten, Török Antal! Hoztam néked sok aranyat.
Hoztam néked sok aranyat, Szabadítsad ki bátyámat!
Nem kell nekem sok aranyad, Hájál velem egy éjszaka! (3–4. sorra)
Hájál velem egy éjszaka, Kiszabadítom bátyádat. (3–4. sorra)
4. Fehér Anna ezt hallotta, Szalad a börtönajtóra:
Édes bátyám, kedves bátyám, Élsz-e még, vagy már megholtál?
Élek bizony, nem aluszom, Mindig rólad álmodozom. (3–4. sorra)
5. Azt mondta *j*a szolgabíró: Háljak vele *j*egy éjszaka,
Háljak vele egy éjszaka, Kiszabadítja bátyámat.
6. Ne hálj vele *j*egy éjszaka! Szüzességedet megrontja.
Szüzességedet megrontja, A bátyád felakasztatja.
7. Fehér Anna nem hallgatott, A szobába fölhajtatott.
Valamikor éjféltájba Lánccsörgést hall udvarába.
8. Hallod-e te, Török Antal, Mi csörög az udvarodba?
Kocsisom lovam itatja, Zabola csörög szájába.
9. Fehér Anna ezt hallotta, Leszalad a folyosóra:
Édes bátyám, kedves bátyám, Élsz-e még, vagy már megholtál?
10. Kiszól onnan egy régi rab: Ne itt keresd a bátyádat!
Zöld erdőbe, sík mezőbe, Akasztófa tetejébe.
11. Hallod-e te, Török Antal! Hoztam néked sok aranyat,
Hoztam neked sok aranyat, Szabaditsad ki bátyámat.
Szüzességem megrontottad, A bátyám felakasztattad. (3–4. sorra)
Mosdóvized vérré váljon, Törülköződ lángot hányjon! (3–4. sorra)

Hosszuszó (Gömör) 54 é. férfi 1963 Vargyas = AP 5148/c

10

HALÁLRAITÉLT HUGA

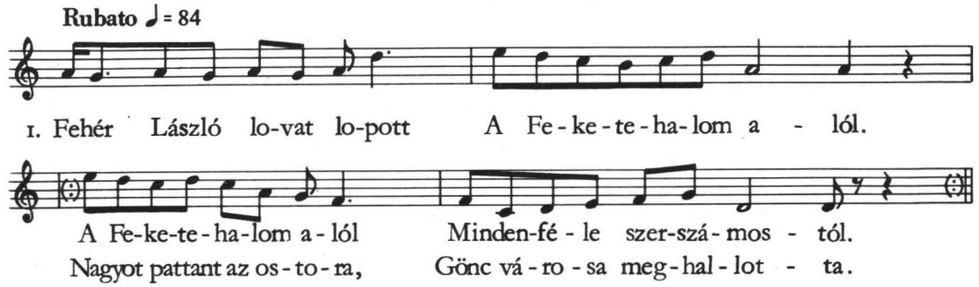

2. Göncz városa meghallotta, Fehér Lászlót elfogatta.
   Fehér Lászlót elfogatta, A sötét temlecbe csukta.
3. Fehér Anna azt megtudta, Hogy a bátyja el van fogva.
   Leszalad az udvarába: Fogd be, kocsis, a lovakat!
   Fogd be, kocsis a lovakat, Rakjál mellé aranyokat! (3–4. sorra)
   Mert most megyünk olyan utra, Bátyám szabadulására. (3–4. sorra)
4. Fehér Anna odaérve Lelépett a folyosóra.
   Folyosóról folyosóra, Megyen a börtönajtóra.
5. Bátyám, bátyám, Fehér László, Aluszol-e, vagy meghaltál?
   Nem aluszok, nem nyugoszok, Mindig rólad gondolkozok.
6. Fehér Anna erre nem szól, Sírva sétál a folyosón.
   Folyosóról folyosóra, A főbiró ajtajára.
7. Bíró uram, arra kérem, Adok egy véka aranyat,
   Adok egy véka aranyat, Szabaditsd ki a bátyámat!
8. Nem kell nékem az aranyad, Csak egy éjjeli hálásod.
   Ha jegy éjjel velem alszol, Kibocsátom a bátyádat.
9. Fehér Anna erre nem szól, Sírva sétál a folyosón.
   Folyosóról folyosóra, Megyen a börtönajtóra.
10. Bátyám, bátyám, Fehér László! Azt mondta ja börtöntartó:
    Ha jegy éjjel vele alszom, Kibocsátja a bátyámat.
11. Ne hálj véle, a kutyával, Az akasztanivalóval!
    Szűzességed is elveszi, Bátyádat meg megöleti.
12. Éjfél után egy órakor Béklyó csörög az udvaron.
    Azt kérdezi Fehér Anna: Mi csörög az udvarodba?
    Lovam hajtják itatóra, Zabló csörög a szájába. (3–4. sorra)
13. Fehér Anna erre nem szól, Sírva sétált a folyosón.
    Folyosóról folyosóra, Megyen a börtönajtóra.

14. Bátyám, bátyám, Fehér László, Aluszol-e, vagy meghaltál?
    Felelik a többi rabok: Ne keresd már a bátyádat!
    Elvitték már sík mezőbe, Akasztófa tetejébe. (3–4. sorra)
15. Átkozásom nem szokásom. A kenyered kőjé váljon!
    A kenyered kőjé váljon, Mosdóvized vérré váljon!
    Harminchárom sor patika Ürüljön ki a számodra! (3–4. sorra)

Bükkszék (Heves) 58 é. asszony 1971 Borsai I. = AP 7909/a

11

HALÁLRAITÉLT HUGA

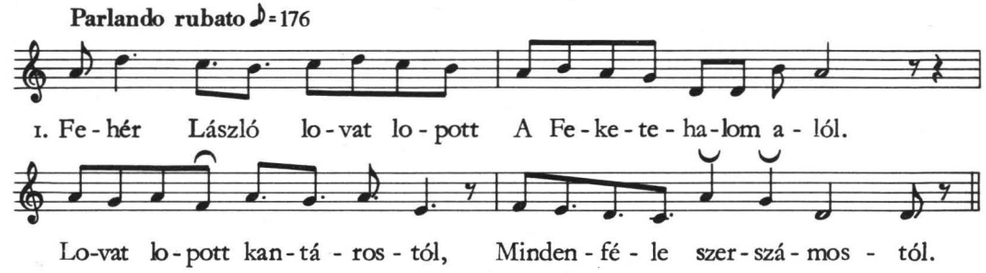

2. Nagyot csattant az ostora. Gönc városa meghallotta.
   Gönc városa rajta-rajta! Fejér László el van fogva.
3. Fogd be, kocsis, a lovamot, Rak fel kincsem s aranyamot!
   Vágtass be Fehérvárára, Török Miklós udvarába!
4. Török Miklós, biró uram, Adok egy véka aranyat,
   Adok egy véka aranyat, Szabadics ki a bátyámat!
5. Nem kell kincsed, se aranyad, Csak egy éjjeli hálásod.
   Háljál velem egy écaka, Bátyád ki lesz szabaditva.
6. Fejér Anna hogy ezt hallja, Kiszaladt a folyosóra.
   Folyosóról folyosóra, Négyezs börtöny ajtajára.
7. Fejér László, kedves bátyám, Alszol-e má, vagy meghaltál?
   Se nem alszok, se nem nyugszok, Csak teérted hervadozok.
8. Fejér László, kedves bátyám! Azt mondja a börtöntartó:
   Háljak vele egy éccaka, Te ki leszel szabaditva.

9. Ne hálj vele, a bitangval, Akasztófára valóval!
Neked szüzességed veszi, Bátyádnak fejét elveszi.
10. Fehér Anna nem hallotta, Kiszaladt a folyosóra,
Folyosóról folyosóra, Török Miklós konyhájára.
11. Konyhájából szobájára, Egyenesen az ágyára.
Konyhájából szobájára, Egyenesen az ágyára.
12. Éjfél után egy az óra. Kelj föl, kelj föl, Fehér Anna!
Lovad viszik itatóra, Csörög zabla a szájába.
13. Fehér Anna meghallotta, Kiszaladt a folyosóra,
Folyosóról folyosóra, Négyes börtöny ajtajára.
14. Fehér László, kedves bátyám, Alszol-e még, vagy meghaltál?
Megszólalnak többi rabok: Ne itt keresd a bátyádot!
15. Zöld erdőbe, zöld mezőbe, Akasztófa tetejibe.
Zöld erdőbe, zöld mezőbe, Akasztófa tetejibe.
16. Fehér Anna összerogyva Kiszaladt a folyosóra.
Folyosóról folyosóra, Török Miklós szobájára.
17. Török Miklós biró uram: Átkozásom nem szokásom.
Mosdóvized vérré váljon, Törülköződ lángot hányjon!
18. Törülköződ lángot hányjon, Lovad lába megbotoljon!
Ahány csillag van az égen, Annyi villám érjen téged!
19. Harminchárom szekér szalma Rothadjon el az ágyadba!
Harminchárom gyors patika Üríljön ki a számodra!

Domaháza (Borsod) 23 é. lány 1939 Dincsér=Gr 62/b

12
FALBA ÉPITETT FELESÉG

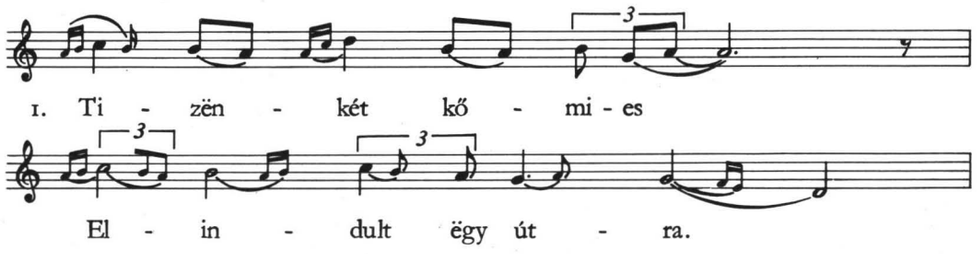

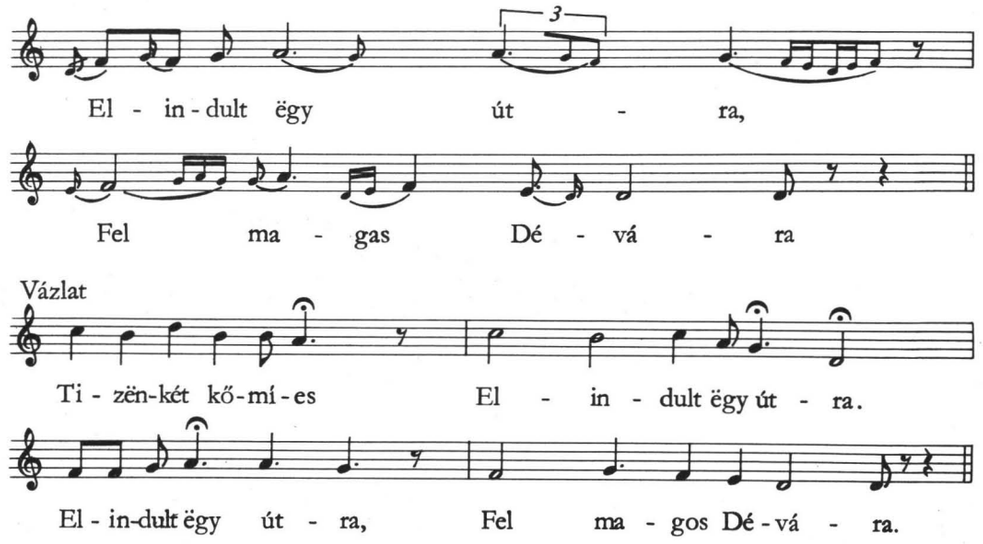

2. Rakni is kezdették Magas Déva várát.
S az kit reggel raktak, Estére leomlott.
3. Uram s én Istenem, Ez mi dolog légyen,
Hogy ez a mi dolgunk Állandó nem lészen?
4. Kőmives pajtásim, Aztat mondom néktek,
Meik felesége Hamarébb idejő,
5. Vegyük piros vérét S keverjük a mészbe,
Úgy lesz a mi dolgunk Állandó estére.
6. Kőmives Kelemen Azt látta álmába,
Hogy a felesége Útba van indulva.
7. Kedves felesége Azt látta álmába,
Talán az ő urát A kőfal megütte.
8. Uram s én Istenem, Adj egy szálas erdőt,
Adj egy szálas erdőt S egy nagy zápor esőt!
9. Hogy a feleségem Ide ne jöhessen,
Hogy a feleségem Ide ne jöhessen.
10. Szálas erdő leve, Zápor eső leve,
Méges feleségem Ide is eljöve.
11. Jó napot, jó napot Kőmives Kelemen!
Hozott isten, hozott Kéncsem, feleségem!
Miért jöttél ide Halottad földére? (3–4. sorra)
12. No ha idejöttél Halottad földére,
Állj a kőfal közé, Rakjunk bé a mészbe!

13. Mikor térdig rakták, Megkérte az urát:
Uram, édes uram, Tréfa ez vagy való?
14. Nem tréfa bizony ez, Kéncsem, feleségem.
Igy volt a fogadás, Igy kell lenni immá.
15. Mikor övig rakták, Megkérte az urát:
Uram, édes uram, Tréfa ez, vagy való?
16. Nem tréfa bizony ez, Kéncsem, feleségem.
Igy volt a fogadás, Igy kell lenni immá.
17. Mikor nyakig rakták, Megkérte az urát:
Uram, édes uram, Tréfa ez vagy való?
18. Nem tréfa bizony ez, Kéncsem, feleségem.
Igy volt a fogadás, Igy kell lenni immá.
19. No hát ha nem tréfa, Kőmives Kelemen,
Ird fel a nevemet Kőfal oldalára,
S erezd el poromat A fekete földbe! (3–4. sorra)
20. Fel is irá nevét S eleresztе hírét,
S elindula haza Maga falujába.
21. S elindula haza Maga falujába,
S elejibe futott Három éves fia.
22. Apám, édesapám, Hol van édesanyám?
Hadd el, fiam, hadd el! Hazajő estére.
23. Este is eljöve, Mégse jöve haza
Az én édesanyám! Apám, édesapám!
24. Hadd el, fiam, hadd el! Hazajő rëggelre.
Ha nem jő reggelre, Hazajő majd délre.
25. Reggel is eljöve, Mégse jöve haza
Az én édesanyám! Apám, édesapám!
26. Ne várd, fiam, ne várd Az édesanyádat!
Kőfal közé raktuk, Mész közé kevertük.
27. No hát édesapám Csináltasson nekem
Diófa koporsót, S temettessen engem
Édesanyám mellé, Édesanyám mellé! (3–4. sorra)

Borszék (Csík) Veress Gábor=MF 1168/a, c.

13

FALBA ÉPITETT FELESÉG

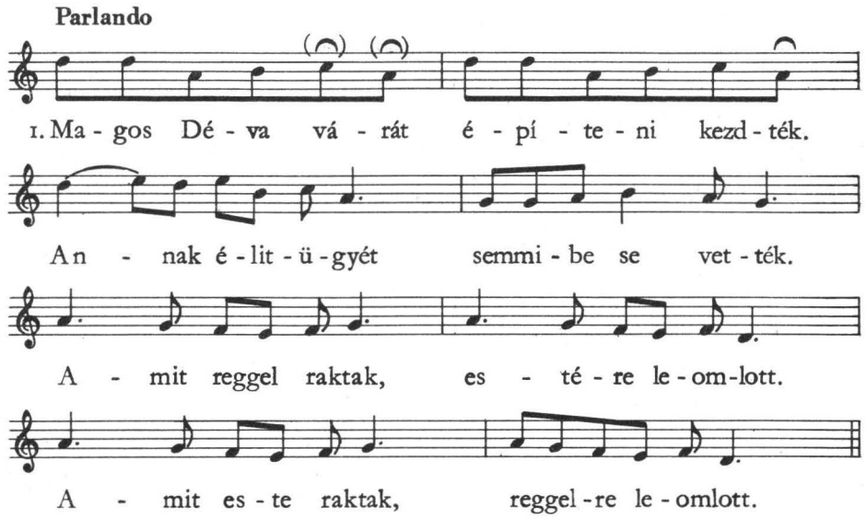

2. Tizenkét kőmives azt a törvényt tette:
Melynek felesége hamarabb jön ide,
Rögtön megfogassék, bédobják a tüzbe,
A szép, fehér hamvát keverjék a mészbe!
3. Kocsisom, kocsisom, nagyobbik kocsisom,
Az uramhoz menni volna akaratom!
Fogd be a lovakot, hajtsad ide elé,
Hadd menjünk, hadd menjünk Déva vára felé!
4. Asszonyom, asszonyom, forduljunk mi vissza!
Rossz jelentést láttam az éjjel álmomba:
Hogy az udvarunkba mély kút vala rakva,
És a kicsi fia oda beléhala.
5. Kocsisom, kocsisom, nem fordulunk vissza,
Ameddig az uram arcom nem láthatja.
A lovak se tiéd, hintó se a tiéd.
Hajtsad a lovakot, hadd haladjunk elé!
6. Kőmüves Kelemen hogy őket meglátta,
Nagy keserves szóval e szavakat mondta:
Csapjon le az útra tüzes istennyila,
Horkolva térjenek a lovaim vissza!

7. Jó napot, jó napot, tizenkét kőmives!
Néked is jó napot, Kelemen kőmives!
Édes feleségem, hát mér jöttél ide,
Mér jöttél ide a nagy veszedelembe?
8. Tizenkét kőmüves azt a törvényt tette,
Melynek felesége hamarabb jön ide,
Rögtön megfogassék, bédobják a tüzbe,
A szép, fehér hamvát keverjék a mészbe!
9. Rögtön meg is fogták, bétették a tüzbe,
A szép, fehér hamvát keverték a mészbe.
Ezzel állították magas Déva várát,
Csak így nyerhették el annak drága árát.
10. Apám, édesapám, kedves édesapám,
Hol maradt, hol maradt messzire az anyám?
Elmaradt messzire, hazajön estére.
Este is eljöve, haza mégse jöve.
11. Másnap reggel pedig az ő kicsi fia
Elindult, elindult magos Déva várra.
Háromszor kiáltá magas Déva várán:
Anyám, édesanyám, szólj bár egyet hozzám!
12. Nem szólhatok, fiam, mer a kőfal szorít.
Erős kőfal közé vagyok berakva itt.
Szive meghasada, a föld is alatta,
S az ő kicsi fia oda belehulla.

Telki (Pest) – Gyergyóremete (Csík)
22 é. asszony 1962 Domokos P. P. = AP 4425/c

14
ELÉGETETT HÁZASSÁGTÖRŐ

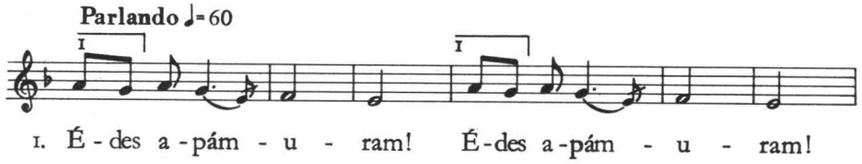

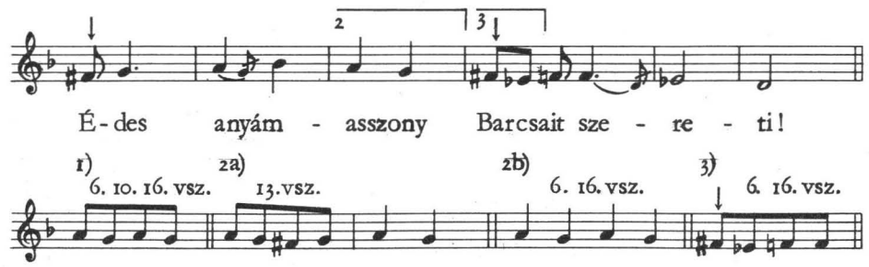

2. Ne higgy, jámbor uram, Ne higgy, jámbor uram!
Mer részeg a gyermek, Nem tudja, mit beszél!
3. Immár el fog menni, Nagy ország-kerülni.
Visszą fogott jőni, Ablakára állni.
4. Nyiss ajtót, nyiss ajtót, Kedves feleségem!
Nyitok mingyárt, nyitok, Kedves jámbor uram!
5. Vándoron-szin szoknyám Hadd vessem nyakamba!
Piros patkós csizmám Hadd húzzam lábomba!
6. Nem várhatta vége-hosszát, Bérugá a ház ajtóját.
Nem várhatta vége-hosszát, Bérugá a ház ajtóját.
7. Mit eszünk, feleség? Mit eszünk, feleség?
Az nagy ablakba van Borsos malac-hús is.
8. Nem kell nékem, nem kell Senki maradékja,
Csak a nagy ládából Dió és mogyoró!
9. Lelkem, jámbor uram! Konyhán forgolódtam,
Elvesztém, elvesztém A nagy láda kóccsát!
10. Nem várhatta vége-hosszát, Bérugá a lád' ódalát.
Kifordul Barcsai, Kifordul Barcsai.
11. Az haját megfogá, Az küszöbre húzá,
Az küszöbre húzá, Nyakát kettévágá.
12. Kedves feleségem, Asszony-feleségem,
Három halál közül Melyiket választod;
13. Húsvágó tőke léssz? Favágó tőke léssz?
Vagy tizenkét asztali vendégnek Vigan gyertyát tartasz?
14. Vigan gyertyát tartok. Vigan gyertyát tartok!
Hozzátok, gyermekek Az viasszos vásznot!
15. Lábánál megkezdjük, Fejéig tekerjük,
A fején meggyujtjuk, Vigan elégessük!
16. Minden vegyen példát róla: Hogy van a kurvának dolga!
Minden vegyen példát róla: Hogy van a kurvának latra!

Kibéd (Marosszék) Seprődi gy. = SzND 34

15

PÁRJAVESZTETT GERLICE

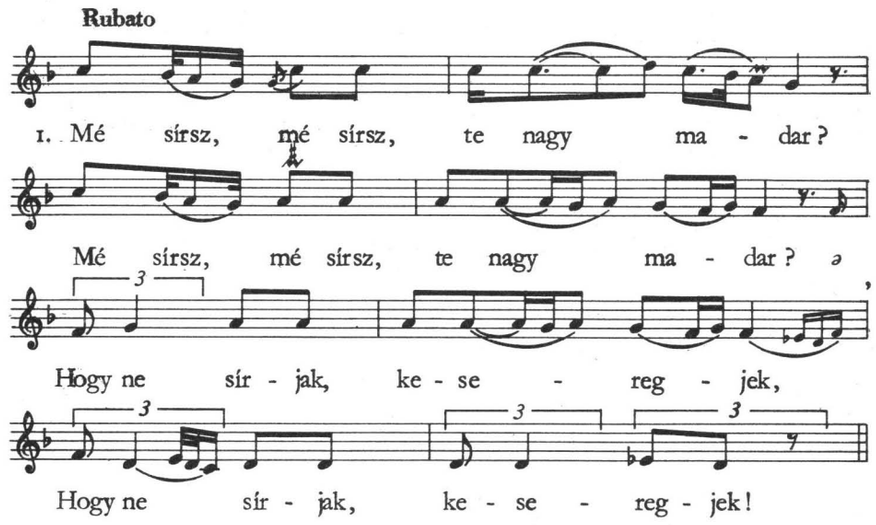

Vázlat

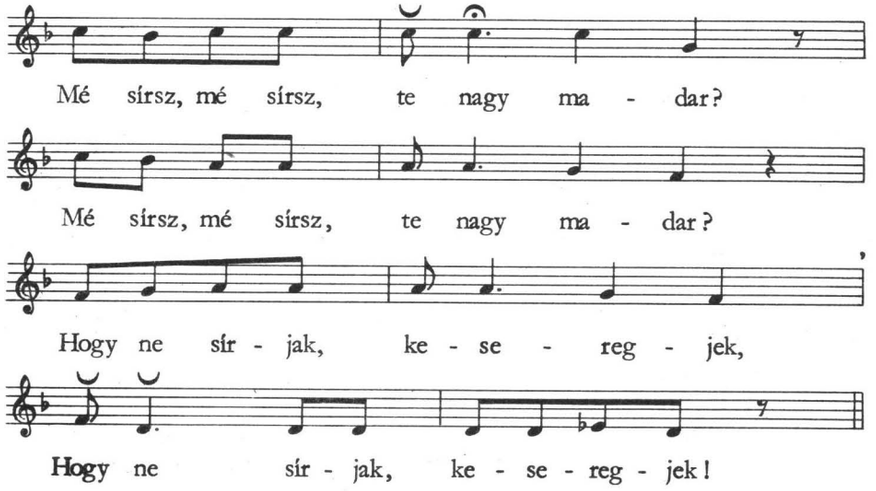

2. Ha elhagyott az én társom, Ha elhagyott az én társom!
   Ne sírj, ne sírj, te nagy madar! Ne sírj, ne sírj, te nagy madar.
3. Társod hellett társod lészek. Társod hellett társod lészek.
   Nekem nem kell senki társo, Senki társo, senki átko.
4. Ēreppene ződ erdőben. Ēreppene ződ erdőben.
   Ott sem üle szép ződ ágro, Ott es üle szároz ágro.
5. Ēreppene ződ mezőben. Ēreppene ződ mezőben.
   Ott sem üle búzaszárro, Ott es üle konkolyszárro.
6. Ēreppene mély, víg vízre. Ēreppene mély víg vízre.
   Ott sem üle szép, víg vízre, Ott es üle szároz kőre.
   Hátravette nyakecskáját, Siratgatta társecskáját. (3–4. sorra.)

Lujzikalagor (Moldva) 65 é. férfi 1950 Jagamas=Moldvai CsNd 31/b

16

ZSIVÁNY FELESÉGE

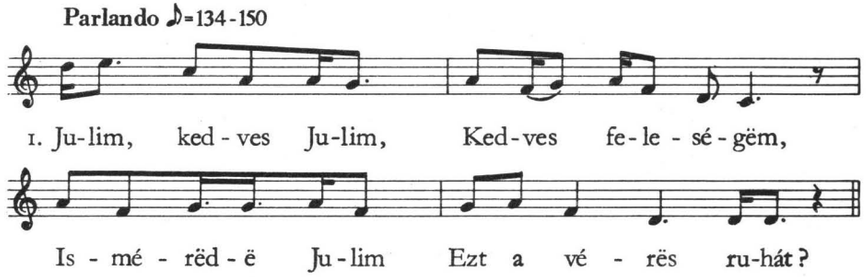

2. Biz én nem ismérem, Mert sohasë láttam!
   Biz én nem ismérem, Mert sohasë láttam!
3. Uram, kedves uram, Kedves hütfös párom:
   Atyám írt levelet, Mënjünk el a bálba!
4. Mit vigyünk a bálba, Mit vigyünk a bálba?
   Mit vigyünk a bálba, Mit vigyünk a bálba?
5. Nem këll oda ëgyéb, Ëgy pár viaszgyertya.
   Nem këll oda ëgyéb, Ëgy pár viaszgyertya.
6. Julim, édës Julim, Kedves feleségëm,
   Ki *j*annak az oka, Ki *j*annak az oka,

7. Ebbe nagy erdőbe Még egy madár sem szól?
Ebbe nagy erdőbe Még egy madár sem szól?
8. Dehogy nem szólanak, Dehogy nem szólanak,
Fa tetején vannak, Ottan csicseregnek.
9. Julim, kedves Julim, Kedves feleségëm,
Atyád mezejébe Még ëgy eke së szánt.
10. Dehogy nem szántanak, Dehogy nem szántanak!
Sok bérës legényëk Mind itatni vannak.
11. Julim, édës Julim, Kedves feleségëm,
Atyád falujába Nagyon harangoznak!
12. Dehogy harangoznak, Inkább muzsikálnak!
Dehogy harangoznak, Inkább muzsikálnak!
13. Julim, édës Julim, Kedves feleségëm,
Atyád konyhájába Nagyon füstölögnek!
14. Sok vendégek lësznek, Sokat sütnek-főznek.
Sok vendégek lësznek, Sokat sütnek-főznek.
15. Julim, édës Julim, Kedves feleségëm,
Atyád udvarába Fúrnak és faragnak.
16. Sok vendégek lësznek, Sok asztalt csinálnak.
Sok vendégek lësznek, Sok asztalt csinálnak.
17. Hajduim, hajduim, Tizënketten vagytok,
Mind a tizënketten Elejbém álljatok!
18. Vigyétek, vigyétek Tömlöc fenekére!
Vigyétek, vigyétek Tömlöc fenekére!
19. Julim, édës Julim, Kedves feleségëm,
Válts mëg a haláltól, A hóhér kezétől!
20. Biz én nem váltalak Még egy fél pénzért sem!
Biz én nem váltalak Még egy fél pénzért sem!
21. Julim, édës Julim, Kedves feleségëm,
Hogyha tudtam volna, Hogyha tudtam volna,
22. Hogyha tudtam volna Szived álnokságát,
Abba nagy erdőbe Megöltelek vóna.
23. Szép piros vérëdbe Megfördödtem vóna,
Szép piros vérëdbe Megfördödtem vóna.

Berzence (Somogy) 69 é. férfi 1932 Seemayer=MF 3223/a

17

ZSIVÁNY FELESÉGE

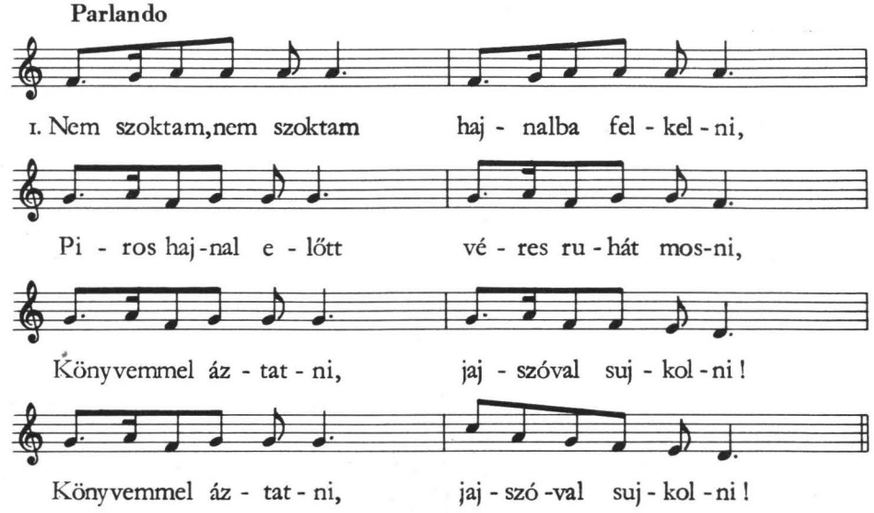

2. Eleget könyörgék apámnak s anyámnak,
Hogy ne adjon engem nagy, hires tolvajnak.
A nagy, hires tolvaj most es oda vagyon
Keresztút állani, embert megfosztani,
Egy pénzétt, kettőétt lelkit elveszteni. (4. sorra)
3. A nagy, hires tolvaj az ajtón hallgassa,
Hogy a felesége magát siratgassa.
Asszon feleségem, nyisd ki az ajtódot!
Nyitva van, nyitva van, édes, jámbor uram!
4. Métt sirtál, métt sirtál, édes feleségem?
Nem sirtam, nem sirtam, édes, jámbor uram!
A konyhán forgódtam, cserefát égettem,
Cserefának füstye huzta ki a könyvem.
5. Métt sirtál, métt sirtál, édes feleségem?
Hónap álló délbe fejedet vétetem!
Fut hátra az asszon, kiáttsa a szógát:
Jánoskám, Jánoskám, nagy haju cselédem,
6. Készitsd a hintómot, fogd be hat lovamot,
Hónap álló délbe vigy fejvevő herre!

Mikor fejem veszik, mosd meg ürmös borba,
Édes, ürmös borba, takard gyenge gyócsba!
7. Tedd fel a hintómba, vidd be Móduába,
Apámnak s anyámnak tedd az asztalára,
Hogy egész Móduva vegyen példát rólla:
Senki a leányát tolvajnak ne adgya!

Marosvásárhely (Maros–Torda)
Bartalus 1870–1871 (?)=Bartalus III 8 sz.

18
KATONÁK ÁLTAL ELRABOLT LÁNY

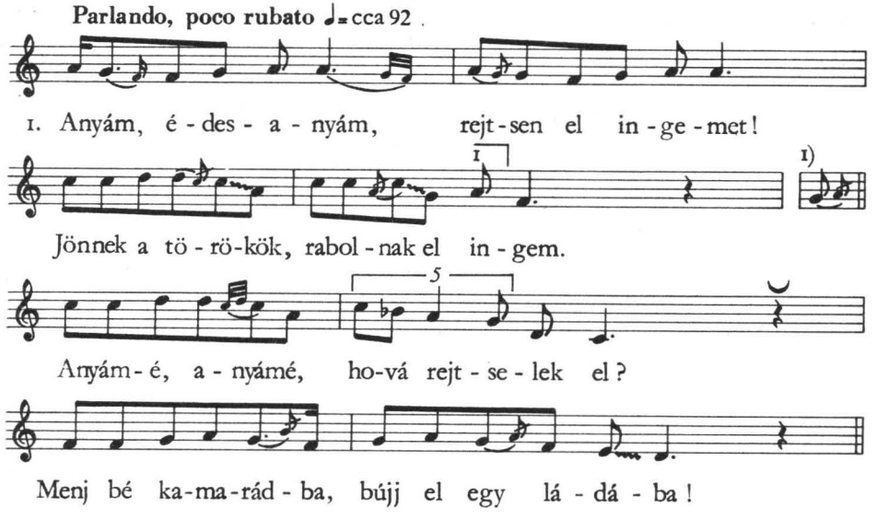

2. Csak odazújdula hetvenhét katona,
Hetvenhét katona, egész kompánia:
Hol van a leányod, viszünk el tégedet!
Hol van a leányod? Viszünk el tégedet!

3. Nincsen nékem lányom, me' meg vagyon halva,
Me' meg vagyon halva, s el is van temetve.
Agyad a lányodat, viszünk el tégedet!
Agyad a lányodat, viszünk el tégedet!
4. Menj bé kamarába, ott van egy ládába.
Menj bé kamarába, ott van egy ládába.
Anyám, édesanyám, z Isten engedje meg,
z Isten engedje meg: s a nyüvek egyék meg!
5. Ruhájim, ruhájim, szép, rostos ruhájim:
Mikor én meghalok, fődre lehulljatok,
Fődre lehulljatok, s ingem sirassatok!
Fődre lehulljatok, s ingem sirassatok!

Gerlén (Moldva) 20 é. lány 1963 Kallós=AP 6160/c

19
HAJDUKKAL ÚTNAK INDULÓ LÁNY

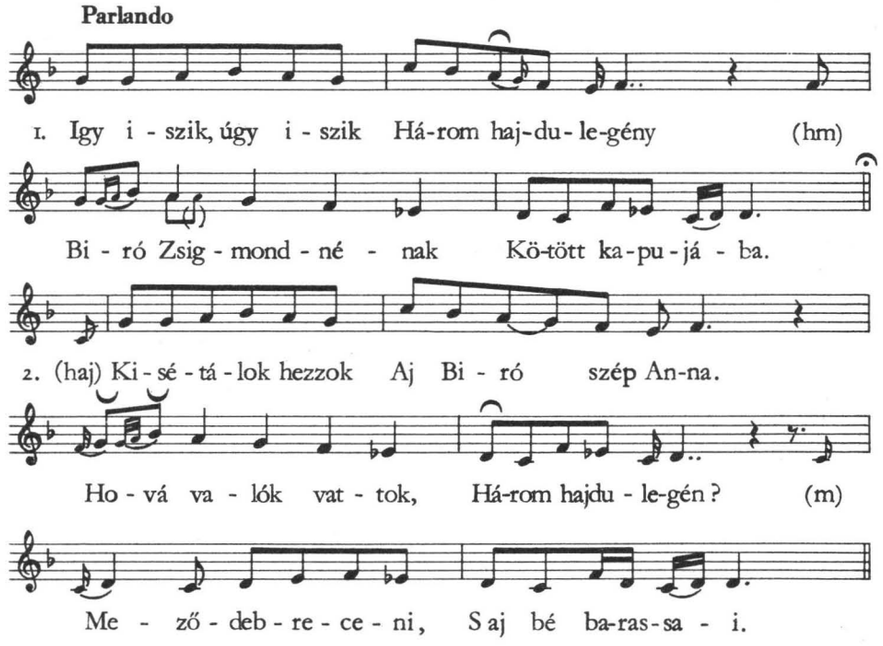

3. Nem ismeritek-e Hajdu Benedöket,
Hajdu Benedöket, Az én édösömet?
4. Mü bizony ismerjük, Kenyeres pajtásunk.
Nem bánjátok-e tü, Elmenjek veletek?
Nem bánjuk, nem bánjuk, S nyereségnek tartjuk. (A 2. vsz. 3. dallamsorára)
5. Besétála hamar A Biró szép Anna.
Anyám, édesanyám, Édes, kedves anyám!
Igy iszik, úgy iszik Három hajdulegény
Biró Zsigmondnénak Kötött kapujába. (A 2. vsz. 3. dallamsorára)
6. Kérdém tőle, kérdém: Hová valók vagytok?
Meződebreceni S aj bé barassai.
7. Nem ismeritek-e Hajdu Benedöket,
Hajdu Benedöket, Az én édösömet?
8. Hej de ők ismérik, Kenyeres pajtások.
Nem bánja-e maga, Hogy elmenjek vélök?
9. Nem menj el, leányom, Gyönyörű virágom!
Ha ő téged szeret, Bizonnyal megkeres.
10. Szóval fölfelelé Hej Biró szép Anna:
Anyám, édesanyám, Én elmegyek vélök.
11. Elindula vélök Aj Biró szép Anna.
Ugy mennek, úgy mennek A nagy régi uton,
A nagy régi uton S rengeteg havason. (A 2. vsz. 3. dallamsorára)
12. Szóval fölfelelé Nagyobb hajdulegény:
Öljük meg, öljük meg Aj Biró szép Annát!
13. Szóval fölfelelé Másik hajdulegény:
Nem bánom, nem bánom, Nyereségnek tartom.
14. Szóval fölfelelé Küssebb hajdulegény:
Ne öljük meg szegényt, Hadd jöjjön el vélünk!
15. Hogyha te nem ölök, Téged is megölünk.
Szóval fölfelelé Aj Biró szép Anna:
16. Jobbfelől zsebemben Háromszáz forintom,
Csak meg ne öljetek, Én azt nektek adom.
17. Szóval fölfelelé Másik hajdulegény:
Pénzed is a miénk, Magad is a miénk!
18. Szóval fölfelelé Aj Biró szép Anna:
Balfelől zsebemben Vagyon négyszáz forint,
Csak meg ne öljetek, Én mind nektek adom! (A 2. vsz. 3. dallamsorára)
19. Szóval fölfelelé Másik hajdulegény:
Öljük meg, öljük meg Aj Biró szép Annát!

20. Igy mennek, úgy mennek A nagy régi uton,
A nagy régi uton S rengeteg havason.
21. Amikor menének Citrompatakánál,
Aj Biró szép Annát Megölék ők hárman.
22. Rajta felejtették A sok drága gyöngyét,
Drága sok szép gyöngyét S lobogós gyócsingét.
23. Menj el vissza, menj el, Küssebb hajdulegény.
Hozd el hozzám, hozd el A drága szép gyöngyét,
A drága szép gyöngyét S lobogós gyócsingét! (A 2. vsz. 3. dallamsorára)
24. Amikor elmene Citrompatakánál,
Aj Biró szép Anna Még élt akkorában.
25. Ne félj tőlem, ne félj, Aj Biró szép Anna!
Mit izensz éntőlem Hajdu Benedöknek?
26. Én csak az izenem Hajdu Benedöknek:
Ne veszessze el magát Egy hitvány leányért!
Mert én elvesztöttem Hajdu Benedökért!
27. Aztán odamene Hajdu Benedök es.
Hol kaptátok tü ezt, Három hajdulegény,
Három hajdulegény, Sok szép drága gunyát? (A 2. vsz. 3. dallamsorára)
28. Szóval fölfelelé Nagyobb hajdulegény:
Nyereségre vettük, Nyereségre vettük.
29. Szóval fölfelelé Másik hajdulegény:
Egy nénénk meghala, S arról ránk marada.
30. Szóval fölfelelé Küssebb hajdulegény:
Nénénk se hala meg, S pénzét el se vettük,
Hej Biró szép Annát Mü hárman megöltük. (A 2. vsz. 3. dallamsorára)
31. Jere velem, jere, Küssebb hajdulegény,
Mutasd meg énnekem Aj Biró szép Annát,
Aj Biró szép Annát, Az én édösömet! (A 2. vsz. 3. dallamsorára)
32. Mert én neked adom Szürke paripámat,
Szürke paripámat S minden vagyonomat.
33. Úgy mennek, úgy mennek A nagy régi uton,
A nagy régi uton S rengeteg havason.
34. Amikor menének Citrompatakánál,
Kapta hegyes tőrét, S beléereszkedék:
Te megholtál értem, S én meghalok érted! (A 2. vsz. 3. dallamsorára)

Lengyelfalva (Udvarhely) asszony 1902 Vikár B.=MF 361/a=SzNd 66 sz.

20

SZERETET PRÓBÁJA

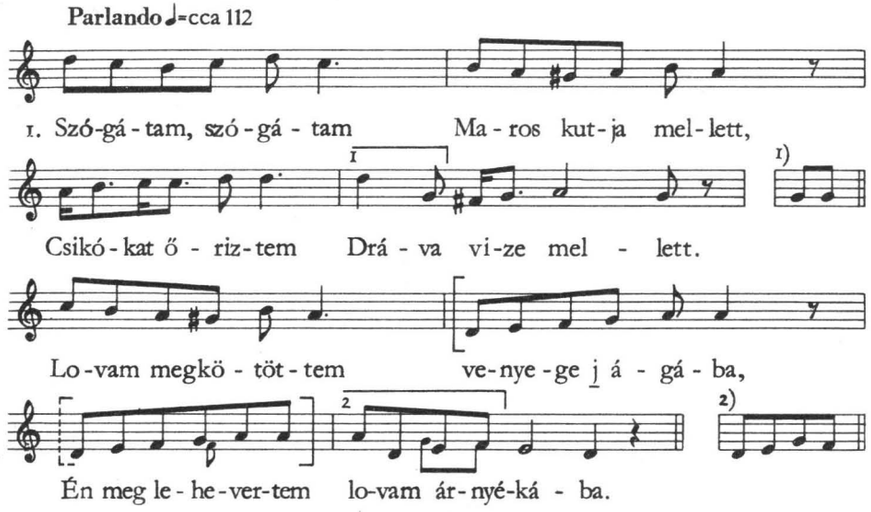

2. Mérges sártán kigyó bujt a gelebömbe.
Vedd ki, kedves apám, vedd ki hát belőle!
Szivem szoringatja, piros vérem szijja,
Gyenge derekamat kétfelé szakijja.
3. Inkább megleszek én egy szép fiam nélkül,
Egy szép fiam nélkül, mind fél karom nélkül.
Eredj el anyádhoz, majd talán kiveszi,
Majd talán kiveszi. (A 4. sor 2. ütemére)
4. Jó estét, jó *j* estét, kedves édesanyám!
Adjon Isten, fiam, hol jársz ilyen későn?
Szógátam, szógátam Maros kutja mellett,
Csikókat őriztem Dráva vize mellett.
5. Lovam megkötöttem venyege *j* ágába,
Én meg lehevertem lovam árnyékába.
Mérges sártán kigyó bujt a gelebömbe.
Vedd ki, idesanyám, vedd ki hát belőle!
6. Szivem szoringatja, piros vérem szijja,
Gyönge derekamat kétfelé szakijja.
Vödd ki, édesanyám, ha ki meröd vönni! (A 3. sor 1. és a 4. sor 2. ütemére)
7. Inkább megleszek én egy szép fiam nélkül,

Egy szép fiam nélkül, mind fél karom nélkül.
Eredj a bátyádhoz, majd az tán kivöszi,
Majd az tán kivöszi. (A 4. sor 2. ütemére)
8. Jó *j*estét, jó *j*estét, kedves, édes bátyám!
Adjon Isten, öcsém, hol jársz ilyen későn?
Szógátam, szógátam Maros kutja mellett,
Csikókat őriztem Dráva vize mellett.
9. Lovam megkötöttem venyege ágába,
Én meg lehevertem lovam árnyékába.
Mérges sártán kigyó bujt a gelebömbe.
Vödd ki, kedves bátyám, vedd ki hát belőle!
10. Szivem szoringatja, piros vérem szijja,
Gyönge derekamat kétfelé szakijja.
Vedd ki, kedves bátyám, ha ki meröd venni! (A 3. sor 1. és a 4. sor 2. ütemére)
11. Inkább megleszek én egy szép öcsém nélkül,
Egy szép öcsém nélkül, mind fél karom nélkül.
Eredj a nénédhez, majd az tán kiveszi,
Majd az tán kiveszi. (A 4. sor 2. ütemére)
12. Jó *j*estét, jó *j*estét, kedves, édes néném!
Adjon Isten, öcsém! Hol jársz ilyen későn?
Szógátam, szógátam Maros kutja mellett,
Csikókat őriztem Dráva vize mellett.
13. Lovam megkötöttem venyege ágába,
Én meg lehevertem lovam árnyékába.
Mérges sártán kigyó bujt a gelebömbe,
Vödd ki, kedves néném, vödd ki hát belőle!
14. Szivem szoringatja, piros vérem szijja,
Gyönge derekamat kétfelé szakijja.
Inkább megleszek én egy szép öcsém nélkül,
Mind fél karom nélkül. (A 4. sor 2. ütemére)
15. Eredj a rózsádhon, majd az tán kivöszi,
Majd az tán kivöszi, majd az tán kivöszi!
Jó *j*estét, jó *j*estét, kedves, édes rózsám!
Adjon Isten, rózsám! Hol jársz ilyen későn?
16. Lovam mögköttöttem venyege ágába,
Én meg lehevertem lovam árnyékába.
Mérges sártán kigyó bujt a gelebömbe.
Vedd ki, édes ruzsám, vedd ki hát belőle!
17. Szivem szoringatta, piros vérem szijja,
Gyönge derekamat kétfelé szakijja.
Vödd ki, édes ruzsám, ha ki meröd vönni! (A 3. sor 1. és a 4. sor 2. ütemére)

18. Nyól a gelebibe, veszi ki belőle,
Az ajtóhoz vágja, hull a pénz belőle.
Szedd föl, kedves ruzsám, maj jó lesz ez nekünk
Jövő esztendőre, ha összekerülünk!

Szaján (Torontál) 61 é. asszony 1968 Paksa K.=AP 7608/h.

21
SZERETET PRÓBÁJA

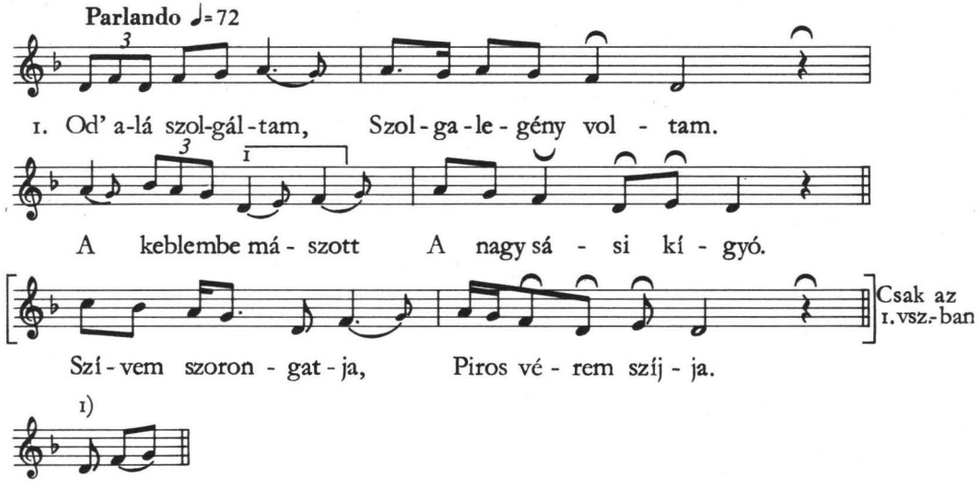

2. Vëdd ki, apám, vëdd ki A nagy sási kigyót!
Szívem szorongatja, Piros vérem szíjja.
3. Bizony nem veszem én, Mer én félek tőle.
Vidd el az anyádnak! Talán majd kivëszi.
4. Vëdd ki, anyám, vëdd ki A nagy sási kigyót!
Szívem szorongatja, Piros vérem szíjja.
5. Bizony nem veszem én, Mer én félek tőle.
Vidd el a mátkádnak! Talán majd kiveszi.
6. Vëdd ki, mátkám, vëdd ki A nagy sási kigyót!
Szívem szorongatja, Piros vérem szíjja.

7. Várjál, mátkám, várjál, Majd keztyüt szabatok,
Majd keztyüt szabatok, Azzal majd kiveszem.

Ghymes (Nyitra) 58 é. asszony 1956 Vikár L.=AP 1690/a.

22
SZERETET PRÓBÁJA

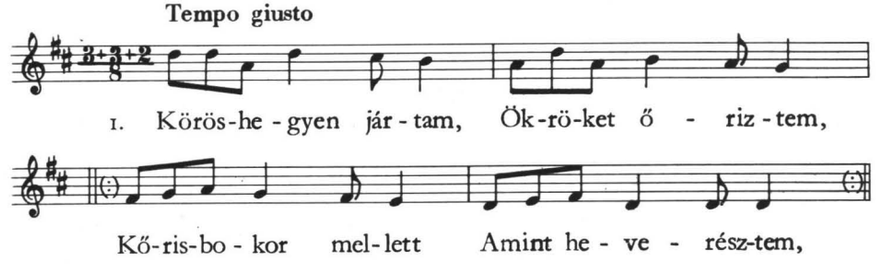

2. Egy nagy sásin kigyó A keblembe bújott.
Vedd ki, édesanyám, Mer mingyá meghalok!
Mer mingyá meghalok, Világból kimúlok. (3–4. sorra)
3. Fiam, édes fiam, Én azt nem tehetem,
Ha mingyárt meghalsz is, Világból kimúlsz is.
4. Köröshegyen jártam, Ökröket őriztem.
Kőrisbokor mellett Amint heverésztem,
5. Egy nagy sásin kigyó A keblembe bújott.
Vedd ki, édesapám, Mer mingyár meghalok!
Mer mingyárt meghalok, Világból kimúlok. (3–4. sorra)
6. Fiam, édes fiam, Én azt nem tehetem,
Ha mingyár meghalsz is, Világból kimúlsz is.
7. Körishegyen jártam, Ökröket őriztem.
Kőrisbokor mellett Amint heverésztem,
8. Egy nagy sásin kigyó A keblembe bújott.
Vedd ki, édes rózsám, Mer mingyár meghalok!
Mer mingyár meghalok, Világból kimúlok. (3–4. sorra)

9. Kedvesem, ne halj meg! Én mingyár kiveszem.
Ha te meghalsz, akkor Én is haljak veled!
„Kedvese odalépett, a keblébe nyult, és kikapta; vágta a földre. Nem sási kigyó volt, hanem nagy acskó pénz. Igy tudta meg, hogy a kedvese legigazabb hozzá. Azért mingyár elvette, mingyár megesküdtek."

Szakcs (Tolna) 86 é. férfi. 1955 Andrásfalvy.

23
KÉTFÉLE MENYASSZONY

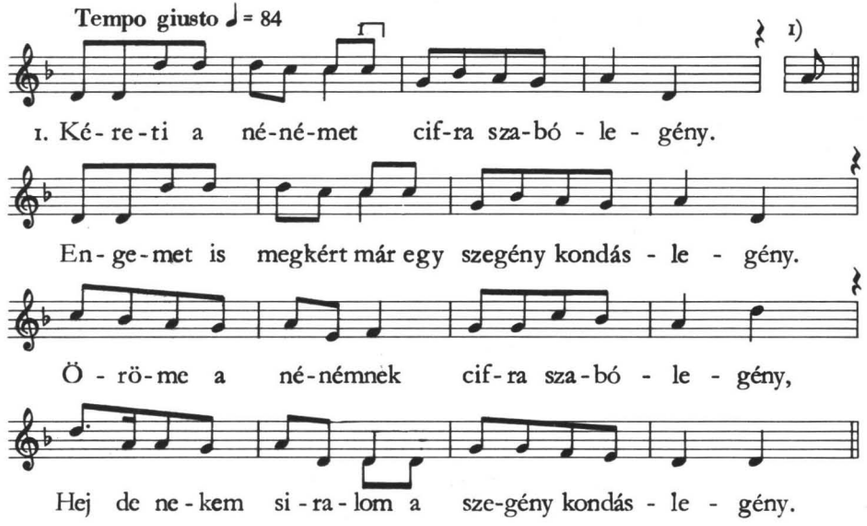

2. Most viszik a nénémet aranyos hintóba.
Engemet is elvisznek egy rosz targoncába.
Öröme a nénémnek cifra szabólegény,
Hej de nékem siralom a szegény kondáslegény!
3. Etetik a nénémet szép aranyos tálbul.
Engemet is etetnek a disznó vályujából.
Öröme a nénémnek cifra szabólegény,
Hej de nékem siralom a szegény kondáslegény!

4. Fektetik a nénémet szép aranyos ágyba.
Engemet is fektetnek a disznó vackába.
Öröme a nénémnek cifra szabólegény,
Hej de nekem siralom a szegény kondáslegény!
5. Bottal költik a nénémet szép aranyos ágybúl.
Engem pedig hajnalcsókkal a disznó vackábúl.
Siralom a nénémnek cifra szabólegény,
Nekem pedig örömöm a szegény kondáslegény.

Mezőgyán (Békés) 50 é. asszony. 1960. Vargyas=AP

24
HÁROMSZOROS MAGZATGYILKOS

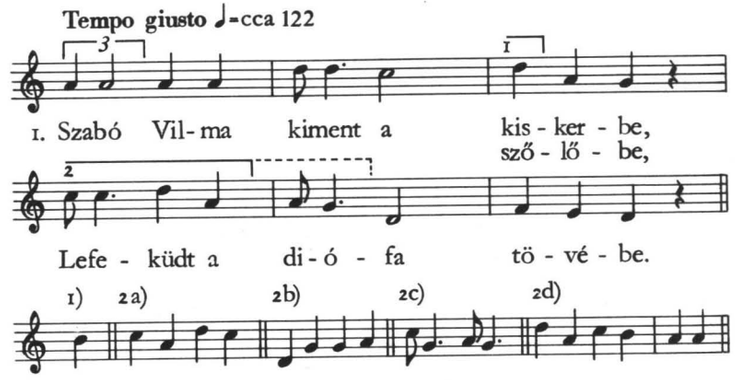

2. Egyet-kettő kiáltottam neki:
Kelj fel, Vilma, mer meglát valaki!
3. De azt Vilma nem vette tréfára,
Beugrott a becsárdi csárdába.
4. Parancsolta csapláros lányának:
Tiz icce bort hozzon be Vilmának!
5. Amint Vilma a bort ivogatja,
Kilenc csendőr az ajtót rányitja.
6. Na most, Vilma, valld ki a bűnödet!
Hová tetted három gyermekedet?

7. Egyet tettem diófa tövébe,
A másikat Sajó mély vizébe.
8. Harmadiknak gyilkosa most vagyok.
Jaj Istenem, de nagy bűnös vagyok!
9. Amint Vilmát a csendőr kiséri,
Szeretője az ablakon nézi.
10. Ne nézd, babám, gyászos életemet!
Min miattad szenvedem ezeket.
11. Szabó Vilma piros pántlikája,
Nem fonja már többé a hajába.
12. Tedd el, Vilma, a láda fiába!
Majd jó lesz a kis lányod hajába.

Áj (Abaúj) középkorú férfiak és nők
1940/1941 Vargyas=Vargyas 1960 73. sz.

25
MAGZATGYILKOS

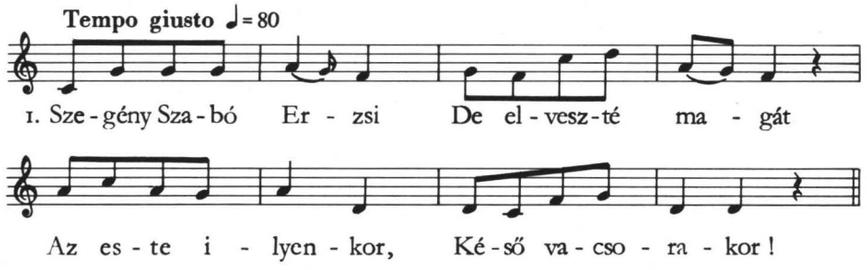

2. Aprán összevágá Az ő kicsi fiát;
Csihán közé hányá, Disznyoknak kiadá.
3. István király Bruncfi Két szemivel látá,
Két szemivel látá Keserves kinzását.
4. Két filivel hallá Keserves sirását.
István kiráj Bruncfi Törvényszékbe üle.
5. Törvényszékbe üle, S azt a törvént tette:
Lélekétt lélek kell, S halálétt halál kell.

6. Anyám, édesanyám, Váltson ki ingemet!
Ne haggyon elveszni, Temlecbe sinyleni!
7. Fiam, édes fiam, Én kivátanálak,
Ha kivátó lennél; De nem vagy kivátó. (Kivátó=kiváltható)

Lészped (Moldva) 67 é. asszony 1959 Kallós=MSz 6787

26
MAGZATGYILKOS

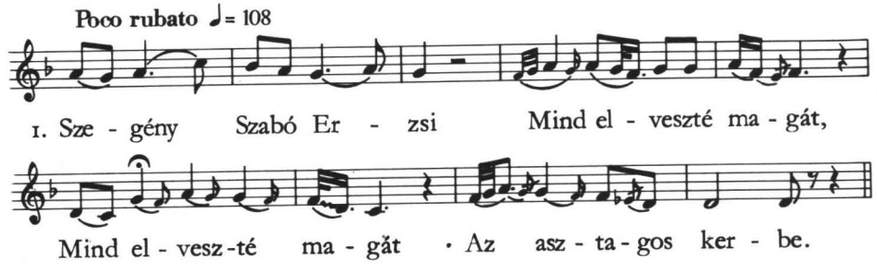

2. Az ő kicsi fiát Aprón elaprítá.
Aprón elaprítá, Csihánybo takará.
3. Csihánybo takará, Disznyóknak kihányá.
Csihánybo takará, Disznyóknak kihányá.
4. Főispán úrfi es Két szemivel látá,
Két filivel hallá Magzatja kénzását.
5. Főispán úrfi es Tervénszékbe üle,
Tervénszékbe üle, S azt a tervént tevé:
6. Lélekétt lélek kell, Halálétt halál kell.
Lélekétt lélek kell, Halálétt halál kell.
7. Szegény Szabó Erzsit Térgyig vasba verék,
Térgyig vasba verék, S az ereszbe tevék.
8. Szegény Szabó Erzsi Egy éjjel álmodta,
S azt az álmot látta, S azt az álmot látta:
9. Két fekete holló Feje felett jártak,
Két sing sejemsinor Körme között vala.

10. Odamene, oda Az ő édesanyja.
Anyám, édesanyám, Vátsanak ki ingem!
11. Fiam, Szabó Erzsi, Ki es vátanálak,
Ha kivátó vónál, Ha kivátó vónál.
12. Anyám, édesanyám! Az éjjel álmodtam.
Azt az álmot láttam, Azt az álmot láttam:
13. Két fekete holló Fejem felett jártak.
Két sing sejemsinor Körme között vala.
14. Fiam, Szabó Erzsi, Két fekete holló:
Hóhérjaid lesznek, Hóhérjaid lesznek.
15. Két sing sejemsinor: Istarangid lesznek.
Két sing sejemsinor: Istarangid lesznek.

Lészped (Moldva) 33 é. asszony 1950–1953 Szegő J.=MCsNd 16/a

27
MENNYBE VITT LEÁNY

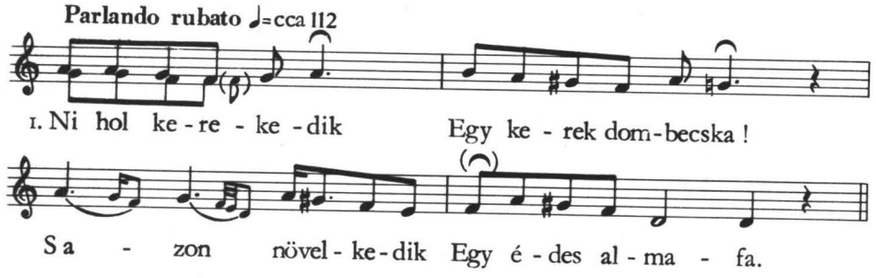

2. Édes ez almája, Csokros e virágja.
Édes ez almája, De szebb a virágja.
3. Az alatt ül vala Márton szép Ilona.
Az alatt ül vala Márton szép Ilona.
4. Ni hol ereszkedik Egy arany ösvenke!
S azon növelkedik Egy arany báránka.
5. S e fejibe vala Kilenc misegyortya.
S e homlokán vala Cifra fényes csillag.

6. Jobb oldalán vala Áldott napnak fénye,
Bal oldalán vala Áldott holdnak fénye.
7. E mennyei gyortyák Gyújtatlan gyúljanak.
E mennyei harangok Huzatlan szóljanak!
8. E mennyei harangok Huzatlan szóljanak,
E mennyei ajtók Nyitatlan nyíljanak!
9. Hallod-e, hallod-e Márton szép Ilona,
Márton szép Ilona, Hágyi el te velem! (hágyi=gyere)
10. S mennyei serege Csak egy híján való.
Ha te odajőnél, Veled bé es telnék.

Klézse (Moldva) 44 é. asszony 1965 Kallós=AP 7178/c

28
HALVA TALÁLT MENYASSZONY

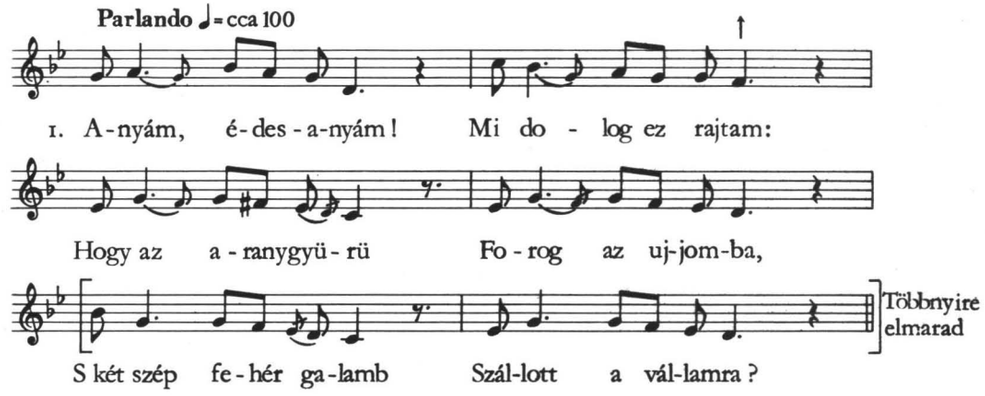

2. Lányom, édes lányom! Eladtalak téged
Török országába, Úrfiak számára.
3. Anyám, édesanyám! Minek adott oda?
Inkább adott volna Magam falujába,
Magam országába Egy pulykapásztornak!
4. Inasom, inasom, Menj fel a toronba,
S nézz széjjel, nézz széjjel Budai pusztára!

5. Inasom, inasom, Mit láttál, inasom?
Bizony, kisasszonykám, Nem láttam én semmit!
6. Inasom, inasom, Most másodszor mondom:
Menj fel a toronyba, Nézz széjjel, nézz széjjel,
Nézz széjjel, nézz széjjel Budai pusztára!
7. Inasom, inasom, Mit láttál, inasom?
Bizony, kisasszonykám, Nem láttam én semmit!
8. Inasom, inasom, Most harmadszor mondom:
Menj fel a toronyba, Nézz széjjel, nézz széjjel,
Nézz széjjel, nézz széjjel Budai pusztára!
9. Inasom, inasom, Mit láttál, inasom?
Bizony, kisasszonykám, Most láttam én hármat:
10. Ëgyet feketébe, Másikat fejérbe,
Harmadikat pedig Rózsaszín sejembe.
11. Anyám, édesanyám, Esméretlen anyám,
Hol vagyon, hol vagyon Szép Kalára mátkám?
12. A bótba elmëne Pántlikát méretni.
Oda is elmëne, De mëg nëm találá.
13. Anyám, édesanyám, Esméretlen anyám,
Hol vagyon, hol vagyon Szép Kalára mátkám?
14. A kiskertbe mëne Piros rózsát szëdni,
Abból neked, fiam, Szép bokrétát kötni.
15. Oda is elmëne, De mëg nëm találá.
Újra hazamene, S újból tudakolá:
16. Anyám, édesanyám, Esméretlen anyám!
Hol vagyon, hol vagyon Szép Kalára mátkám?
17. Mit tűröm-tagadom, Mert mëg kell vallanom:
Az ebédlő házba A teritőn vagyon.
18. Oda is elmëne, De ott megtalálá.
Ölelé, csókolá, Jajszóval siratá.
19. Csináltatsz-í néki Valamej koporsót?
Bizony, csináltatok Márványbul koporsót!
20. Leszegezed-é azt Valamej vas-szeggel?
Bizony leszegezem Tiszta aranyszeggel!
21. Csináltatsz-í néki Valamej fűtűlfát?
Bizony csináltatok Tiszta réz fűtűlfát!
22. Elkísíred-é azt Valamej kapuig?
Bizony elkísírem Az örökös házig!

Magyargyerőmonostor (Kolozs) 63 é. asszony 1958
Almási–Kolozsvári Folklór Intézet 15619 sz. =
Almási 1963, 109–110.

29

HALVA TALÁLT MENYASSZONY

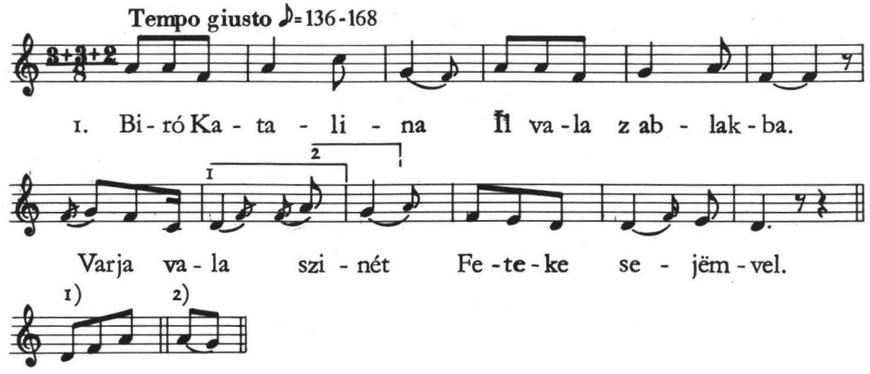

2. Tőti tőtelékit Sűrü könyveivel.
Tőti tőtelékit Sűrü könyveivel.
3. Csak már bétekinte A buzamezőre:
Hát ugy jönnek, lőnek! Török császár fija.
4. Hat lóval, hintóval, Hatvan katonával.
Azonn ajtón szól azt Török császár fija:
5. Hon van-é, hon van-é Anyámrú livendő? (anyámmá leendő)
Hon vagyak, hon vagyok Vejemre livendő. (vejemmé leendő)
6. Honn-e *ja* lejánya, Kit nékem igért vót?
Honn vagyon, honn vagyon, Beteg ágyba vagyan.
7. Biró Katalina Íl vala z ablakba.
Varja vala szinit Fekete sejëmvel.
8. Tőti tőtelékit Sűrü könyveivel.
Tőti tőtelékit Sűrü könyveivel.
9. Csak már bétekinte A buzamezőre.
Hát ugy jönnek, lőnek! Török császár fija.
10. Hat lóval, hintóval, Hatvan katonával.
Azonn ajtón szólal Török császár fija.
11. Honn van-é, honn van-é Anyámrú livendő?
Hon vagyok, honn vagyok Vejemre livendő.
12. Honn-e *ja* lejánnya, Kit nékem igért vót?
Honn vagyan, honn vagyon, Beteg ágyba vagyan.
13. Biró Katalina Íl vala z ablakba.
Varja vala szinit Fekete sejëmvel.

14. Tőti tőtelékit Sűrü könyveivel.
Tőti tőtelékit Sűrü könyveivel.
15. Csak már bétekinte A buzamezőre:
Hát ugy jönnek, lőnek. Török császár fija.
16. Hat lóval, hintóval, Hatvan katonával.
Azon ajtón szóll a Török császár fija.
17. Hon van-é, hon van-é Anyámró livendő?
Hon vagyok, hon vagyok Vejemre livendő.
18. Honn-e *ja* leánnya, Kit nékem igért vót?
Honn vagyon, honn vagyon, Főd gyomrába vagyon.
19. Anyám, édesanyám, Anyának fogadtam,
Megvetett ingemët, Hogy ne legyëk veje.
20. Jere, Kati, jere, Hagy már vigyenek el,
Hagy már vigyenek el Idegen országra!
21. Elő fog az jönni, Biró Katalina.
Csókolja *j*az anyját, Ugy síri már szegény.
22. Anyám, édesanyám, Hogy ajált ingemet
Török császár [1]fiának, Idegen országnak?
23. Hogy ne legyen kendnek Ithonn a leánnya,
Aki már [1]gondját Viselje már reja.

Lészped (Moldva) 60 é. asszony 1962 Kallós=AP 4690/c

30

ANYAI ÁTOK

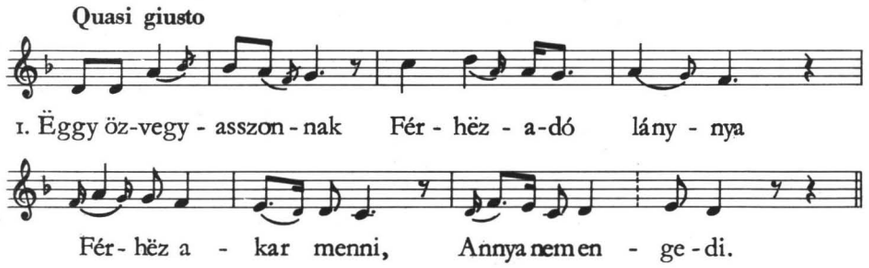

2. Szavát nem fogadta, Annya mëgátkozta.
Szavát nem fogadta, Annya mëgátkozta.
3. Mikor a hitre mënsz, Leljen ki *j*a hideg,
Vacsora idején Lelje ki a lelkëd!
4. Először fölkijájt A kisebbik vőféj:
Édës anyám asszony, Bágyadt a mënyasszony!
5. Másodszor fölkijájt A nagyobbik vőféj:
Édës anyám asszon, Beteg a mënyasszon!
6. Harmadszor fölkijájt Maga a vőlegény:
Édës anyám asszony, Meghalt a mënyasszony!
7. Kocsisok, kocsisok, Ti gyászos kocsisok,
Mënjetëk, s fogjátok, Az annyát hozzátok!
8. De ne úgy hozzátok, Mint lakodalmára,
Ëggyetlen lánnyának Eltemetésére!
9. s Ahol én eljárok, Még a fák ës sirnak,
Gyönge ágajiról A levelek húllnak.
10. Hulljatok levelek, Rejtsetëk el ëngëm!
Mért is átkoztam më̈g Ëggyetlen gyermëkëm!

Vaskút (Bács) – Vajdahunyad (Hunyad)
56 é. asszony 1959 Kiss L.=AP 3094/d

31

ANYAI ÁTOK

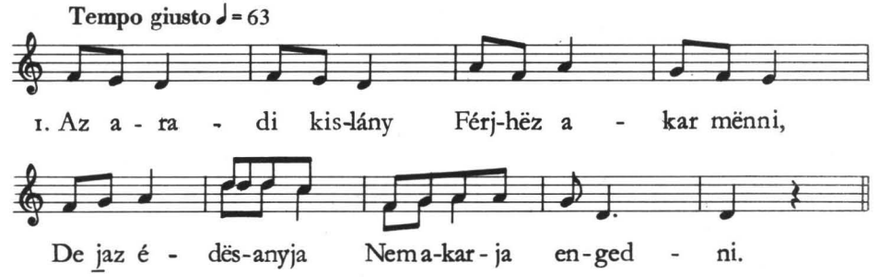

2. De jazér a lëány Férjhëz adta magát.
Ekkor az édësanyja Elátkozta ja lányát.
3. Vacsorája előtt A hideg rázza jel,
Vacsorája után A lelke szájjon el!
4. Először mëgszólalt A kisebbik vőfély:
Édës anyámasszon, Beteg a menyasszon.
5. Nem beteg, nem beteg, Csak azér bánkódik,
Messziről jött szëgény, Azér szomorkodik.
6. Másodszor mëgszólalt A nagyobbik vőfény:
Édës anyámasszon, Beteg a menyasszon.
7. Nem beteg, nem beteg, Csak azér bánkódik,
Messziről jött szëgény, Azér szomorkodik.
8. Harmadszor mëgszólalt Maga a vőlegény:
Édës anyámasszon, Meghalt a menyasszon!
9. Ekkor a vőlegény Kést fog a kezébe,
Kezéből mellébe, Melléből szivébe.
10. Vérëm a véreddel Ëgy patakba follyék,
Testëm a testeddel Egy sírba nyugodjék,
11. Lelkëm a lelkeddel Ëgy urat imádjon,
De a te édësanyád Istent soha në lásson!

Magyarszerdahely (Zala) 29 é. asszony 1933 Seemayer

32
GAZDAG ASSZONY ANYJA

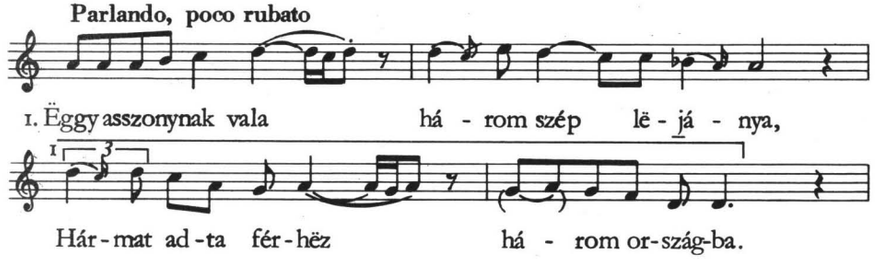

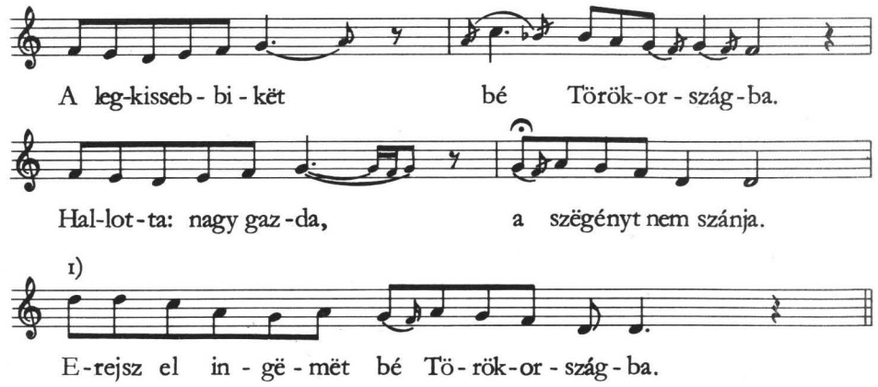

2. Uram, édës uram, arra kérlek tégëd:
Erejsz el ingëmët bé Törökországba,
Legkissebb lányomnak látogatására,
Legkissebb lányomnak látogatására!
3. Eridj, kocsis, eridj, fogd bë az lovakot,
Vitesd el asszonyod bé Törökországba,
Legkissebb lányának látogatására,
Legkissebb lányának látogatására!
4. El is indulának, bé Törökországba
Legkissebb lányának látogatására.
A város szélibe leszálla az asszony:
No te, kocsis, menj el, menj el az hazádba!
5. Három hónap mulva jere el utánam,
Három hónap mulva jere el utánam!
Öltözött az asszony koldusi ruhába,
Elmënt lëányának az ő kapujába.
6. Elkezdëtte fújni búba s bánatjába,
Hogy: ëgy kis kënyeret, ëgy kis pohár vizet!
Mëghallá a szolga, bémënt asszonyához:
Asszonyom, asszonyom, nagyságos asszonyom,
7. Életëm, halálom kezébe ajánlom,
Szëgény koldusasszony mind azt fujdogálja,
Hogy: ëgy kis kënyeret, ëgy kis pohár vizet!
Hogy: ëgy kis kënyeret, ëgy kis pohár vizet!
Indulj s takarodjál, mert sok dolgom vagyon! (3–4. sorra)
Indulj s takarodjál, mert sok dolgom vagyon!
8. Szëgény koldusasszony csak azt fujdogálja.
Mëghallá a szolga, bémënt asszonyához:

Asszonyom, asszonyom, nagyságos asszonyom,
Életëm, halálom kezébe ajánlom,
9. Szëgény koldusasszony csak azt fujdogálja,
Hogy: ëgy kis kënyeret, ëgy kis pohár vizet!
Szolgám, szolgálóim, ebëm s kutyájaim,
Mënjetëk, s tëgyétëk a sëtét tömlöcbe!
10. Szëgény koldusasszony ott azt fujdogálja:
Tartsd fël anya, tartsd fël, tartsd fël leányodat,
S ontasd ki magadból a piros véredet,
Szípasd ki magadból az édës tejedet,
Mégës azt érdemlëd, hogy tömlöcbe tëgyën, (3–4. sorra)
Mégës azt érdemlëd, hogy tömlöcbe tëgyën!
11. Mëghallá a szolga, bémënt asszonyához:
Asszonyom, asszonyom, nagyságos asszonyom,
Életëm, halálom kezébe ajánlom,
Szëgény koldusasszony csak azt fujdogálja:
12. Tartsd fël anya, tartsd fël, tartsd fël lëányodat,
S ontasd ki magadból a piros vérëdet,
Szípasd ki magadból az édës tejedet,
Mégës azt érdemlëd, hogy tömlöcbe tëgyën!
13. Indulj, s takarodjál, mert sok dolgom vagyon!
Az én éldës anyám, az nem jő el hojzám!
Szëgény koldusasszony, csak azt fujdogálja.
Mëghallá a szolga, bémënt asszonyához:
14. Asszonyom, asszonyom, nagyságos asszonyom,
Életëm, halálom kezébe ajánlom,
Szëgény koldusasszony csak azt fujdogálja,
Szëgény koldusasszony csak azt fujdogálja.
15. Eridj szolgám elől, hadd mënjek utánad!
Azt a koldusasszonyt hadd lám, milyenforma?
Kinyitá az ajtót, meglátá az anyját,
Nyakába borula, ugy mëgsiratozta:
16. Anyám, éldës anyám, mért nem mondta maga,
Hogy magával eztet nem tëtettem volna!
Jőn be, éldës anyám, a belső szobámba!
Első pohár borom most magának adom.
17. Vesse fël pokolszél a belső szobádat,
Dűtse fël pokolszél első pohár borod!
Mert nem azért jöttem, hogy ingëm mëgkinálj,
Hanem hogy mëghallám, hogy milyen asszony vagy!

Ditró (Csík) 65 é. asszony 1910 Kodály=SzNd 28 sz.

GAZDAG ASSZONY ANYJA

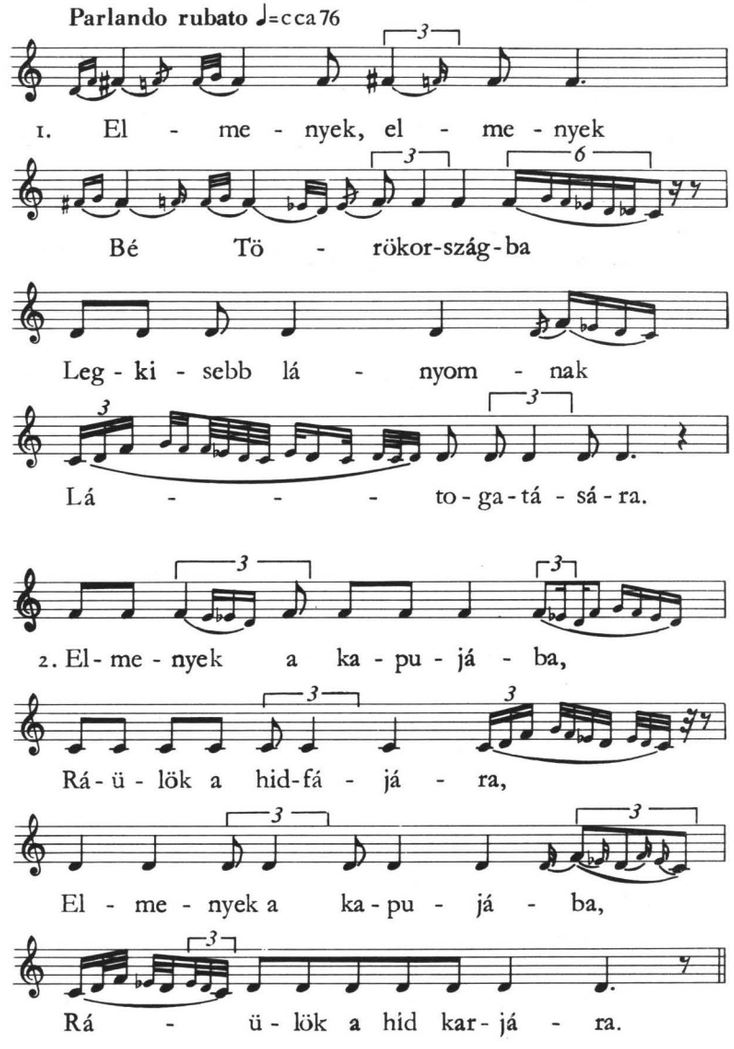

Vázlat

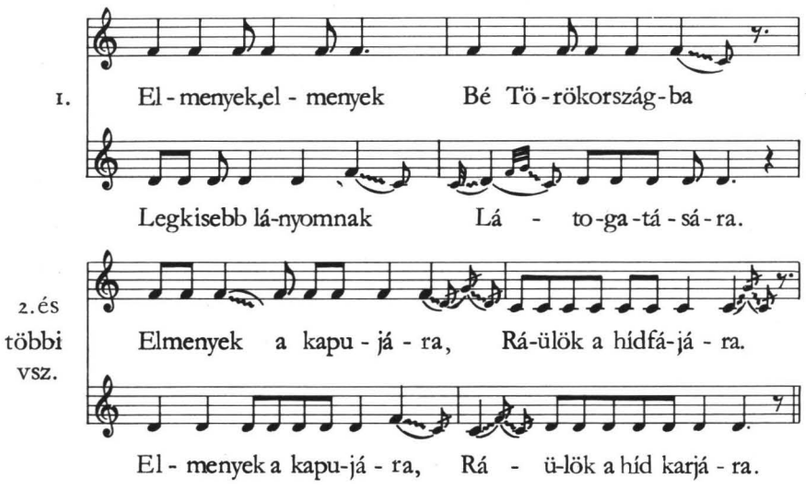

3. Arra jár egy asztalinas, Arra jár egy asztalinas.
   Hová bujdosol, te Szëgény koldusasszony?
4. Eljöttem, eljöttem Bé Törökországba,
   Legküsebb lányomnak Látogatására.
5. Eridj el te, asztalinas, S mondjad gazdasszonyodnak,
   Adjon egy pohár vizet, Pohár vize mellett Egy falat kenyeret!
6. Nagyságos ténsasszony, Szëgény koldusasszony
   Mind azt fuldogálja, Mind azt fuldogálja:
7. Hogy eljöttem, eljöttem, Bé Törökországba
   Legküsebb lányomnak Látogatására.
8. Szegény koldusasszony Mind azt fuldogálja:
   Adjon egy pohár vizet, S pohár vize mellett Egy falat kenyeret!
9. S a pohár vizemët Öntözöm a földre,
   Falat kenyeremet Vetem a kutyámnak.
10. S eredej el te asztalinas, Hozd bë azt a koldusasszont,
    Vesd bé a pincébe, Hogy a kigyók s békák Markodják össze!
11. Nagyságos ténsasszon, Szëgén koldusasszon
    Mind azt fuldogálja, Mind azt fuldogálja:
12. Hogy eljöttem, eljöttem Bé Törökországba,
    Legkössebb lányomnak Látogatására.
13. S eredj el te asztalinas, Hozd bé azt a koldusasszont!
    Kérdezzük ki tölle, Hogy ő hova való!
14. Hova való vagy te, Szegény koldusasszony?
    Biborosfalusi Biboros Péternek Hites felesége.

15. Nagyságos ténsasszon, Maga hova való?
    Biborosfalusi Biboros Péternek Legkössebb lejánnya.
16. Anyám, Anyám, édesanyám, Kennek adom én most
    Hat pejparipámot, S hat pej lovam mellett A bádog hintómot.
17. Verje jel a kehe Hat pejparipádot,
    Egye meg a rozsda A bádoghintódot!

Gyimesfelsőlok-Sántatelep (Csík) 55 é. férfi 1962
Kallós–Martin–Pesovár=AP 5201/c

34
KEGYETLEN ANYÓS

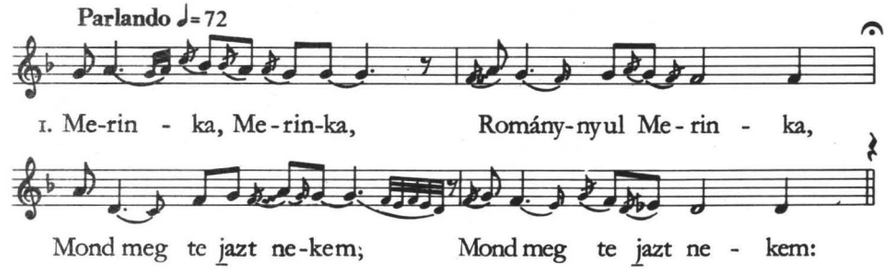

2. Száz katanám közül Melyiket szereted?
   Napot-e vaj hódat, Vaj fényes csillagat?
3. Napot es szeretem, Hódat es szeretem,
   De fényes csillagat Legjobban szeretem.
4. Anyám, édesanyám, Édes, kedves anyám,
   Üselje jó gondját Ez én Merinkámnak!
5. Met én el kell menjek Hadba hadakozni,
   Jó hírt hazahozni, Neki megmondani.
6. Lányom, édes lányom, Édes, kedves lyánom,
   Azt megengeded-e, Nyársba felhúzzalak?
7. Nyársba felhúzzanak, Langon pirissanak?
   Meg nem engedhetem, Megszakad a szívem.
8. Lyányom, édes lyányom, Édes, kedves lyányom,
   Kétszerikszer mondom, Kétszerikszer mondom:

9. Azt megengeded-e, Azt megengeded-e,
Favágó tőkém légy, Favágó tőkém légy?
10. Meg nem engedhetem, Megszakad e szívem.
Harmadikszor mondom, Lyányom, édes lányom:
11. Azt megengeded-e: Asztali vendégnek
Gyortyatartója légy, Gyortyatartója légy?
12. Este meggyujtsanak, Reggel eloltsanak?
Azt megengedhetem, Ha annyira lettem.
13. Csak kapun szóla meg E katanalegén:
Rományul Merinka, Magyarul Margitka,
14. Nyisd kapumat nekem, Eressz bié ingemet!
Mert ién hazajöttem, Jó hírt hazahoztam.
15. Jó hírt hazahoztam, Neked megmondanám.
Állj meg, fiam, állj me, Hogy én nyithassam ki!
16. Nem kell, anyám, nem kell, Nem kell, anyám, nem kell.
Hol ez én Merinkám, Hogy maga nyissa ki?
17. Elment, fiam, elment E rúzsamezőbe,
Kössön bokrétákat, Tegye kalapodba.
18. Tér meg, lovam, tér meg, Hogy mük es menjünk el
E rúzsamezőbe. Kössél (?) bokrétákat,
19. Tegyék kalapomba, Tegyék kalapomba.
Ő es csak elmene, E katana-legén.
20. Rományul Merinkám, Magyarul Margitkám,
Szól nekem bár egyet, Hogy én szóljak hármat!
21. Met én hazajöttem, Jó hírt hazahoztam,
Jó hírt hazahoztam, Neked megmondanám.
22. Tér meg, lovam, tér meg, Hogy mük es menjünk el
Hogy mük es menjünk el Ez édesanyámhoz!
23. Anyám, édesanyám, Édes, kedves anyám!
Hol az én Merinkám, Hol az én Merinkám?
24. Elment, fiam, elment Virágos küs kertbe,
Virágos küs kertbe, Rúzsabokor alá.
25. Ő es be van nyujtva Rúzsabokor alá,
Mend egy porgolt csutak. Mend egy porgolt csutak.
26. Anyám, édesanyám, Édes, kedves anyám!
Ha ezt cselekedte(d), Ha ezt cselekedte(d),
27. Hozza ki, hozza ki Aranybütű kését,
Aranybütű kését, E kerek karszékét!
28. Met én is halálétt Halált kell szenvedjek.
S ő es csak beüle E kerek karszékbe.
29. Ő es csak elcsapá Maga gyenge nyakát.
Őket es felvették, Őket es elvitték

30. E nagy templom alá, E nagy templom alá.
Z egyiket temették Az ótár seggihez,
31. Másikat temették Z ótár elejibe.
Nőttek, nődegeltek, Z ótárt meghaladták.
32. Összekapcsolódtak, Összekapcsolódtak.
De z ördöngös bába Ott se férhetett el
33. Oda es elmene, Oda es elmene,
Őket leszakasztá, Őket leszakasztá.

Klézse (Moldva) 75 é. asszony 1950–1953
Jagamas–Kallós = MCsNd 9/A

35
SIRATÓ BALLADA

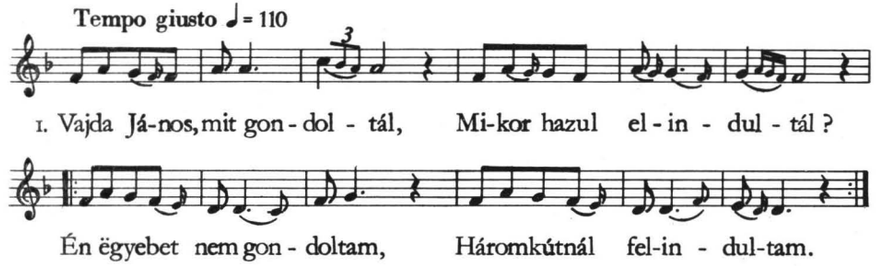

2. Szijam csatja leszakadott A vélletlen halálomra.
Lunguj Tudor, jó barátom, Béküljünk meg, én nem bánom.
3. A harmadik szózatomra (Vérem kiomlott a porba).
Ugy elvesztem a nagy vérbe, Mind a kis hal a tengerbe.

Lészped – Gerlén (Moldva) 20 é. lány 1963 Kallós=AP 6155/d

36

SIRATÓ BALLADA

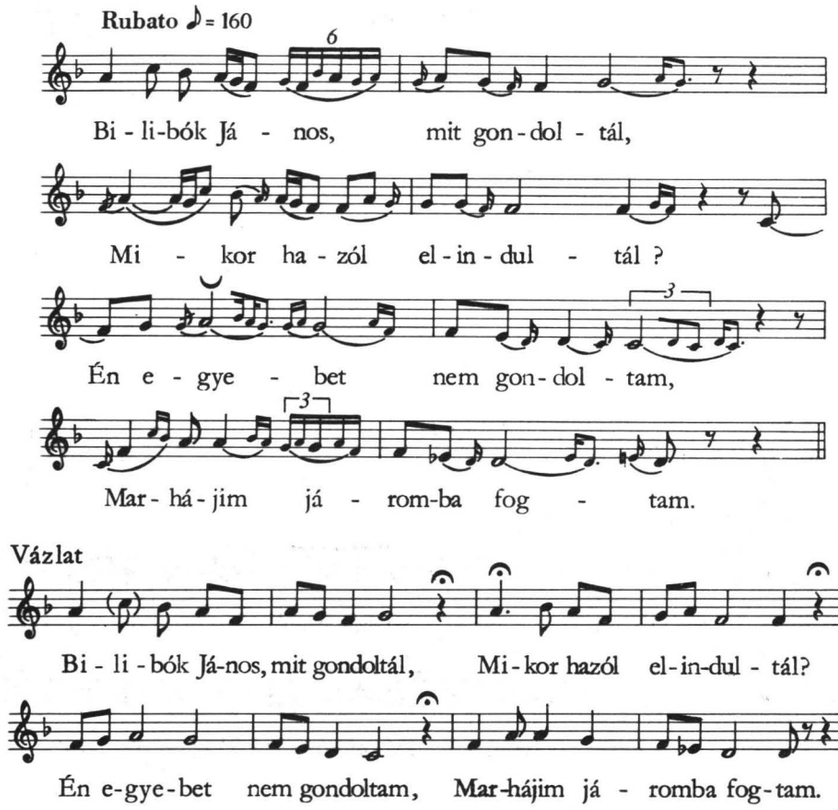

2. Ilonámot megcsókoltam, Mikor hazól elindultam.
   Mikor bátyámékhoz értem, Met én oda es bémentem,
3. Szántani felkészitettem. Ángyikával beszélgettem.
   S aval szántani indultam, Hosszu nap én ott szántotam.
4. A Csokányoson botogtam, Ojan erőst elfárottam,
   Elig vártam, lenyugogyam, Aval este lenyuguttam.
5. Mikor legjobban alutam, Odajött az én irigyem,
   S keresztül löve ingemet, Elvette *jaz* életemet.
   Árván hatta népjeimet. (4. sorra)

6. Szökjél, sógor, me meglőttek! A világról bé-eltettek.
   Fogg járomba marháimot, Vigy el ingem magad haza!
7. Vigy el ingem Ilonámhoz, Kicsi, árva Istánkámhoz!
   S az én jó édesanyámhoz, Hogy lássanak meg életbe!
   Met többet nem látnak élve. (4. sorra.)

Lészped (Moldva) asszony. 1932 Domokos P.=MF 2709/c

37

A MEGÖLT HAVASI PÁSZTOR

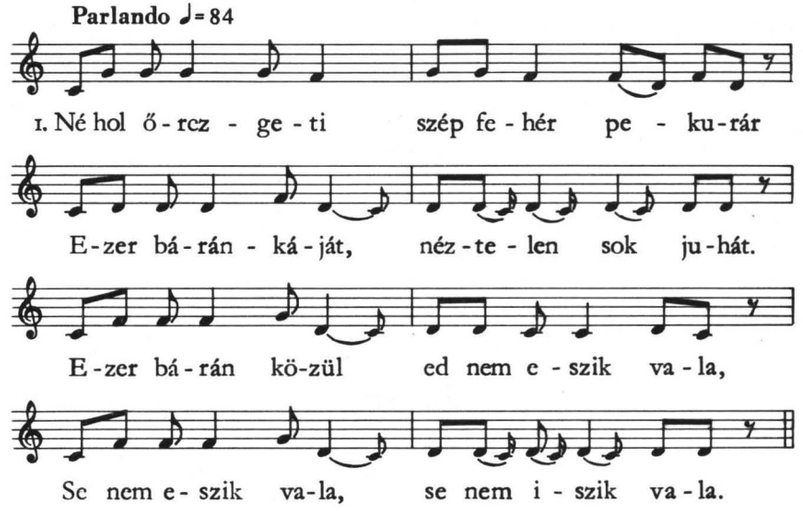

2. Mi dolog, mi dolog, te kicsi báránkám,
   Hod te se nem eszel, hod te se nem iszal?
   A dolog, a dolog, én szegény gazdecskám,
   Met mindjá idejön három disznópurkár. (disznópurkár=kanász)
3. Néked fejed veszik, minket elhajtanak.
   S még szavát sem végzi, csak odaérének.
   Jó napat, jó napat, te fehér pekurár! (pekurár=pásztor, juhász)
   Isten hozott, Isten, tik disznópurkárok!

4. Tudd-é, miétt jöttünk? Nem adad-e nekünk
Ezer báránkádat, néztelen sok juhod? (néztelen=nézhetetlen, beláthatatlan sok)
Nem adam, nem adam, met nem adni valók.
Te nekünk nem adad, néked fejed vesszük!
5. Ha fejem veszitek, temessetek ingem
Tellám kapujába, johoim jászlyába! (tella=juhakol)
Nagyabb furulyámból csánnyatak koporsót,
Kissebb furulyámot tegyétek fejemhez!
6. Mikor alul fú szél, ullyant zúgogasson,
Mikor fellyül fú szél, ullyant zengedezzen,
Ki ott elémenen, mendenyik azt mondja:
Szép fehér pekurár magát havalygassa. (havalygassa=vigasztalja)
7. Mentek, mendegéltek az útval mellyékest,
Ott es vagyan nekem egy füstes házecskám,
Abba es van nekem öreg édesanyám,
Fekete micét tép, mind ingem gyászolgat. (mice=rövid báránygyapjú)
8. Tudam jól, megkérdi, hogy én hol maradtam.
Tudjatok felelni, hogy megházasodtam
E fődnek zsirjával, e napnak húgával,
E napnak húgával, s ragyogó csillagval.
9. Mentek, mendegéltek az útval mellyékest,
Ott es vagyon nekem egy virágos kertem.
Abba es van nekem két hajadon húgom,
Virágot gyomlálnak, mind ingem gyászolnak.
10. Tudom jól, megkérdik, hogy én hol maradtam.
Tudjátok felelni, hogy megházasodtam
E fődnek zsirjával, e napnak húgával,
E napnak húgával s ragyogó csillagval.

Külsőrekecsin (Moldva) 27 é. lány 1956 Kallós=Nz 5760

38

TALÁNYFEJTŐ LEÁNY

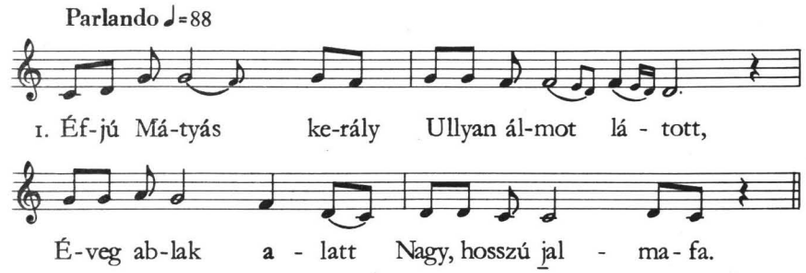

2. Nagy hosszú almafa, Tizenkét sziép ága,
Háromszáz levele, Hatvanhat virágja.
3. Csak oda telála Igen öreg apa.
Nezd csak, apa, nezd csak, Milyen álmot láttam:
4. Éveg ablak alatt Nagy hosszú almafa,
Háromszáz levele, Hatvanhat virágja.
5. Meg nem mondod nekem, Hogy a mire menen,
Igen öreg apa, Mingyá fejed veszem.
6. Ő es hazamene, Mindjár sírni kezde.
Azt es csak meglátá Szép nevendék lyánya.
7. Mét sírsz, apa, mét sírsz, Esment mét keseregsz?
Hodne sírjak, hodne, Hodne keseregjek!
8. Ullyan álmot látott Éfjú Mátyás kerály:
Éveg ablak alatt Nagy hosszú almafa,
9. Nagy hosszú almafa, Tizenkiét sziép ága,
Háromszáz levele, Hatvanhat virágja.
10. Meg nem mondom neki, Hogy a mire menen,
Mingyár fejem veszi, Mingyár fejem veszi.
11. Ne sírj, apa, ne sírj, Esment ne keseregj!
Menj el, mond meg neki, Hogy a mire menen!
12. Nagy hosszú almafa: Nagy hosszú esztendő,
Tizenkiét sziép ága: Tizenkiét sziép hónap.
13. Háromszáz levele: Háromszáz mies nap, (mies=mives, munkanap)
Hatvanhat virágja Hatvanhat vasárnap.
14. Ő es csak elmene, Ő es csak megmondá:
Nezd csak, kerály, nezd csak, Hogy az mire menen:
15. Nagy hosszú almafa: Nagy hosszú esztendő,
Tizenkiét sziép ága: Tizenkiét sziép hónap.

16. Háromszáz levele: Háromszáz miesnap,
Hatvanhat virágja: Hatvanhat vasárnap.
17. Ő es csak felveve Kiét sziép kender fejet,
Ő es odaadá Ez öreg apának.
18. Ne apa, ne apa, Igen öreg apa!
Vidd haza lyányodnak, Add oda lyányodnak!
19. Szőjjön ebből nekem Egy sátor-boritót,
Egy kendező kendőt, Ebédelő ruhát!
20. Ő es hazamene, Mindjárt sírni foga.
Azt es csak meglátá Sziép növendék lyánya.
21. Mét sírsz, apa, mét sírsz, Esmét mit keseregsz?
Mét sírsz, apa, mét sírsz, Esmét mit keseregsz?
22. Hodne sírjak, hodne, Hodne keseregjek!
Ne, mit mondott neked Éfjú Mátyás kerály:
23. Szőjj te neki ebből Egy sátor-borítót,
Egy kendező kendőt, S ebédelő ruhát!
24. Ne sírj, apa, ne sírj, Esment ne keseregj!
Ő es csak kimene Mindjárt favágóra.
25. Ő es csak felveve Szinte kiét forgácskát.
Ne, apa, ne, apa, Vidd el te ezt neki!
26. Csánnyon nekem ebből Esztevátát s vetőt, (eszteváta=szövőszék)
S ed szóból kimondva, Mi e szövőhöz kell!
27. Ő es csak elmene, Ő es odaadá.
Ne neked, ne neked, Éfjú Mátyás kerály!
28. Csánny te neki ebből Esztevátát s vetőt,
S ed szóból kimondva, Mi e szövőhöz kell!
29. Nem kell nekem, nem kell Sem sátorborító,
Sem kendező kendő, Ebédelő ruha!
30. Kell nekem, kell nekem Sziép növendék lyányod.
Kell nekem, kell nekem Sziép növendék lyányod.
31. Ő es hazamene, Mingyárt sírni kezde.
Azt es csak meglátá Sziép növendék lyánya.
32. Mit sírsz, apa, mit sírsz, Esment mit keseregsz?
Hodne sírjak, hodne, Hodne keseregjek.
33. Ne, mit mondott nekem Éfjú Mátyás kerály:
Nem kell neki, nem kell E sátor-borító,
34. Sem kendező kendő, Ebédelő ruha,
Ha kellesz te neki, Sziép növendék lyányom.
35. Ne sírj, apa, ne sírj, Esment ne keseregj!
Ad az Isten nekem Első kakas-szókor
36. Első kakas-szókor Künyüd betegséget,
Másod kakas-szókor Nehéz betegséget,

37. Harmad kakas-szókor Világból kimúlást,
Negyed kakas-szókor Koporsóba zárást,
38. Ötöd kakas-szókor Jó vendég-múlatást.
Inkább sírni kezde, S inkább keseregni.
39. Lyányom, iédes lyányom, Ne hagyj el iengemet!
Ki vigasztalya meg Gyászos iéletemet?

Klézse (Moldva) 33 é. asszony 1956 Kallós=Nz 5720

39
MEGSZÓLALÓ HALOTT

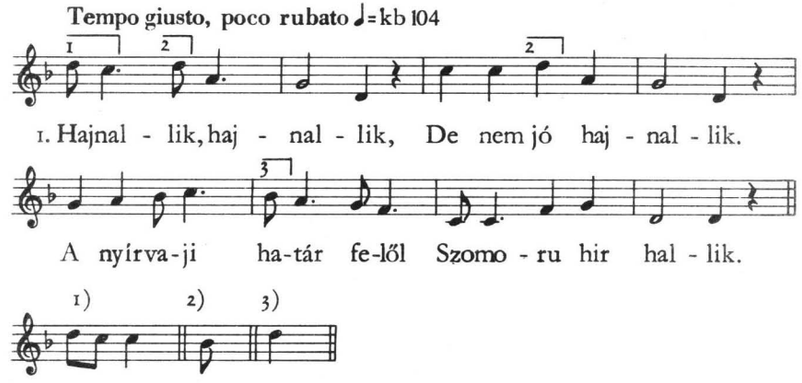

2. Megöltek egy legént Hatvan forintjáér.
Belelökték a Tiszába Piros pej lováér.
3. Tisza be nem vette, Partjára kitette.
Arra ment egy hajóslegény, Hajójába tette.
4. Odamegy az apja, Kőti, de nem hallja:
Kelj fel, kelj fel, édes fijam, Gyere véllem haza!
5. Nem megyek, nem megyek, Mer meg vagyok halva.
Gesztenyeszin göndör hajam Vállamat takarja.
6. Odamegy az anyja, Kőti, de nem hallja:
Kelj fel, kelj fel, édes fijam, Gyere véllem haza!

7. Nem megyek, nem megyek, Mer meg vagyok halva.
Gesztenyeszin göndör hajam Vállamat takarja.
8. Odamegy babája, Kőti, de nem hallja:
Kelj fel, kelj fel, édes rózsám, Gyere véllem haza!
9. Kiterítel-é hát Valami deszkára?
Kiterítlek, kis angyalom, Fehér hat párnára.
10. Meghuzatod-é hát A hármas harangot?
Meghuzatom, kis angyalom, Mind a tizenhatot.
11. Kisiratol-é hát Apám-anyám előtt?
Kisiratlak, kis angyalom, Egész világ előtt.
12. Kisiratol-é hát A kapufélfáig?
Kisiratlak, kis angyalom, Sirod oldaláig.

Vaja (Szabolcs) 64 é. férfi 1968 Vargyas = AP 7327/b

40
HALÁLRA TÁNCOLTATOTT LÁNY

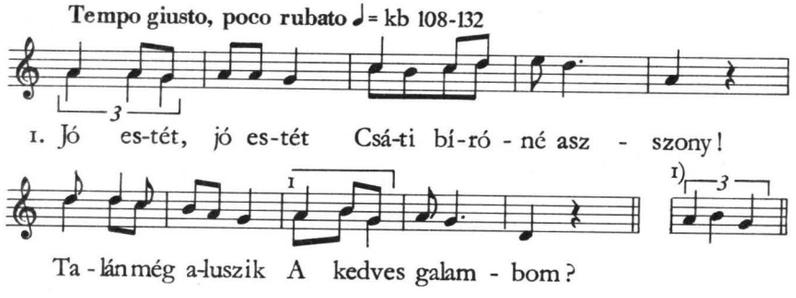

2. Aluszik, aluszik Gombos nyoszolyába,
Mit tudna csináni Ilyenkor magába?
3. Kőccse fel, kőccse fel, Küldje el a bálba!
Gordován csizmáját Huzza ja lábára!
4. Tiz arany gyürőjét Huzza jaz ujjára,
Sütétkék ruháját Ölcsë fël magára!

5. Sütétkék ruháját Ölcsë fël magára,
Este nyolc órakor Ott legyën a bálba!
ék 2
6. Jó estét, jó estét! No minek hítatok?
Ülj le a lócára! Maj mingyá mettudod.
7. Húzzátok, cigányok, Estétől reggelyig,
Mig a Csáti biróné Lyánya el nem alszik!
8. Engeggy ki, engeggy ki, Engeggy ki pihenni!
Gordován csizmámból A vért kiengedni.
9. Nem lëhet, nem lëhet, Nem lëhet kimennyi,
Tizenkét cigánynak Nem szabad elhannyi!
10. Átkozott az apa, Hétszerte az anya,
Ki egyetlen lyányát A bálba bocsájtya!
11. Este nyolc órától Rëggelig nem látja,
Rëggel nyolc órakkor Halva viszik haza.
12. Harangoznak dére, De nem az ebédre.
Csáti biróné lyányát Most tëszik a földbe.

Domaháza (Borsod) két 23 é. és egy 20 é. lány
1939 Dincsér=Gr 65/B/b

41
SZÉGYENBE ESETT LÁNY

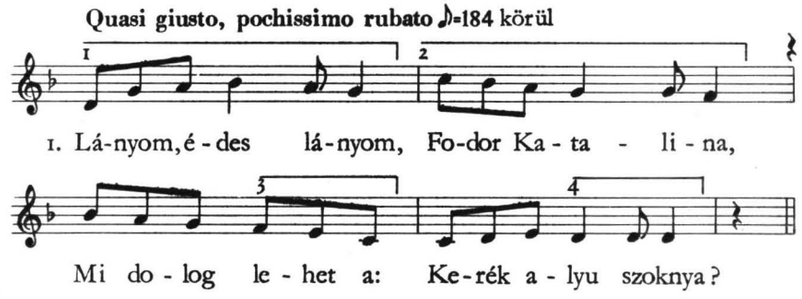

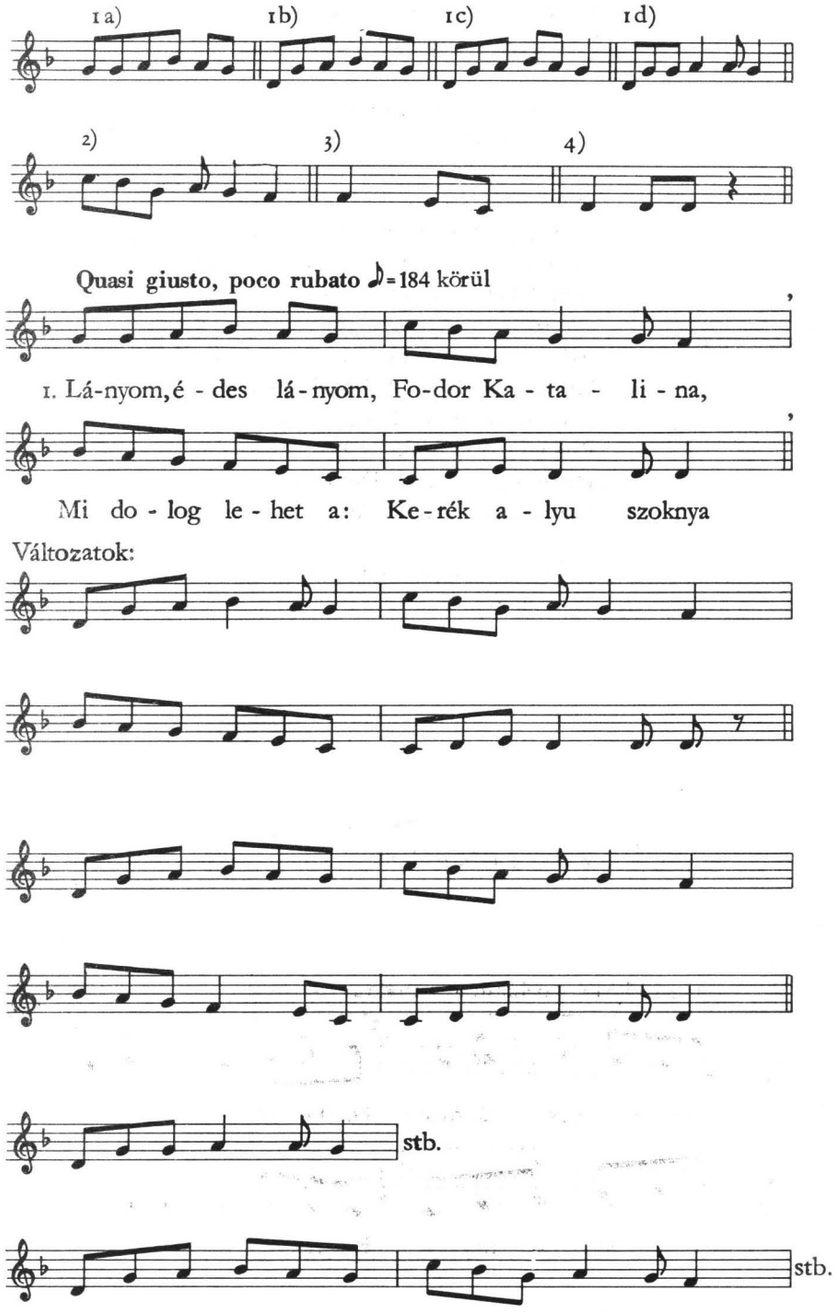

2. Elő rövidedik, Hátu hosszabbodik.
Elő rövidedik. Hátu hosszabbodik.
3. Anyám, édesanyám, Sárfodor Péterné,
A szabó szabta úgy, A varó varrta úgy!
4. Ej të kutya szabó, Mér szabtad të rosszul!
Ej të kutya varó, Mér varrtad të rosszul!
5. Lányom, jédes lányom, Fodor Katalina,
Másodszor kérdezem: Kerék alyu szoknya
6. Elül rövidegyik, Hátul hosszabbodik,
Elül rövidegyik, Hátul hosszabbodik?
7. Anyám, édesanyám, Sárfodor Péterné,
Sem tűröm-tagadom, Mer ki kell vallanom:
8. Hét hónapos terhem Gyöngyvári Jánostú,
Gyöngyvári Jánostú, Szerelmes mátkámtú.
9. Hej të kutya candra, Megfogatlak tégëd,
Megfogatlak tégëd, Bëzáratlak tégëd!
10. Kilenc nap sëm enned, Sëm innod adatok.
A tizedik napon Magam is ott lëszëk,
Magam is ott lësszëk A të halálodra! (3–4. sorra)
11. Istenkém, Istenkém, Küld el angyalodat,
Küld el angyalodat Madárka képibe!
Hagy irjak levelet Gyöngyvári Jánosnak! (3–4. sorra)
12. Gyöngyvári Jánosnak, Kedves Szeretőmnek,
Kedves szeretőmnek, Szerelmës mátkámnak.
13. Ha ebédenn éred, Tëdd az asztalára,
Ha fekve találod, Tëdd a vánkossára!
14. Ebédnél érte/ő, Asztalára tëtte.
Olvassa azt János, Nagy könnyes szemekkë.
15. Szolgájim, szolgájim, Hű, kedves szolgájim,
Fogjátok be tüstént Zabos paripájim!
16. Hat zabos paripám Ha kutya megeszi,
Életbe találljam Sárfodor Katalint!
17. El is indulának, Gyorsan szaladának,
Hat zabos paripa Addig meg sëm állnak.
18. Istenem, Istenem, Hol van szerelmesem?
A temetőkertben El van már temetve.
19. János hogy ezt látja, A nagy bánatába
Pisztolyt vett elő, és Magát szivbe lőtte.
20. A szivéből a vér Mind a földre omlott.
És Gyöngyvári János Holtan összerogyott.
21. Anyám, édesanyám, Sárfodor Péterné,
Éltembe sem kölltem, Holtomba hagy bíkem!

Zsére (Nyitra) 62 é. asszony 1969. Kiss L.–Ág T.=AP 7979/a

42
SZÉGYENBE ESETT LÁNY

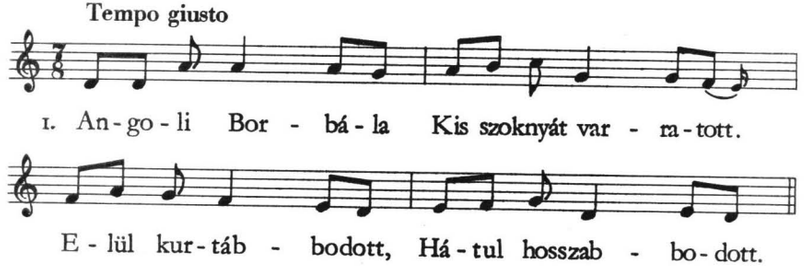

2. Elül kurtábbodott, Hátul hosszabbodott,
Szép, karcsú dereka Egyre vastagodott.
3. Lányom, lányom, lányom, Angoli Borbála,
Mi dolog lehet a, Kerek-aljú szoknya
4. Elül kurtábbodik, Hátul hosszabbodik,
Szép karcsú derekad Egyre vastagodik?
5. Szabó nem jól szabta, Varó nem jó varrta,
Ez a szobaleány Reám nem jól adta.
6. Lányom, lányom, lányom, Angoli Borbála,
Mi dolog lehet a, Kerek aljú szoknya
7. Elül kurtábbodik, Hátul hosszabbodik,
Szép karcsú derekad Egyre vastagodik?
8. Anyám, anyám, anyám, Vándorvári Kati,
Folyóvizet ittam, Attól vastagodom.
9. Lányom, lányom, lányom, Angoli Borbála,
Mi dolog lehet a, Kerek-aljú szoknya
10. Elül kurtábbodik, Hátul hosszabbodik,
Szép karcsú derekad Igen vastagodik?
11. Mit tűröm-tagadom, Csak ki kell vallanom:
Gyöngyvári úrfitól, Attól vastagodom.
12. Pandúrok, jöjjetek, Fogjátok, vigyétek,
Fogjátok, vigyétek, Börtönbe tegyétek!
13. Tizenhárom napig Sem enni, sem inni,
Sem enni, sem inni, Sem pedig aludni!
14. Tizenharmad napra Előjön az anya:
Eszel-e vagy iszol, Vagy pedig aluszol?
15. Nem eszem, nem iszom, Sem pedig nem alszom,
Csak egy órát engedj, Levelem had irom!

16. Levelem had irom Gyöngyvári úrfinak,
Gyöngyvári úrfinak, Kedves galambomnak!
17. Jó estét, jó estét, Ösmeretlen anyám!
Hol vagyon, hol vagyon Az én kedves babám?
18. Kinn van a kiskerben Gyöngyvirágot szedni,
Bús koszorút kötni, A fejére tenni.
19. Nincsen ott, nincsen ott, Ösmeretlen anyám.
Mondja meg, hol vagyon Az én kedves babám!
20. Mit tűröm-tagadom, Csak ki kell vallanom:
Benn van a szobában Fekete-szín padon.
21. Bemegy a vőlegény, Bemegyen sietve;
Veszi a nagy kését, Szegezi szivének.
22. Vérem a véreddel Egy patakot mosson,
Szívem a szíveddel Egy sírban nyugodjon!
23. Szívem a szíveddel Egy sírba nyugodjon,
Lelkem a lelkeddel Egy Istent imádjon!

Vésztő (Békés) 18 é. lány és 38 é. asszony 1918 Bartók=B. 34/a

43
HALÁLRA HURCOLT MENYASSZONY

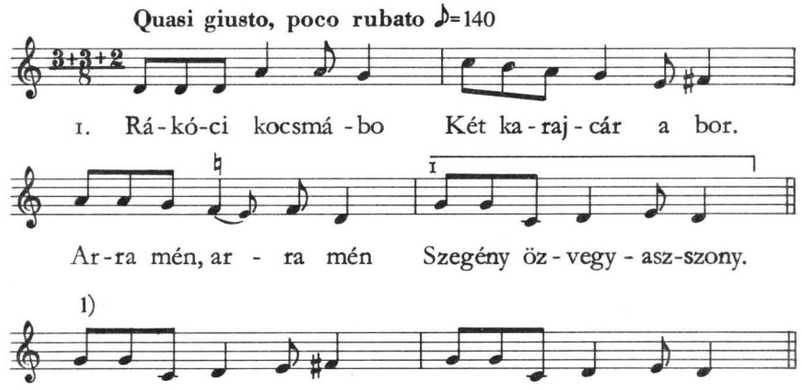

2. Gyere be, gyere be, Szëgény özvegy asszony,
Igyál ëgy icce bort, Vagy ha kettő këll is!
3. Sëm magad pénzire, Sëm a fiadéra,
Hanëm a lányodé, Bodor Kataliné.
4. Lányom, édës lányom, Bodor Katalina!
Eladtalak tégëd [1]Rákóci kocsmábo Rákóci kis urnak.
5. Anyám, édös anyám, Kedves szülő dajkám,
Mér adtál gyilkosnak, Rákóci kis urnak?
[1]Ki nappal aluszik, Éjjel gyilkolódzik.
6. Anyám, édös anyám, Kedves szülő dajkám,
Micsoda sereg az [1]A fekete sereg? (A variáns első üteme megismételve.)
Napkeletről jönnek, Napnyugotra mënnek.
7. Lányom, édös lányom, Bodor Katalina,
Az teérted jön az A fekete sereg.
8. Jó napot, jó napot, Kedves napam asszony!
Hol vagyon, hol vagyon Én gyöngybéli mátkám?
[1]Az első szobábo Ékösítti magát.

(vagy)

8a. Jó napot, jó napot, Kedves napam asszony!
Fogadja *j*el Isten Kedves lányom urát!
9a. Hol vagyon, hol vagyon Én gyöngybéli mátkám?
Az első szobábo Ékösítti magát.

9. Jó napot, jó napot Én gyöngybéli mátkám!
Fogadja *j*el Isten *Rákóci kis urfi!*
10. Akkor ott fëlkapja, Ló farkához köti,
Tüskékről tüskékre, Bokrokra hurculja.
11. Lassúl járgy, lassúl járgy *Rákóci kis urfi!*
Már piros cipellőm Sarkig vérbenn uszik.
12. Akkor ott fölkapja, Kengyelt megszorítja,
Tüskékről tüskékre, Bokrokra hurculja.
13. Lassúl járgy, lassúl járgy *Rákóci kis urfi!*
Már szép selëm ruhám Félig vérbenn uszik.
14. Akkor ott fölkapja, Kengyelt megszorítja,
Tüskékről tüskékre, Bokrokra hurculja.
15. Lassúl járgy, lassúl járgy *Én gyöngybéli mátkám!*
Már aran koszorúm Félig vérbenn uszik!
16. Akkor ott fölkapja, Keblére szorítja.
Mit önnél, mit innál Én gyöngybéli mátkám?
17. Sëm önném, sëm innám, Csak ágybo fekünném.
Sëm innám, sëm önném, Csak ágybo fekünném.

18. Mit önnél, mit innál Én gyöngybéli mátkám?
Anyám asztalárul Csecse madár szárnyát,
[1]Atyám ablakábul Jó fehér bort innám.
19. Nyis ki, anyám, nyis ki Zöldelő kapudot,
Vess mëg, anyám, vess mëg Vig halott ágyamot!

Törökkoppány (Somogy) 69 é. asszony Lajtha 1938=Gr 21–22.

44
HALÁLRA HURCOLT MENYASSZONY

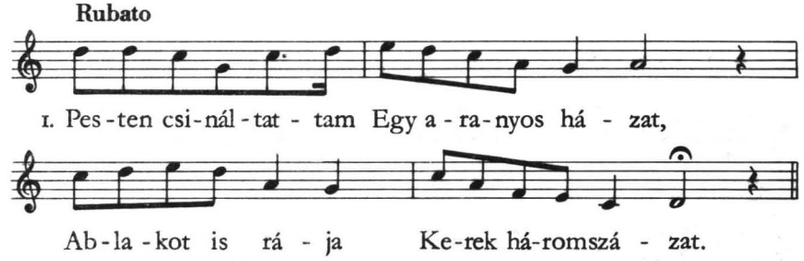

2. Egyikben könyököl Horvát szép Ilona,
Másikban könyököl Szalontai Gyula.
3. Horvát szép Ilona, Mongy engem uradnak,
Mongy engem uradnak, Vagy hitves párodnak!
4. Inkább mondanálok Százszor komondornak,
Mint eccer uramnak, Vagy hitves társamnak.
5. Kocsisom, lovasom, Fogd be hát lovamot,
Azon közül is a Letfutósabbakot!
6. Kössétek farkára Horvát szép Ilonát,
Járjátok be véle A lethosszabb uccát!
7. Előüször is mongya, Mikor nem állhatja:
Állj meg mán, állj meg mán, *Szalontai Gyula!*
8. Másodszor is mongya, Amikor fájtattya:
Állj meg mán, állj meg mán *Szalontai Gyula!*

9. Harmadszor is mongya, Mikor nem állhatja:
Állj meg mán, állj meg mán, *Kedves hitves párom!*
10. Meffogja lou száját, Felveszi Ilonát,
Viszik palotába, Gombos nyoszolyába.
11. Csóukolja a száját, Keét fehér orcáját.
Mit iszol, mit eszel, Horvát szép Ilona?
12. Nem iszok, nem eszek, Nagyon beteg vagyok.
Hideg sir fenekén Pihenni akarok.

Hevesaranyos 28 é. férfi 1954 Lajos Á.=Nz 6076

45
SZÁLLÁSKERESŐ JÉZUS

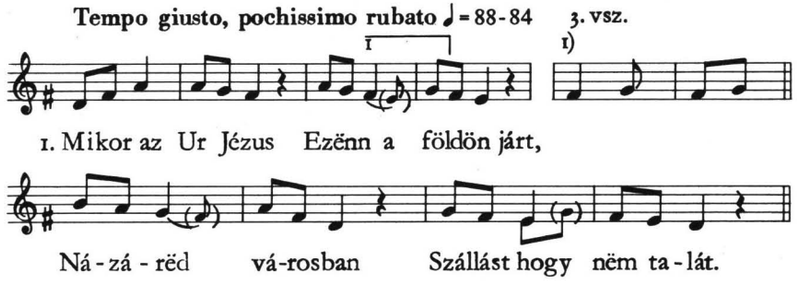

2. Bemënvén ëgy házho Nagy gazdag vendéglős,
Adj Isten jó estét, Nagy gazdag vendéglős!
3. Hogyha adnál szállást Az Ur Jézus Krisztusnak,
A Krisztus Jézusnak Az ő érdemiér.
4. Nëm adhatok szállást A Jézus Krisztusnak,
Mert nékëm estére Lësznek nagy vendégim.
5. Mënj el, Pétör, mënj el A város végire!
Ott lakik ëgy szëgén, Özvegy, árva asszon.
6. Adj Isten jó estét, Özvegy, árva asszon!
Özvegy, árva asszon, Veronika asszon!
7. Hogyha adnál szállást A Jézus Krisztusnak,
A Jézus Krisztusnak Az ő érdëmiér.

8. Vagyon nékëm házom, Három vetött ágyom.
Amëllikben tetszik, Krisztus lëfekhetik.
9. A lábánál fölkelt Ragyogós holdvilág,
A fejénél fölkelt Ragyogós napvilág.

Csurgó (Somogy) 78 é. asszony 1959 Olsvai=AP 2532/c

46
SZAVÁN KAPOTT FELESÉG

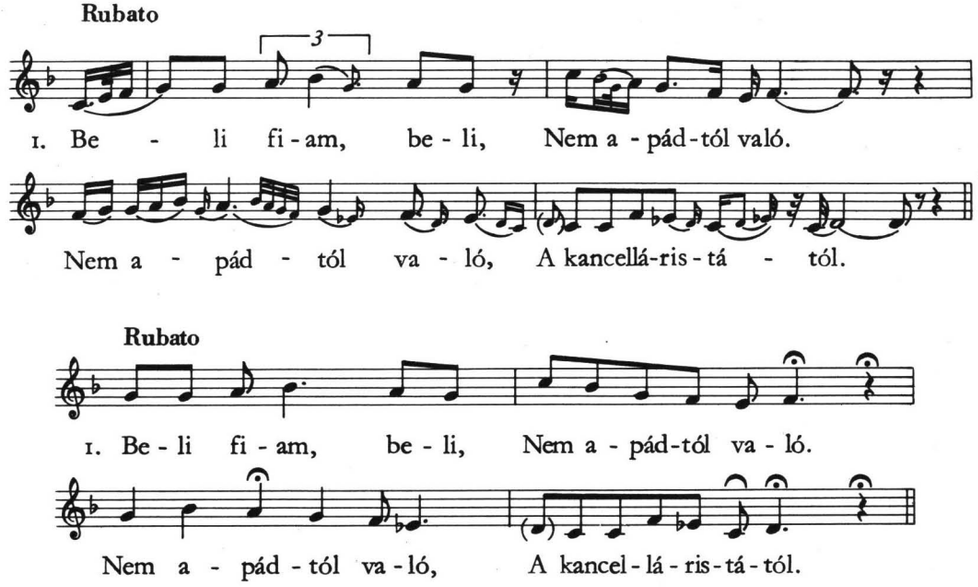

2. Aki küldött nékëd Könnyen ringó bölcsőt,
Annak négy szögébe Négy arany perecöt.
3. Erre megszóllallott A férje az ajtón:
Nyiss ajtót, nyiss ajtót, Asszony feleségem!
4. Vár kicsit, vár kicsit, Édes, jámbor uram!
Hadd vessem nyakamba Lilaszin szoknyámat!

5. Kössem elejébe Sejem katrincámat,
Had huzzam lábomba Cugos topánkámat!
6. Addig benn az asszony Levelét megirta
Kancelláristának, Hogy azt megtudassa.
7. Titkos szeretetét Megtudta a férje.
Készülj, asszony, készülj A sötét tömlecbe,
Holnap nyolc órakor A fővevő helyre!
8. Vár kicsit, vár kicsit, Édes, jámbor uram!
Mert a halottnak is Hármat harangoznak,
9. Én nékem pediglen Egyet se konditnak!
Készülj, asszony, készülj A fővevő helyre!
10. Vár kicsit, vár kicsit, Te fekete hóhér!
Mert bizony nem iszol Én piros véremből!
11. Erre megérkezett Egy négy lovas hintó.
Erre megérkezett Egy négy lovas hintó.
12. Hajts, kocsis, hajts kocsis, Minél jobban lehet!
A ló az ebeké, Az ut az Istené,
A hintó az enyém. (4. sorra)
„S ekkor elvitte az asszont, nem tudták fel, ki."

Lengyelfalva (Udvarhely) 45 é. asszony 1903 Vikár B.=MF 474/c

47
BAGOLY ASSZONYKA

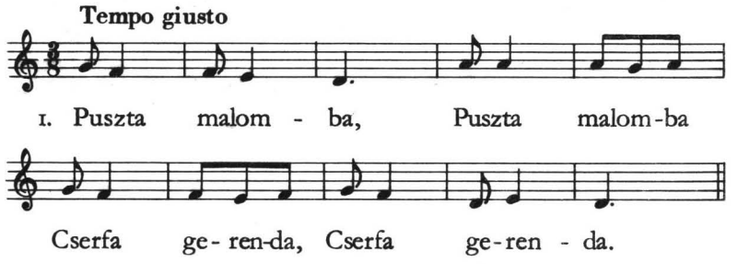

2. Azon üllöngél, Azon üllöngél
Egy bagol asszony, Egy bagol asszony.
3. Arra sétál egy Arra sétál egy
Kevíl katona, Kevíl katona.
4. Mit sírsz te asszony, Mit sírsz te asszony,
Te bagol asszony, Te bagol asszony?
5. Jaj hogyne sírnék, Jaj hogyne sírnék
Kevíl katona, Kevíl katona!
6. Otthon feledtem Otthon feledtem
Vetett ágyamot, Vetett ágyamot.
7. Benne feledtem Benne feledtem
János uramot, János uramot.
8. Mellette hattam Mellette hattam
Ringálló bőcsőm, Ringálló bőcsőm.
9. Abban feledtem Abban feledtem
Miska fiamot, Miska fiamot.
10. Az mellett hattam Az mellett hattam
Hímes ládámot, Hímes ládámot.
11. Abban feledtem Abban feledtem
Karika kontyom Karika kontyom.
12. Ollat ugorjon Ollat ugorjon,
Mint a paripa, Mint a paripa!
13. Ollat perdőljön Ollat perdőljön
Mint a karika, Mint a karika!

Lédec (Bars) 57 é. asszony 1907 Kodály=F 195/c

48
ESTE GUZSALYASBA

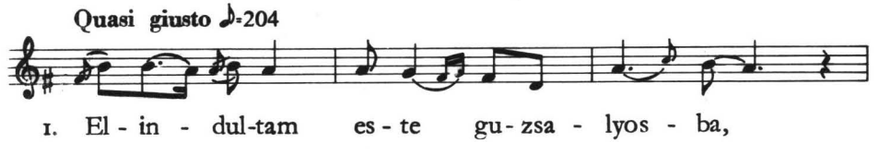

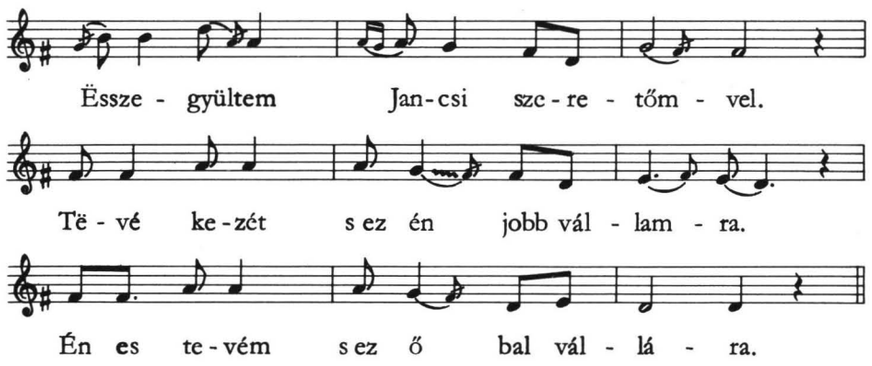

2. Hazamëntem este guzsalyosból.
Vëvé apám vékon nádpácáját,
Jól fëlverte karcsu dërëkamra,
Jól fëlverte karcsu dërëkamra.
3. Kisétáltam padlat istállóba,
Fëlnyergëltem dombori lovamot,
S ën magamat selëm zsebkendővel,
S a lovamat selëm övedzővel.
4. S elindultam a nagy hosszú útra.
S eszülkültem egy vadász erdőbe.
Ágyat vettem lovamnak, magamnak,
S ën magamnak csërefa lapiból.
5. S ën magamnak csërefa lapiból,
S ë lovamnak ágja-bogjaiból.
Elaludtam ëz ēső álmomba.
Mëgébredtem szép piros hajnalba.
6. Fëltekinték fejem fëlëtt ágra,
Ni hol, ott van ëgy gőrice madár.
Ni hol, ott van ëgy gőrice madár,
Hozta nekëm ësszép cédulácskát.
7. Hozott nekëm ësszép cédulácskát,
Kibe irta szeretőm szándékját.
S ë körmivel rivá irogatta,
S ë szájával rivá mosolyogta.

Klézse (Moldva) 44 é. asszony 1965
Kallós=AP 7176/e

49

A MEGRONTOTT FIÚ

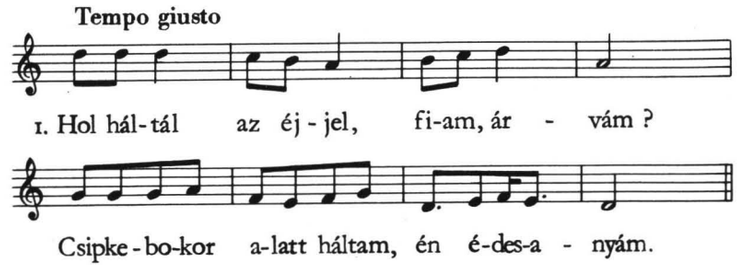

2. Mit láttál az éjjel, fiam, árvám?
Három boszorkány kisértett, én édesanyám.
3. Ki volt a legelső, fiam, árvám?
A legelső az én néném, én édesanyám.
4. Ki volt a második, fiam, árvám?
A második az én ángyom, én édesanyám.
5. Ki volt a harmadik, fiam, árvám?
A harmadik önmaga volt, én édesanyám.
6. Mit csinált az első, fiam, árvám?
Fejem fölött imádkozott, én édesanyám.
7. Mit csinált második, fiam, árvám?
Piros vérem szopogatta, én édesanyám.
8. Mit csinált harmadik, fiam, árvám?
Gyönge csontom ropogatta, én édesanyám.
9. Mit kívánsz nénédnek, fiam, árvám?
Másvilági boldogságot, én édesanyám.
10. Mit kívánsz ángyodnak, fiam, árvám?
Másvilági rosszaságot, én édesanyám.
11. Mit kívánsz anyádnak, fiam, árvám?
Másvilági tüzes poklot, én édesanyám!

Érd (Fejér) 18 é. lány 1917 Kodályné

50

POGÁNY KIRÁLY LÁNYA

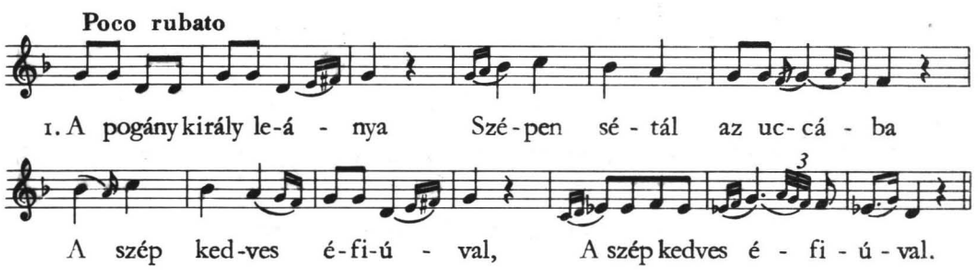

2. Azt meglátá pogány király. Megfogatá szép éfiút,
Feltéteté a várfokra, Ott fuvatá hideg széllel,
Ott vereté az esővel (4. sorra)
3. Odamene kis Lilia, Szépen termett szép viola.
Mit csinálsz itt, szép éfiú? Én bizony csak mint egy árva,
Ki társától meg van válva. (4. sorra)
4. Hazamene kis Lilia, Szépen termett szép viola.
Atyám király, egyet szólnék, Ha nehezen nem is esnék:
5. Azt izente szép éfiú, Vétesse le a várfokról!
Ne fuvassa hideg széllel, Ne veresse az esővel!
6. Megfordula pogány király, S úgy megrugá az ő lányát,
Piros szoknya elhasada, Piros vére elindula,
S ahajt szörnyü halált hala. (4. sorra)
7. Huzni kezdék hirharangot. Meghallá a szép éfiú.
Jaj de szépen harangoznak! Talán az én Liliámnak?
8. Jaj, ha ő meghólt énértem, Én is meghalok őérte!
Lefordula a várfokról, S ahajt szörnyü halált hala.

Tordátfalva (Udvarhely) asszony 1902
Vikár B. = MF 106/c = SzNd 70 sz. = Ethn 1915, 309.

51

KÉT KIRÁLYGYERMEK

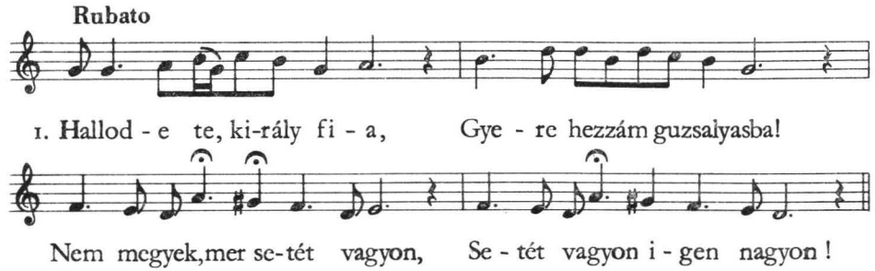

2. S beleesem az tengerbe, Az tengernek közepibe.
Beleesem az tengerbe, Annak es az mélységibe.
3. Meggyujtom arany gyertyámat, Eljöhetsz az világánál.
Meggyujtom arany gyertyámat, Eljöhetsz az világánál.
4. Elindul az király fia Éste későn guzsalyasba.
Beleesett az tengerbe, Tengernek a közepibe.
5. Beleesett az tengerbe, Tengernek a közepibe,
Annak es az mélységibe, Annak es az mélységibe.
6. Ugy sír, ugy sír király lánya, Szinte magából kifogyna.
Ugy sír, ugy sír király lánya, Szinte magából kifogyna.
7. Szóval kérdi éldesanyja: Mét sírsz, mét sírsz, éldes lányom?
Hogyne sírnék, éldesanyám, Elvesztettem gyöngyös pártám!
8. Beleesett az tengerbe, Az tengernek közepibe.
Beleesett az tengerbe, Annak es az mélységibe.
9. Ne sírj, ne sírj, éldes lányom! Neked adom az magamét.
Nem kell neköm az kjendeké, Csak kell neköm az magamé.
10. Vizi buvárt fogadának, Keresésre indulának.
S nem kapják az gyöngyös pártát, De megkapják király fiát.
11. Az királyné maga mondja: Húzzátok ki az martjára!
Vigyétek az palotába, S tegyétek az vetett ágyba!
12. Csináltassunk kőkoporsót, Huzassuk meg az harangot!
Kísérd ki őt az kriptába, Három könyvet hullass rája!

Homoród (Udvarhely) = Bartalus II. 5 sz.

VÍG BALLADÁK

52

HŰSÉGPRÓBA

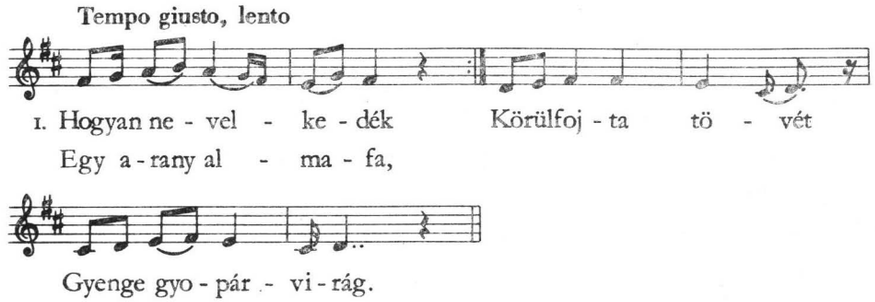

2. S alatta üldögél Szegény árva leány.
   Köti koszorúját, Siratozza magát.
3. Se apám, se anyám, Senki gondviselőm!
   Az ajtón hallgassa Egy kevély katona.
4. Mér sírsz, mér sírsz, mér sírsz, Szegény árvaleány?
   Leszek apád, anyád S mint gondod-viselőd.
5. Nekem bizony ne légy, Te kevély katona!
   Mert nekem is vagyon Jegyesem, jegyesem.
6. De én még elvárom Hét szép esztendeig,
   De én még elvárom Teljes harmadnapig!
7. De én még elvárom Hét szép esztendeig.
   De ha akkor sem jön, En akkor elmegyek.
8. Ott én, amig élek, Istent is találok,
   De én ha meghalok, Isten előtt állok.

Tordátfalva (Udvarhely) asszony 1900 Vikár B. = MF 106/b

53

CSUDAHALOTT

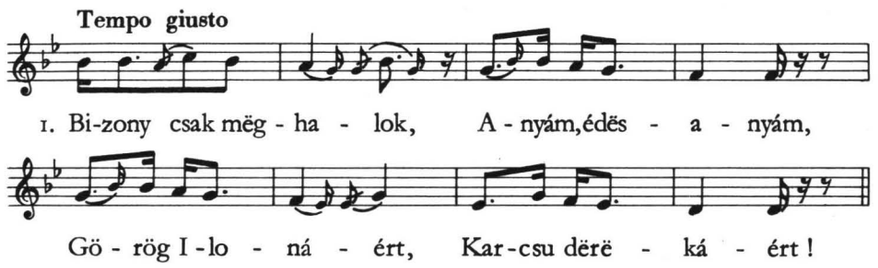

2. Karcsu derekáér, Gombos ajakáér,
Gombos ajakáér, Piros orcájáér!
3. Ne hajj, fiam, ne hajj, Bertelaki László!
Csináltatok néked Ojan csuda malmot:
4. Kinek egyik köve Bélán gyöngyöt hányjon,
Másod köve pedig Sus ákot, petákot!
5. Oda is eljönnek Szűzek, szép leányok.
A tied is elgyün, Szép Görög Ilona.
6. Eresszen el, anyám, Anyám, édesanyám,
Csudamalom látni, Csudamalom látni!
7. Ne menj, lányom, ne menj! Megvetik a hálót,
Megvetik a hálót, Megfogják a márnát.
8. Bizony csak meghalok, Anyám, édesanyám,
Görög Ilonáért, Karcsu derekáért!
9. Karcsu derekáért, Piros orcájáért,
Piros orcájáért, Gombos ajakáért!
10. Ne halj, fiam, ne halj, Bertelaki László!
Csináltatok neked Olyan csuda tornyot,
11. Kinek magassága Az eget fölérje,
Kinek szélessége Tisza partját érje.
12. Oda is eljönnek Szűzek, szép leányok.
A tied is elgyün, Szép Görög Ilona.
13. Eresszen el, anyám, Anyám, édesanyám
Csudatorony látni, Csudatorony látni!
14. Kinek magassága Az eget föléri,
Kinek szélessége Tisza partját éri.

15. Ne menj, lányom, ne menj, Szép Görög Ilona!
Megvetik a hálót, Megfogják a márnát.
16. Bizony csak meghalok, Anyám, édesanyám,
Görög Ilonáért, Karcsu derekáért!
17. Karcsu derekáért, Gombos ajakáért,
Gombos ajakáért, Piros orcájáért!
18. Halj meg, fiam, halj meg, Bertelaki László!
Ide is eljönnek Csuda halott látni.
19. A tied is eljő, Szép Görög Ilona.
A tied is eljő, Szép Görög Ilona.
20. Eresszen el, anyám, Anyám, édesanyám,
Csudahalott látni, Csudahalott látni!
Ki érettem megholt, Halálé változott.
21. Nem ereszlek, lányom, Lányom, édes lányom.
Megvetik a hálót, Megfogják a márnát.
22. Avval csak bészökött Öltöző házába,
A nyakába vette Fontalan szoknyáját,
23. Elejébe vette (a) Fehér előruhát,
A lábába húza Piros patkós csizmát.
24. Kelj föl, fiam, kelj föl, Bertelaki László!
Mert a határon jön Szép Görög Ilona,
Kiér te megholtál, Halálé változtál.
25. Kelj föl, fiam, kelj föl, Mert a lábodnál áll,
Kiér te megholtál, Halálé változtál!
26. Láttam én halottat, De ilyent sohase,
Kinek az ő lába Felszökőleg álljon,
27. Kinek az ő karja Ölelőleg álljon,
Kinek az ő szája Csókolólag álljon!
Avval csak felszökött Bertelaki László.

Rugonfalva (Udvarhely) 55 é. asszony 1902
Vikár B. = MF 346/c = SzNd 97 sz.

54

CSUDAHALOTT

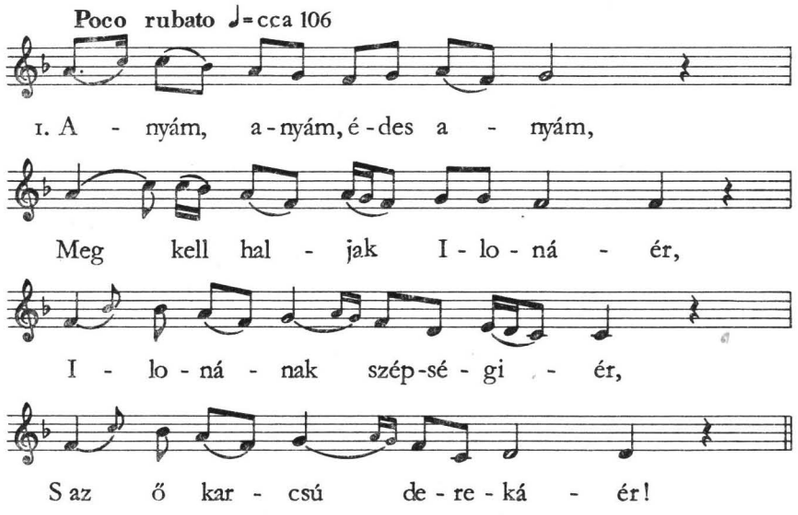

2. Fiam, magad, Monár Bálint, Meg ne halj te Ilonáér,
   Ilonának szépségiér, S az ő karcsú derekáér!
3. Csináltassunk ezüst malmat! Odagyűlnek szép éfiak.
   Köztük leszen szép Ilona, Köztük leszen szép Ilona.
4. Csináltattak ezüst malmat, Odagyűltek szép éfiak.
   Hát nincs köztik szép Ilona, Hát nincs köztik szép Ilona!
5. Anyám, anyám, édes anyám, Meg kell haljak Ilonáér,
   Ilonának szépségiér, S az ő karcsú derekáér!
6. Magad, fiam, Monár Bálint, Meg ne halj te Ilonáér,
   Ilonának szépségiér, S az ő karcsú derekáér!
7. Csináltassunk arany malmat! Odagyűlnek szép éfiak,
   Köztik leszen szép Ilona, Köztik leszen szép Ilona.
8. Csináltattak arany malmat. Odagyűltek szép éfiak.
   Hát nincs köztik szép Ilona, Hát nincs köztik szép Ilona!
9. Anyám, anyám, édes anyám, Meg kell haljak Ilonáér,
   Ilonának szépségiér, S az ő karcsú derekáér!
10. Magad, fiam, Monár Bálint, Meg ne halj te Ilonáér!
    Tettesd te hótté magadat, Huzassuk meg nagy harangot!
11. Hótté es tevé ő magát, Nagy harangot meghuzatták.
    Ki es szökik szép Ilona: Vajon kinek harangoznak?

12. Meghótt, meghótt Monár Bálint! Meghótt, meghótt Monár Bálint!
    Sírva mondja az anyjának, Az ő szerető anyjának:
13. Anyám, anyám, édesanyám! Nem csaptál el csudájára,
    Engedj el bár halálára! Engedj bár most halálára!
14. Őtözzél fel fődig gyászba, S menj el te a hazájára!
    Felöjttözött fődig gyászba, Sírva menyen szép Ilona.
15. Meglássa az édesanyja, Monár Bálint édesanyja:
    Fiam, magad, Monár Bálint, Most jő, most jő szép Ilona.
16. Tedd a lábad ugrandólag, Szájad álljon kacagólag,
    Kezed álljon ölelőleg, Szájad álljon csókolólag!
    Kezed álljon ölelőleg, Szájad álljon csókolólag! (3–4. sorra)

Rácsila (Moldva) 30 é. asszony 1962 Kallós=AP 7677/a

55

KATONALÁNY

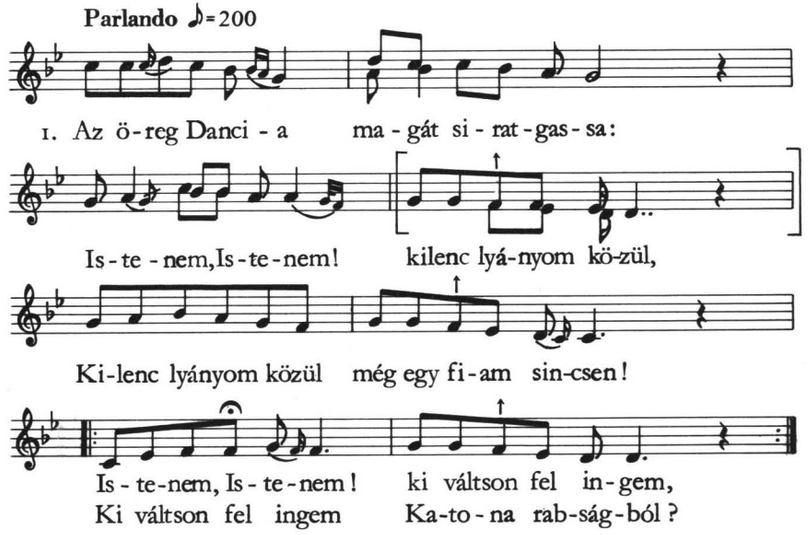

2. Legkissebbik lyánya ajtóján halgassa.
Apám, édesapám, (A zárójelben levő dallamrész kimarad.)
Veressük hajamat vitézek jódjára,
Szabassuk köntösöm huszárok módjára!
3. Fel is felpattana szürke paripára.
Mikor eléméne a Duna martjára, (A 2. dallamsor kimarad.)
El is elindula katona-rabságba.
4. Istenem, Istenem, vajon e mi lehet,
Vitéz-e vaj kegyes? (A zárójelben levő dallamrész kimarad.)
Tán ülése hojza, mintha vitéz volna,
Személye úgy hojza, mintha kegyes volna?
5. Hírejzünk el mü es híres guzsalykákat,
Híres guzsalykákat, híres puskacskákat!
Mert ha vitéz leszen, a puskából veszen,
De ha kegyes leszen, a guzsalyból veszen.
6. Guzsalyra se néze, s a puskából veve.
Ott se ismerék ki, vitéz-e vaj kegyes.
Hírejzünk el mü es híres kereszteket,
Híres keresztekbe híres rozmarintot!
7. Mer ha vitéz leszen, tetejéből veszen,
De ha kegyes leszen, az aljából veszen.
Aljára se néze, tetejéből veve.
Ott se ismerék ki, vitéz-e vaj kegyes.
8. Hírejzünk el mü es híres istállókat,
Híres istállókba meleg feredőket!
Met ott kiismerjük, vitéz-e vaj kegyes!
Szolgáim, szolgáim, mikor én lehúzom,
9. Mikor én lehúzom lengyel sarkú csizmám,
Akkor rikojtsátok: szökjél, uram, szökjél,
Szökjél, uram, szökjél, Ferenc Jóska császár!
Égetik országod, rabolják népedet!
10. Istenem, Istenem, kilenc esztendeje,
Kilenc esztendeje, három teljes napja
Együtt iszunk, eszünk, egy asztalnál ülünk,
Mégse ismerjük ki, vitéz-e vaj kegyes?
11. Én vagyok, én vagyok öreg Danci lyánya,
Öreg Danci lyánya, legkisebbik lyánya!
Kilenc lyánya közül még egy fia se vót,
Aki őt felváltsa katona-rabságból.

Pusztina (Moldva) 47 é. világtalan férfi 1951 Kallós

56
GUNARAS LÁNY

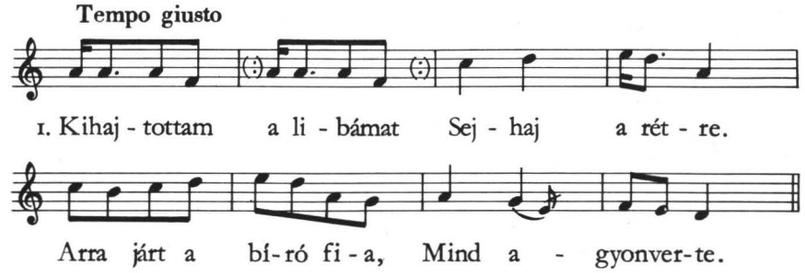

2. Ne bánd, ne bánd, bíró fia, Gangos ludamat!
Mert elmegyek az apádhoz, Elpanaszollak.
3. Adjon Isten, bíró uram, Csendes jó estét!
Adjon Isten, szép Ilonkám! Mi baj, mért jöttél?
4. Agyonverte bíró fia Gangos ludamat.
Mit kérsz érte, szép Ilonkám? Néked megadom.
5. A zúzáért, a májáért Két köböl búzát,
A szárnyáért, a lábáért Két arany almát.
6. Hát az a szép, gimbes-gombos, kalarisos gúnár nyaka, Hát az mennyit ér!
Vegye(n) el a bíró fia, Nem kell semmi bér!

Szeghalom (Békés) 1935–1939 közt Nagy József gy.=Nz 1454.

57
RÉVÉSZEK NÓTÁJA

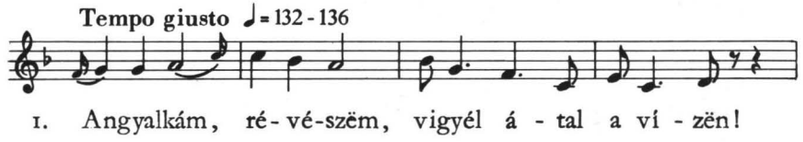

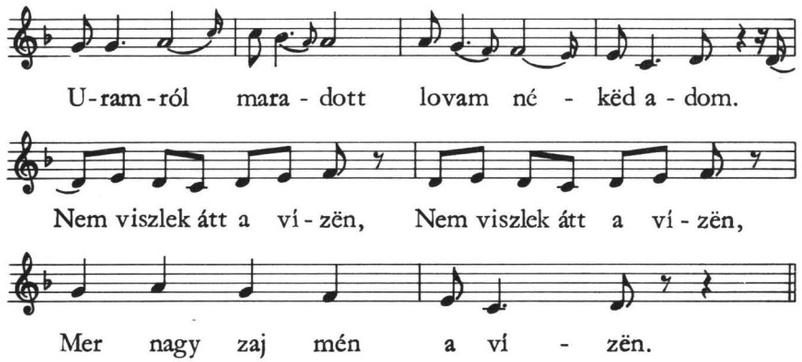

2. Angyalkám, révészëm, vigyél áttal a vízën!
Uramról maradott kocsim nékëd adom.
Nem viszlek átt a vízën,
Nem viszlek átt a vízën,
Mer nagy zaj mén a vízën.
3. Angyalkám, révészëm, vigyél áttal a vízën!
Uramról maradott lányom nekëd adom.
Áttal viszlek a vízën,
Áttal viszlek a vízën,
Mer nincs nagy zajj a vízën.

Dávod (Bács-Bodrog) 65 é. asszony 1961 Kiss L. = AP 3988/d

58
A HÁZASULÓ KIRÁLYFI

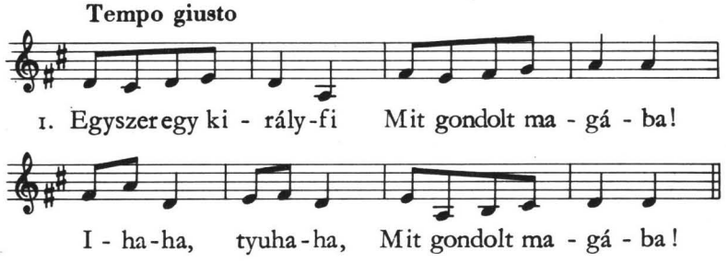

2. Sziépen felöltözött Kis kocsis ruhába.
Ihaha, tyuhaha, Kis kocsis ruhába.
3. Elballagott sziépen Gazdag biróékhoz.
Ihaha, tyuhaha, Gazdag biróékhoz.
4. Adjon Isten néked, Gazdag biró lánya!
Ihaha, tyuhaha, Gazdag biró lánya!
5. Hozta Isten nálunk, Szegény kocsis legény!
Ihaha, tyuhaha, Szegény kocsis legény!
6. Üllön a padkára, Szegén kocsis legény!
Ihaha, tyuhaha, Szegén kocsis legény.
7. De nem azért jöttem, Hogy padkára üljek.
Ihaha, tyuhaha, Hogy padkára üljek.
8. Hanem azért jöttem, Jössz-e hozzám, vagy sem?
Ihaha, tyuhaha, Jössz-e hozzám, vagy sem.
9. Nem megyek, nem megyek, Gazdag leány vagyok.
Ihaha, tyuhaha, Gazdag leány vagyok.
10. Van id a szomsziédba Kosárkötő lánya.
Ihaha, tyuhaha, Kosárkötő lánya.
11. Ement a királfi A szomsziéd házába.
Ihaha, tyuhaha, A szomsziéd házába.
12. Adjon Isten néked, Kosárkötő lánya!
Ihaha, tyuhaha, Kosárkötő lánya.
13. Hozta Isten nálunk, Szegény kocsislegény!
Ihaha, tyuhaha, Szegény kocsislegény.
14. Üllön a padkára, Szegény kocsislegény!
Ihaha, tyuhaha, Szegény kocsislegény.
15. De nem azért jöttem, Hogy padkára üljek,
Ihaha, tyuhaha, Hogy padkára üljek.
16. Hanem azért jöttem, Jössz-e hozzám, vagy sem?
Ihaha, tyuhaha, Jössz-e hozzám, vagy sem.
17. Emegyek, emegyek, Szegén kocsislegény.
Ihaha, tyuhaha, Szegén kocsislegény.
18. Mosdan a királfi Mit gondolt magába!
Ihaha, tyuhaha, Mit gondolt magába!
19. Felöltözött ujra Királi ruhába.
Ihaha, tyuhaha, Királi ruhába.
20. Igy indult megkérni Gazdag biró lányát.
Ihaha, tyuhaha, Gazdag biró lányát.
21. Adjon Isten néked, Gazdag biró lánya!
Ihaha, tyuhaha, Gazdag biró lánya!
22. Adjon Isten niéked, Fényes királ urfi!
Ihaha, tyuhaha, Fényes királ urfi.

23. Kerüllön csak bellebb, Üljön a diványra!
Ihaha, tyuhaha, Üljön a diványra.
24. De nem azért jöttem, Hogy diványra üljek.
Ihaha, tyuhaha, Hogy diványra üljek.
25. Hanem azért jöttem, Jössz-e hozzám, vagy sem?
Ihaha, tyuhaha, Jössz-e hozzám, vagy sem.
26. Emegyek, emegyek, Fényes király urfi.
Ihaha, tyuhaha, Fényes király urfi.
27. Nem kellesz te nékem, Ebadta hitványa!
Ihaha, tyuhaha, Ebadta hitványa.
28. Van id a szomszédba Kosárkötő lánya.
Ihaha, tyuhaha, átmegyek hozzája.
29. Elindult megkérni Kosárkötő lányát.
Ihaha, tyuhaha, Kosárkötő lányát.
30. Adjon Isten néked, Kosárkötő lánya!
Ihaha, tyuhaha, Kosárkötő lánya.
31. Hozta Isten nálunk, Fiényes király urfi!
Ihaha, tyuhaha, Fiényes király urfi.
32. Üllön le id nállunk, Nállunk a padkára!
Ihaha, tyuhaha, Nállunk a padkára.
33. De nem azért jöttem, Hogy padkára üljek.
Ihaha, tyuhaha, Hogy padkára üljek.
34. Hanem azért jöttem, Jössz-e hozzám, vagy sem?
Ihaha, tyuhaha, Jössz-e hozzám, vagy sem.
35. Nem megyek, nem megyek, Egy kocsist szeretek.
Ihaha, tyuhaha, Egy kocsist szeretek.
36. Én vagyok az, nem más, Csókolluk meg egymást!
Ihaha, tyuhaha, Csókolluk meg egymást.
37. Viszik a szegén lányt Aranyos hintóba.
Ihaha, tyuhaha, Aranyos hintóba.
38. Viszik a gazdag lánt Ganajos gordéba.
Ihaha, tyuhaha, Ganajos gordéba.

Nemesszentandrás (Zala) 22 é. lány 1958 Sztareczky

59

ROSSZ FELESÉG

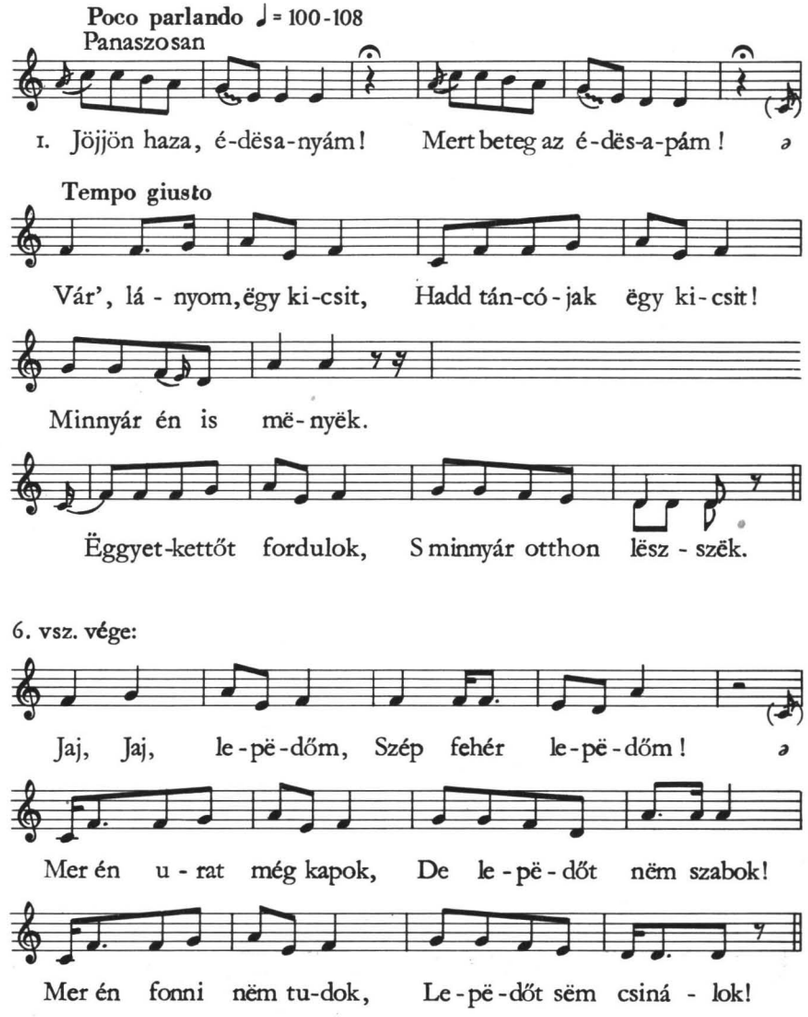

2. Jöjjön haza, édësanyám, Dörgöjje më̈g édesapám!
Vár', lányom, ëgy kicsit, Hadd táncójak ëgy kicsit!
Minnyár én is mënyëk.
Ëggyet-kettőt fordulok, S minnyár otthon lësszëk.

3. Jöjjön haza, édësanyám, Gyóntassuk më̈g édësapám!
Vár', lányom, ëgy kicsit, Hadd táncójak ëgy kicsit!
Minnyár én is mënyëk.
Ëggyet-kettőt fordulok, S minnyár otthon lësszëk.
4. Jöjjön haza, édësanyám, Már më̈ghót az édësapám!
Vár', lányom, ëgy kicsit, Hadd táncójak ëgy kicsit!
Minnyár én is mënyëk.
Ëggyet-kettőt fordulok, S minnyár otthon lësszëk.
5. Jöjjön haza, édësanyám, Temessük el édësapám!
Mondd më̈g, akik viszik, Hogy kert mellett ne vigyék!
Mer horgas a karja,
Më̈gakad a karóba, Visszajő a nyakamba!
6. Jöjjön haza, édësanyám, Eltemették édësapám!
Jaj, jaj, lepëdőm, Szép fehér lepëdőm!
Mer én urat még kapok, De lepëdőt nëm szabok!
Mer én fonni nëm tudok, Lepëdőt sëm csinálok!

Kászonújfalu (Csík) 60 é. asszony 1912 Kodály=F 111=SzNd 14 sz.

60
ROSSZ FELESÉG

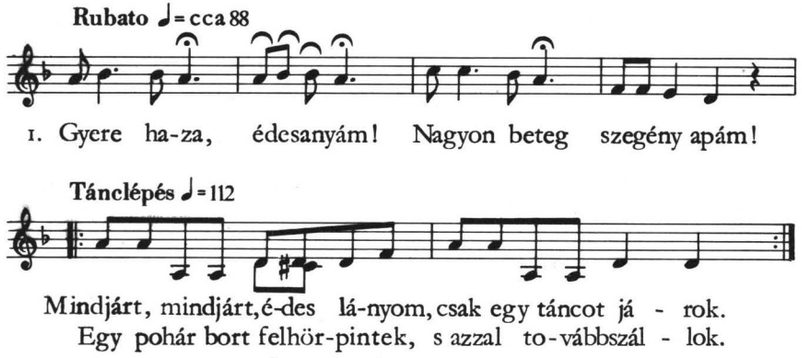

2. Gyere haza, édesanyám!
Haldoklik már szegény apám!
Mindjárt, mindjárt, édes lányom, csak egy táncot járok,
Egy pohár bort felhörpintek, s azzal továbbszállok.
3. Gyere haza, édesanyám!
Më̈ghólt szegény édes apám!
Mindjárt, mindjárt, édes lányom, csak egy táncot járok,
Egy pohár bort felhörpintek. Lësz már más apátok!

Bátaszék (Tolna) – Józseffalva (Bukovina) 62 é. asszony 1954
Kiss L.=AP 904/b

61
GŐGÖS FELESÉG

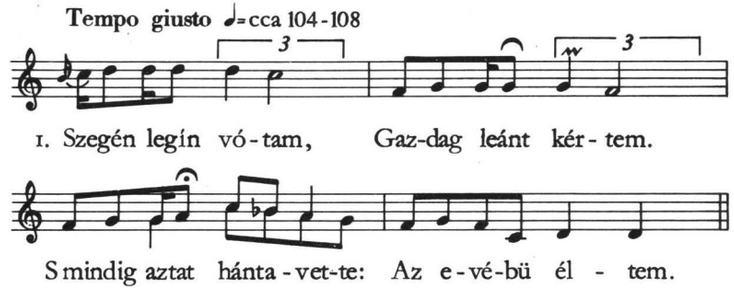

2. Én a bótba mentem, Fényes gyöngyet vettem.
Haza, haza, hazavittem, S az asztalra tettem.
3. Kedves feleségem, Híjj uradnak engem!
Apám házát urak járták, S aztat sem uraltam.
Nem biz a, én, nem biz a, én Téged sem urallak. (3–4. sorra)
4. A vásárra mentem, S veres csizsmát vettem.
Haza, haza, hazavittem, S az ágyhoz vetettem.
5. Kelj fel, feleségem, S híjj uradnak engem!
Apám házát urak járták, S aztat sem uraltam.
Nem biz a, én, nem biz a, én Téged sem urallak. (3–4. sorra)

6. S az erdőbe mentem, S bikkfa botot vágtam,
S haza, haza, hazavittem, S az ajtóba tettem.
7. s Kedves feleségem, s Híjj uradnak engem!
Apám házát urak járták, S aztat sem uraltam.
Nem biz a, én, nem biz a, én Téged sem urallak. (3–4. sorra)
8. Az ajtóba menék, S a botot elvevém,
Kenni-fenni kezdém: Híjj uradnak engem! (1–2. sorra)
Jaj, uram vagy, jaj, uram vagy Láncos teremtette!
Jaj, uram vagy, jaj, uram vagy Láncos teremtette! (3–4. sorra)

Gyimesközéplok–Jávárdipataka (Csík) 60 é. asszony 1962 Kallós=AP 4682/g

62
GŐGÖS FELESÉG

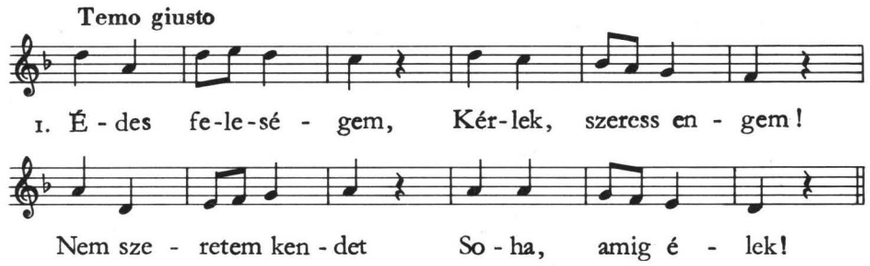

2. A vásárba mentem, Cúgos cipőt vettem.
Onnan hazamentem, A lábára tettem.
3. Édes feleségem, Kérlek, szeress engem!
Nem szeretem kendet Soha, még én élek.
4. A vásárba mentem, Selyemruhát vettem.
Onnan hazamentem, Fel is öltöztettem.
5. Édes feleségem, Kérlek, szeress engem!
Nem szeretem kendet Soha, még én élek.
6. A vásárba mentem, Selyemkendőt vettem.
Onnan hazamentem, Fejére kötöttem.
7. Édes feleségem, Kérlek, szeress engem!
Nem szeretem kendet Soha, amig élek.

8. A vásárba mentem, Arany gyürüt vettem.
Onnan hazamentem, Az ujjára tettem.
9. Édes feleségem, Kérlek, szeress engem!
Nem szeretem kendet Soha, amig élek.
10. A vásárba mentem, Bunkós botot vettem.
Onnan hazamentem, A hátára tettem.
11. Édes feleségem, Kérlek, szeress engem!
Szeretem én kendett Mindég, még csak élek.

Csorvás (Békés) 68 é. asszony 1954 Paulovics=Nz 894

63
VISSZAVITT MENYASSZONY

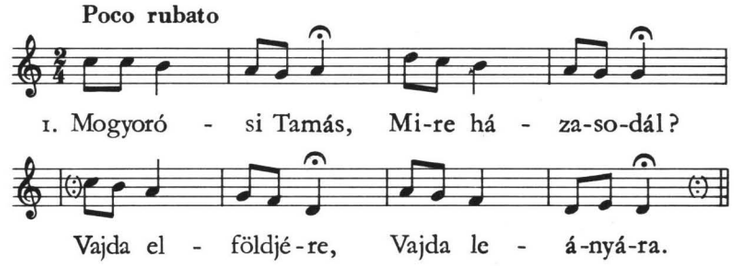

2. Vajda elföldjére, Vajda leányára,
Vajda leányára, Vajda Ilonára.
3. Mikor mennek vala A nagy rengetegbe,
Mendegél a hintó, Sírdogál a leány.
4. Szóval felfeleli A kisebb nyoszoló:
Ha búja nem vóna, bizony nem is sírna,
De mivel búja van, hidd meg, hogy azér sír!
5. Mendegél a hintó, Sírdogál a leány.
Szóval felfeleli Nagyobbik nyoszoló:
6. Hallod-e, hallod-e, Magyarósi Tamás!
Adsz ide, adsz ide Potyolat ingedet,
7. Potyolat ingedet Apróka ruhának,
Selyem keszkenődet Burkozó kötőnek!

8. Szógám, édes szógám, Fordítsd meg paripám,
Fordítsd meg paripám, Számtalan násznépim!
9. Mikor mentek vala Vajda kapujánál:
Benn van-e, benn van-e, Vajda apám-uram?
Benn vagyok, benn vagyok Magyarósi fiam!
10. Amit elvittünk vót, Vissza es elhoztuk.
Ha igy tanitotta, Már igy vegye hasznát!

Csíkmadaras, 1907 Bodon gy.=SzNd 121 sz.

64
ÜGYES HÁZASSÁGTÖRŐ

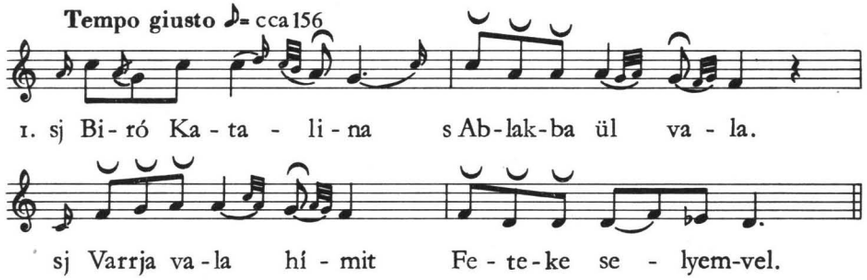

2. Varrja vala hímit Feteke selyemvel,
s Tőti és tőtőtte Fejér vila-gyöngyvel.
3. s Borbély legén Gyurka Kerbe sétál vala.
s Borbély legén Gyurka Kerbe sétál vala.
4. s Bíró Katalina s Mingyán es azt mondta,
s Bíró Katalina s Mingyán es azt mondta:
5. Jer bé nálunk, jer bé, Borbély legén Gyurka!
Jer bé nálunk, jer bé, Borbély legén Gyurka!
6. Nem menyek, nem menyek, Met urad otthon van.
Nem menyek, nem menyek, Met urad otthon van.
7. s Nincsen honn, nincsen honn, s Elment az erdőre.
s Nincsen honn, nincsen honn, s Elment az erdőre.
8. s Elment az erdőre Csigavesszőt vágni,
Csigavesszőt vágni, Somfabotot fogni.

9. Jer bé nálunk, jer bé, Borbély legén Gyurka!
Jer bé nálunk, jer bé, Borbély legén Gyurka!
10. s Nem menyek, nem menyek, Met apád otthon van.
s Nem menyek, nem menyek, Met apád otthon van.
11. s Nincsen honn, nincsen honn, El van a malomba,
El van a malomba Fejér liszt-őrleni.
12. Jer bé nálunk, jer bé, Borbély legén Gyurka!
Jer bé nálunk, jer bé, Borbély legén Gyurka!
13. Nem menyek, nem menyek, Met anyád otthon van.
Nem menyek, nem menyek, Met anyád otthon van.
14. s Nincsen honn, nincsen honn, s Elment a városba,
Elment a városba Gyakor szita-venni.
15. Gyakor szita-venni, Apró tollat tépni,
s Gyakor szita-venni, s Apró tollat tépni.
16. Gyer bé nálunk, gyer bé, Borbély legén Gyurka!
s Gyer bé nálunk, gyer bé, Borbély legén Gyurka!
17. Tyukot piritának, Leülének enni.
Ágyot csinálának, s Le es nyugovának.
18. Ágyot csinálának, s Le es nyugovának.
Csak erre megszólal s Az ő hites ura:
19. s Eressz bé, eressz bé Asszony feleségem!
s Eressz bé, eressz bé Asszony feleségem!
20. s Borbély legén Gyurka Minnyár es azt mondta,
s Borbély legén Gyurka Minnyár es azt mondta:
21. s Ablakot törjek-e, s A kürtőn fussak-e?
s Ablakot törjek-e, s A kürtőn fussak-e?
22. Se ablakot ne törj, Se a kürtőn ne fuss!
Se ablakot ne törj, Se a kürtőn ne fuss!
23. s A jobb hónyom alatt Kieresztlek téged,
s A bal hónyom alatt Béeresztem őtet!
24. s A jobb hónya alatt Kiereszté Gyurkát,
s A bal hónya alatt Béereszté urát.

Egyházaskozár (Baranya) – Lábnik (Moldva)
37 é. asszony 1958 Domokos P. P.=AP 4026/c

SIRDOGÁLÓ JÁNOS

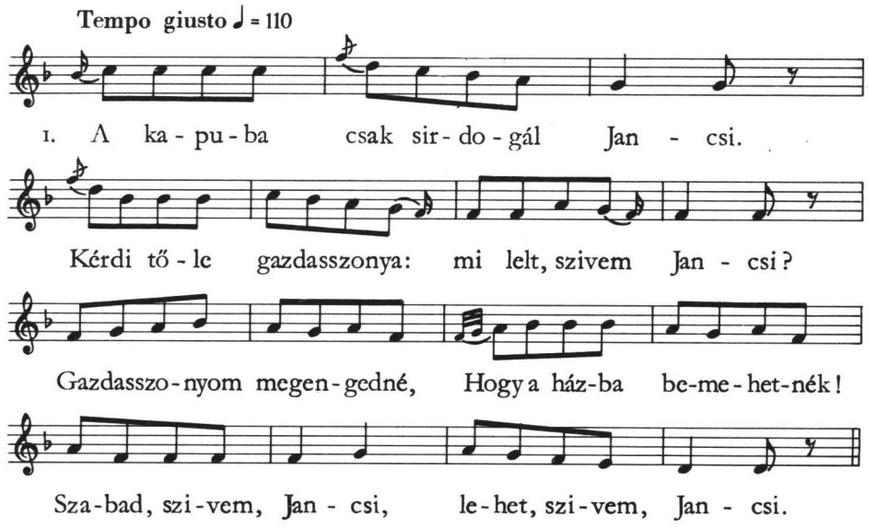

2. A házban is csak sirdogál Jancsi.
Kérdi tőle gazdasszonya: mi lelt, szivem Jancsi?
Gazdasszonyom megengedné, a komódra felülhetnék!
Szabad, szivem Jancsi, lehet, szivem Jancsi.
3. A komódon csak sirdogál Jancsi.
Kérdi tőle gazdasszonya: mi lelt, szivem, Jancsi?
Gazdasszonyom megengedné, hogy az ágyra felfekhetnék!
Szabad, szivem Jancsi, lehet, szivem Jancsi.
4. Az ágyon is csak sirdogál Jancsi.
Kérdi tőle gazdasszonya: mi lelt, szivem Jancsi?
Gazdasszonyom megengedné, hogy a jányára fekhetnék!
Szabad, szivem Jancsi. Fen'egyen meg, Jancsi!

Dercen (Bereg) 14 é. lány 1912 Bartók = MF 1642/b

GYÁVA SZERETŐ

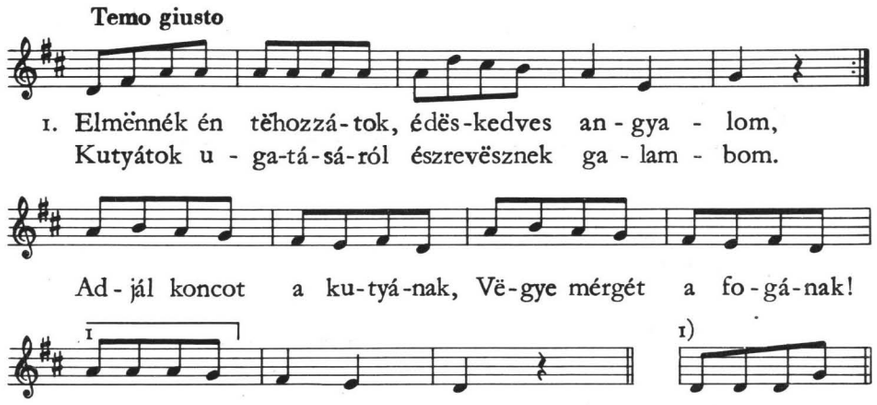

2. Elmënnék én tëhozzátok, édës-kedves angyalom,
De szemetës a szobátok, édës-kedves galambom.
Kisöpröm a szobám tisztán,
Eljöhetsz të bátran hozzám,
Eljöhetsz szivëm bátran.
3. Elmënnék én tëhozzátok, édës-kedves angyalom,
De *ja* lámpa világáról észrevësznek, galambom.
Adj egy garast a banyának,
Vëgye hamvát az világnak!
Bëgyöhetsz szivëm bátran.
4. Elmënnék én tëhozzátok, édës-kedves angyalom,
Az ajtó csikorgásáról észrevësznek, galambom.
Jól meghájazom a sarkát,
Nëm hallani csikorgását.
Bëgyöhetsz szivëm bátran.
5. Elmënnék én tëhozzátok, édës-kedves angyalom,
Egerek cincogásáról észrevësznek, galambom.
Ej të vitéz, mi haszna élsz,
Ha *ja* az egerektül is félsz!
Elmëhetsz, hát nem këllesz!
Nëm vagy előttem kedves! (Az utolsó sorra.)

Balatonederics (Zala) 49 é. asszony 1932 Seemayer.

67
VÉN FÉRJ GYILKOSA

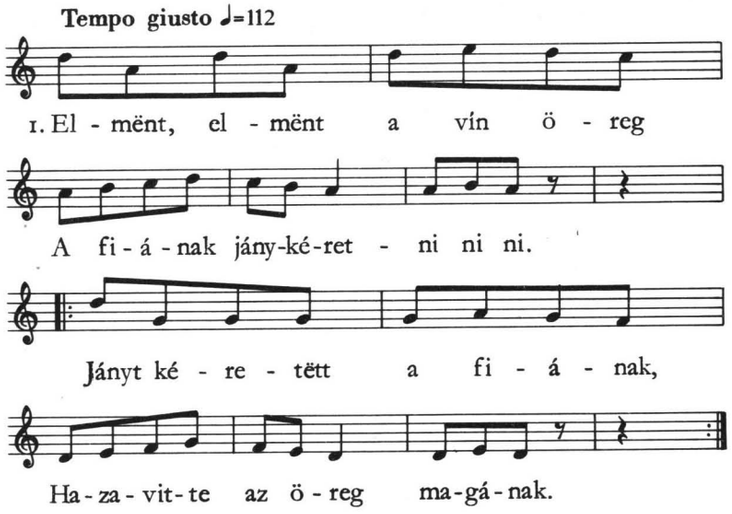

2. Elmënt, elmënt a mënyecske
A szomszédba beszélgetni ni ni.
Utánna mënt a vén öreg
Bunkósbottal jó mëgveregetni.
3. Nëm azért vëttelek én el:
A szomszédba beszélgetni ni ni,
Borzos hajam fésűlgetni,
Fehér nyakam ölelgetni ni ni.
4. Elmënt, elmënt a vén öreg
A Tiszárúl vizet vinni ni ni.
Jár a Tisza, jár a Duna,
Mégsë döglött bele a vén kutya!
5. Jaj Istenëm, mi csináltam!
Az öreget borotválta ta tam,
A nyakának szalajtottam,
Mer magam is úgy akarta ta tam.

6. Vërëshagyma, vërëshagyma,
Keserítsd mëg az én szëmëimet!
Keserítsd mëg a szëmëmet,
Hagy sírassam mëg az öregëmet!

Nagyszalonta–Atyáspuszta (Bihar) 16 é. lány 1916
Kodály = MNGy XIV, 27

68
BETEG ASSZONY

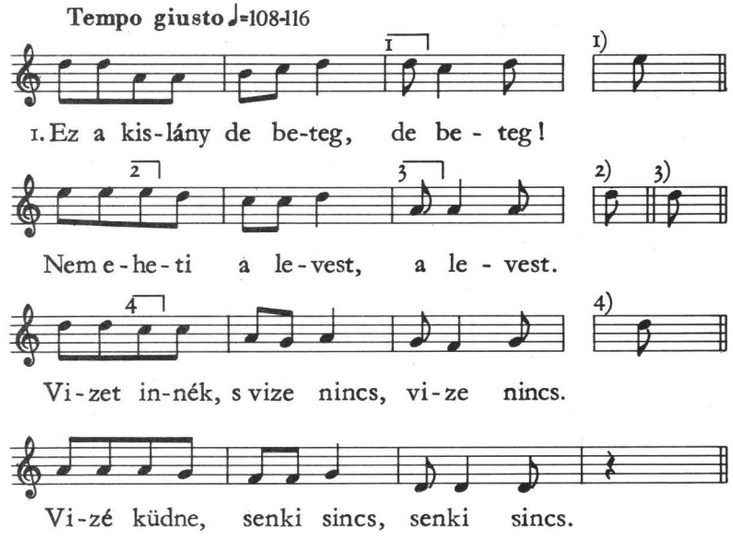

2. Van neki egy jó anyja, jó anyja.
Vizé megyen a kútra, s a kútra.
Mig az anyja vizé jár, vizé jár,
Egy-két legény hozzájárt, hozzájárt.

3. Édes lányom, ki járt itt, ki járt itt,
Ki kalapja maradt itt, maradt itt?
Egy szegény koldulslegény, duslegény.
Alamizsnát kért szegény, kért szegény.
4. Édesanyám, de jó kend, de jó kend!
De jó vizet hozott kend, hozott kend!
Menjen el még máskor is, máskor is.
Nem baj, ha sokat ül is, ha ül is!

Magyaró (Maros–Torda) 70 é. férfi
1958 Paulovics = AP 3217/c

69
ELKÉSETT MENYEGZŐ

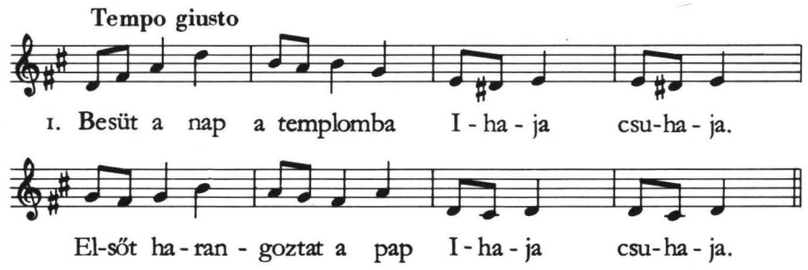

2. Bemén a pap prédikálni Ihaja csuhaja,
Barna kislányt esküdtetni Ihaja csuhaja.
3. Alig várja az esküvést Ihaja csuhaja,
Az oltártul eljövésit Ihaja csuhaja.
4. Alig mentek három házig Ihaja csuhaja,
A menyasszony megbabázik Ihaja csuhaja.
5. Sári néni, Jutka néni Ihaja csuhaja
A kis kaput nyissa ke ki Ihaja csuhaja!
6. Ketten mentünk, hárman gyüvünk Ihaja csuhaja,
De gyalázatos életünk Ihaja csuhaja!

Felsőireg (Tolna) lányok 1906 Bartók = MSz 171 = Ethn 1909,304

BALLADASZERŰ ÉNEKEK

70

TÜCSÖKLAKODALOM

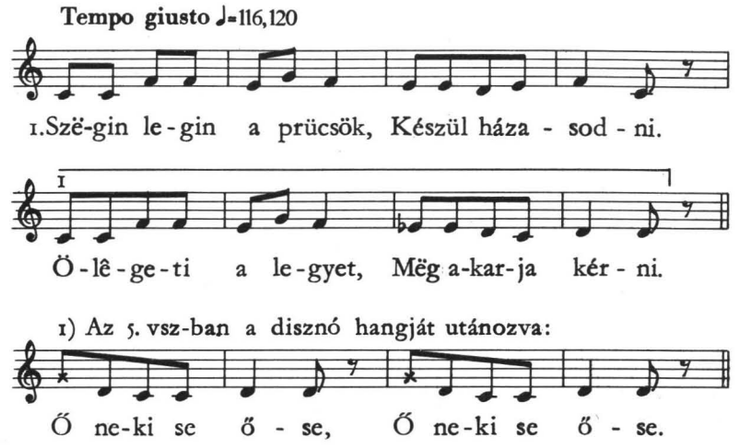

2. Nyeli-falja a kis légy A prücsöknek száját.
   A prücsök is mëgfogja A kis légynek lábát.
3. Nagyot hërkent a hörcsög, Vőféj akar lenni.
   Mellé ugrott ëggy ürge, Társa akar lënni.
4. Mëgtetszëtt a két vőfé A Vőlegénykének.
   Minnyá mondja őnéki: Násznagyot kerejsenek!
5. Ëgy disznyó lett a násznagy, Ësszekötte őköt:
   Ő neki se őse, Ő neki se őse. (A jelzett variánsra.)
6. Farkas lëtt a mészáros, Jó tinót levágott.
   Ammellé még két bévitt Malacot mëgfojtott.
7. Róka lëtt a szakácsné, Az pacalt készíti.
   Agár mossa *j* a hurkát, A kutya mëgtőti.
8. Hirës bëtyár a bagoj, Lesi a hurkáját.
   (Hires betyár a bagoj, Lesi a hurkáját.)
9. Mëgharagszik a tetű, Mëgfogja *j* a sërkét.
   Nyakon vágja szëgénykét. Hujzák az esztekét.
10. Ësszeveszëtt a kis légy A dungó darázsval.
    Hadakoznak e földön Keményen ëgymással.

11. Arra sétál ëgy majom, Biró akar lenni.
(Arra sétál egy majom, Biró akar lenni.)
12. Táncba rántsa a majom Ez fërtelmes pujkát.
Úgy mëgtáncol a majom, Rotyogtatja fingját.

Fogadjisten (Bukovina) 38 é. asszony 1914
Kodály=F 189/d=SzNd 5 sz.

71
TÜCSÖKLAKODALOM

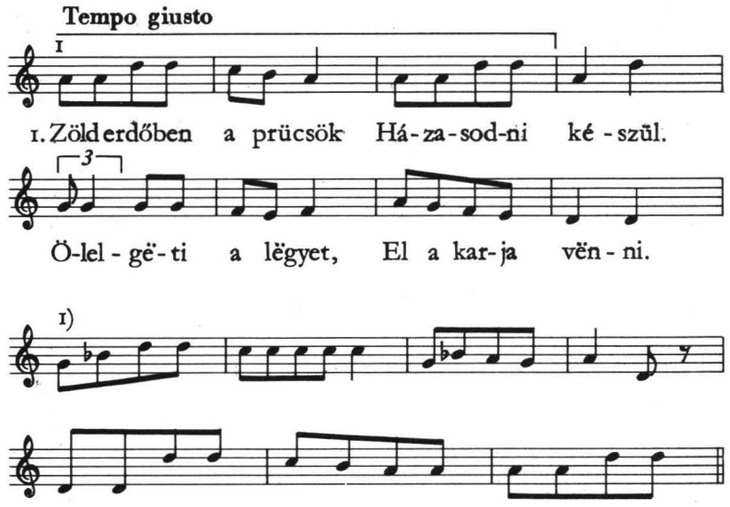

2. Elvennélek, te kis légy, Ha kicsi nem volnál.
Hozzádmennék, te prücsök, Ha görbe nem volnál.
3. Mëglëtt köztük a szent egyezség, Lakodalom készül. (Az 1. variánsra.)
Béka fujja a trombitát, Kis gólya a flótát.
Büdösbogár a bőgős, Szunyog meg a kontrás.

4. Itteg-csattog a bolha, Vőfély akar lenni.
Tetü sógor sótörő, Szakács akar lenni.
5. Farkas koma mészáros, Három ökröt vágott.
Melléje meg malacot Tizet is kirántott.

Köröstárkány (Bihar) 20 é. lány 1912 Bartók=MF 1620/a

72
VIRÁGOK VETÉLKEDÉSE

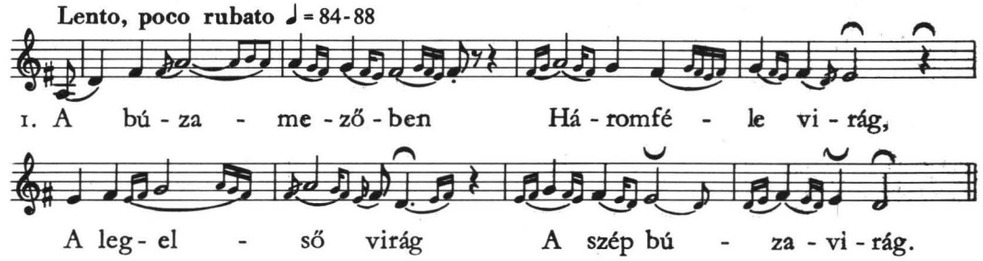

2. A második virág A szép szőllővirág,
Az harmadik virág A szép szekfüvirág.
3. Felele nékie A szép búzavirág:
Szëbb vagyok, jobb vagyok Annyival náladnál,
4. Mer ingëmët visznek Az oltári helyre,
Ott ingëm neveznek Jézus szënt testinek.
5. Felele nékiëk A szép szőllővirág:
Szëbb vagyok, jobb vagyok Annyival náladnál,
6. Mer ingëmët visznek Az oltár szegibe,
Ott ingem neveznek Jézus szënt vérinek.
7. Felele nékiëk A szép szekfüvirág:
Szëbb vagyok s jobb vagyok Annyival náladnál,
8. Mer ingëm leszëdnek, Koszorúba kötnek,
Legényëk, lëányok Kalapjukba tësznek.
(Kevélyen viselnek, Pokolra vettetnek.) (néha a 3–4. sorra)

Kászonújfalu (Csík) 60 é. asszony 1912 Kodály=F 112/a=SzNd 36 sz.

73

VIRÁGOK VETÉLKEDÉSE

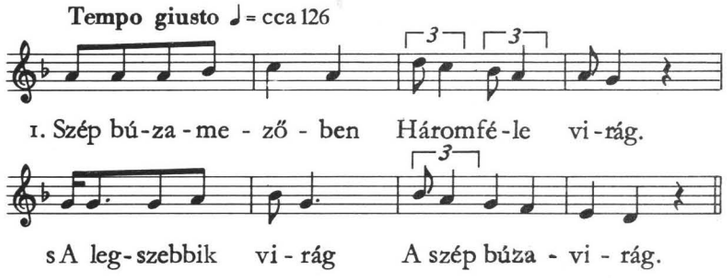

2. Felele nékie A szép szőlővirág:
   Szebb vagyok, jobb vagyok Annyival náladnál:
3. Mer engemet visznek Szent oltári hejre,
   S onnan pedig vesznek Krisztus szent vérének.
4. Felele nékie A szép búzavirág:
   Szebb vagyok, jobb vagyok Annyival náladnál:
5. Mer engemet vesznek Szent oltári hejre,
   S onnan pedig vesznek Krisztus szent testének.
6. S felele nékie A szép szekfü virág:
   Szebb vagyok, jobb vagyok Annyival náladnál:
7. Mer engemet szednek, Kalapjikba tösznek,
   Kalapjikba tösznek, S büszkén elviselnek.

Krizba (Brassó) 57 é. asszony 1966 Kallós=AP 7169/d

74

VIRÁGOK VETÉLKEDÉSE

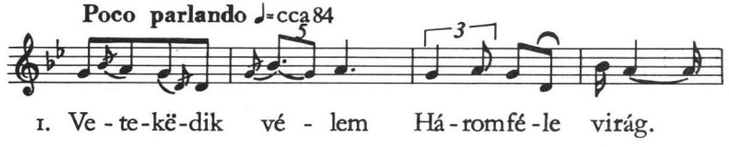

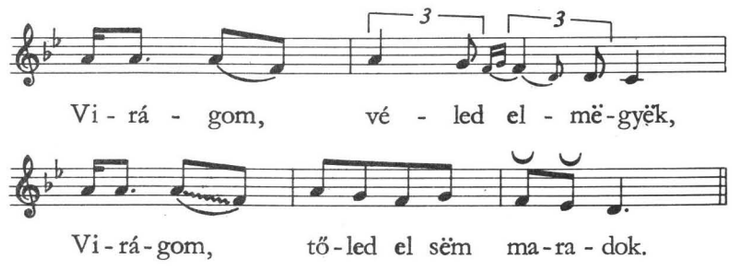

2. Az első szép virág a búza szép virág.
   Virágom, véled elmegyek.
   Virágom, tőled el sem maradok.
3. A másik szép virág a szőlő szép virág.
   Virágom, véled elmegyek.
   Virágom, tőled el sem maradok.
4. Harmadik szép virág a rózsa szép virág.
   Virágom, véled elmegyek.
   Virágom, tőled el sem maradok.
5. Në vetekëdj vélem, të búza szép virág!
   Mert bizon tëvéled szélës ez világ él. (1. sorra)
   Virágom, véled elmegyek.
   Virágom, tőled el sem maradok.
6. Në vetekëdj vélem të, szőlő szép virág!
   Mert bizon tëvéled szentmisét szolgálnak. (1. sorra)
   Virágom, véled elmegyek.
   Virágom, tőled el sem maradok.
7. Në vetekëdj velem të, rózsa szép virág!
   Mert bizon tëvéled lányok dicsekënnek. (1. sorra)
   Virágom, véled elmegyek.
   Virágom, tőled el sem maradok.

Ghymes (Nyitra) 85 é. asszony 1956 Vikár L.=AP 1691/c

75
FEJEDELEM KATONÁJA

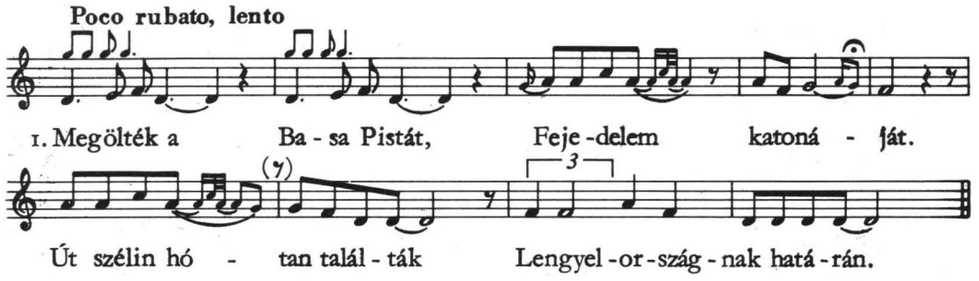

2. Lengyelországnak határán, Rákóczinak bujdosásán.
   Basa Pistát ott megfogták, Az életit kioltották.
3. Ékes aranyos dolmányán Végigömlött piros vére.
   Jaj Istenem, jaj Szüz Márja! Mért is jöttem bujdosásra!
4. Életimet feláldoztam, Vezérim mególtalmaztam,
   Hazám határin megálltam, Gyilkosokkal megcsatáztam.
5. Fehér Julis hazavárja Minden este vacsorára.
   Ne várd, Julis, ne várd Julis! (Ne várd, Julis, ne várd, Julis!)

Diósad (Szilágy) asszony 1914 Lajtha=SzNd 50 sz.

76
VÁRADI BASA VENDÉGSÉGE

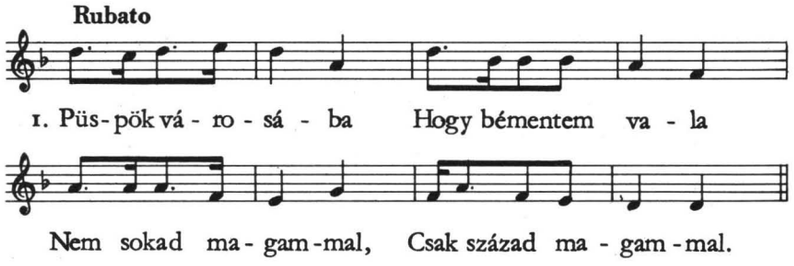

2. A váradi bassa Vendégségbe hiva.
   Egy cseppet sem késtem, Csakhamar elmentem.
3. Mikoron bementem A város kapuján,
   Mikoron bementem A város kapuján,
4. Egyfelül a bassa Fogá jobb kezemet,
   Másfelül a pogány Kötözi testemet.
5. Mi dolog, vitézek, Hogy engem kötöztök?
   Mi dolog, vitézek, Hogy engem kötöztök?
6. Talán azt tudjátok, Hogy én rab nem vagyok?
   Hej, ha azt tudnátok, Térdig vasban járok!
7. Megüték a dobot A piac közepén,
   Megfuvák a sipot A torony tetején.
8. Urak sallangóssa, Rákóczy Sámuel!
   Uri méltóságod Szolgaságra vál el!
9. Urak sallangóssa, Rákóczy Sámuel!
   Kényén tartott tested Térdig vasban hever.
10. Ha a tenger vize Mind ténta volna is,
    Valamennyi füszál Mind penna vólna is,
11. Mégsem irhatná le Kinjai sokságát,
    Melyekkel emésztik Szegényt, őnagyságát.

Pálóczi Horváth Ádám 250 sz. 1813 előtt.

BETYÁRBALLADÁK

77

MIT ÉR NEKEM HAT VÁRMEGYE!

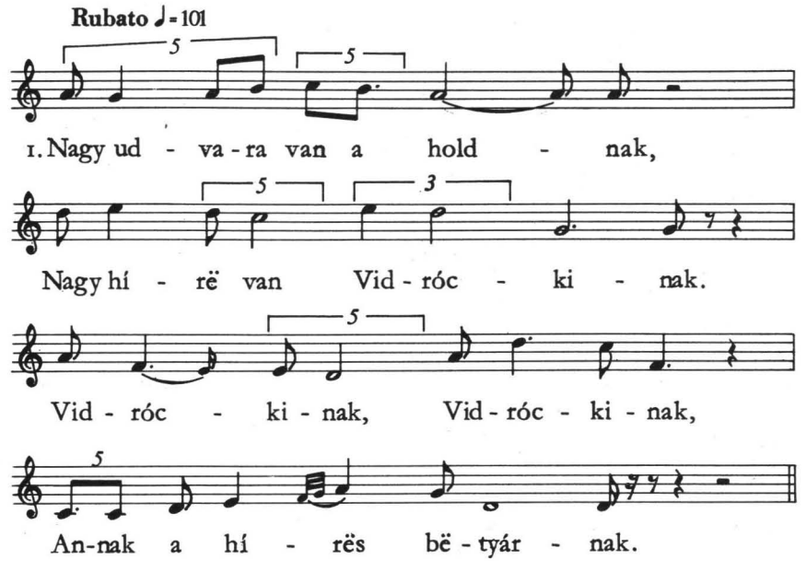

2. No Vidrócki, most jerë ki! Hat vármëgye áll idëki.
   Mit ér nékem hat vármëgye, Tizënkettő gyüjjön ide!
3. Be is lőttek az ablakán. Piros vér foly az ajakán.
   Szeretőjë zsëbkendőjë Vérrel van már telëfëstve.
4. Harangoznak, harangoznak. Talán bizony Vidróckinak?
   Vidróckinak, Vidróckinak, Annak a hírës bëtyárnak.
5. Sír az apám, sír az anyám, Sír mind a két testvérbátyám.
   Në sírj apám, në sírj anyám! Nem bëtyárkodom többé má.
   Elég volt má húsz ësztendő, Fogadjon be a temető. (3–4. sorra)
   Elég volt már húsz ësztendő, Fogadjon be a temető. (3–4. sorra)

Zubogy-Bikakútpuszta (Gömör-Kis Hont) 70 é. férfi (juhász) 1972. Bereczky=AP 8032/i

BOGÁR IMRE

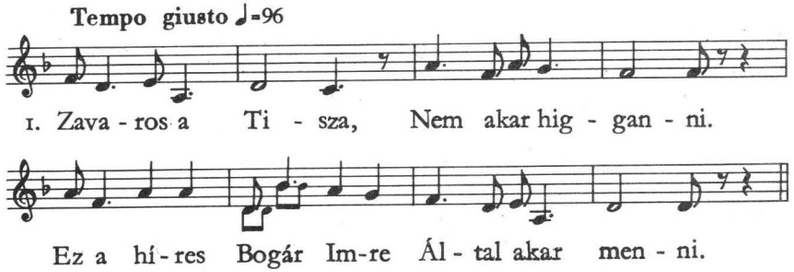

2. Által akar menni, Csikót akar lopni.
Kecskeméti zöld vásárba Pézt akar csinálni.
3. Pézt akar csinálni, Bőcsőt akar venni.
Ezt a hires dili-doli Marcsát El akarja venni.
4. Kocsmárosné, hallja, Van-e paprikása?
Van paprikás egy bográccsal Vendégek számára.
5. Kocsmárosné, hallja, Száz icce bort hozzon!
Megkinálom a vármegyét, Hogy ne legyek rabja.
6. Huncut a vármegye, Nem iszik belőle.
Ez a hires Bogár Imre Most van a kezébe.
7. Nyisd ki, babám, nyisd ki Ablakod firhangját!
Most kisérik (a) Bogár Imrét Sötét pej paripán.
8. Arany a zablája, Ezüst a kantárja.
Kecskeméti szép kislányok Bámulnak utána.
9. Harangoznak délre, Fél tizenkettőre.
Ez a hires Bogár Imre Álljon föl a székre!
10. Fölállott a székre, Föltekint az égre.
Jaj Istenem, sok rablásim Most jutnak eszembe!
11. Anyám, anyám voltál, Mért nem tanítottál!
Élő fának ága voltam, Mért nem hajlitottál!
12. Kiapadt a Tisza, Csak a sara maradt.
Meghalt szegény Bogár Imre, Csak a híre maradt.

Kecskemét (Pest) 5 bugaci gulyás és juhász
(30, 36 és 37 évesek) 1933 Vásárhelyi Z.=Nz 9727

LOVA LÁBA MEGBOTLOTT

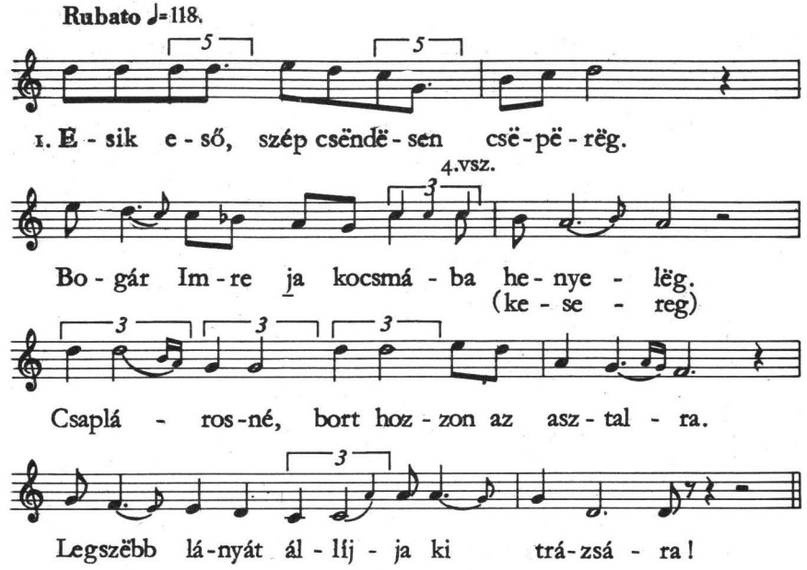

2. Édësanyám, én a trázsát nem állom,
Mer itt jön má kilenc zsandár lóháton.
Bogár Imre sëm vëtte *j*azt tréfára,
Fëlugrott a keselylábú lovára.
Lova lába mëgbotlott egy gyükérbe. (3–4. sorra)
Úgy fogták el Bogár Imrét örökre.
3. Csëndőr urak, arra kérëm magokat,
Në fogják a lovamat be kocsiba!
Éjnye, azt a kutya-bëtyár mindenét!
Lovát félti, nem a maga életét.
4. Mëgüzenëm én a feleségëmnek:
Nëvelgesse fël a három gyermëkëmet!
Së csikósnak, së gulyásnak në adja,
Apja *j*után bëtyárnak tanigassa!

Felsőkelecsény (Borsod) 69 é. férfi 1972
Bereczky=AP 8015/e

80
A BETYÁR UTAZÓLEVELE

2. Elhajtottam a vásárra, Elhajtottam szerencsésen.
   Jászberényi Becsalinál Elejbem áll kilenc zsandár.
3. Az kérdezi, mi a nevem, Hol az utazólevelem?
   Várjál, zsandár, megmutatom, Ha a lájbim kigombolom.
4. Kigomboltam a lájbimat, Kirántom a pisztolyomat.
   Kettőt mingyán fejbelőttem: Itt az utazólevelem!
5. Jaj Istenem, mi csináljak! Szaladjak-e vagy megálljak?
   Ha szaladok, fejbelőnek, Ha megállok, vasra vernek.
6. Csörög-csattog a vasjató. Talán jön a tömlöctartó?
   Vizitálja vasaimat, Hosszabbítja rabságimat.
7. Börtönész úr, arra kérem, Rabságimnak ne örüljön!
   Mer ha rabságimnak örül, Kés forog a szive körül!

Újszász (Pest) 26 é. asszony 1918 Bartók = B 31 sz.

81
ZSANDÁROKNAK ÜZENVE VAN

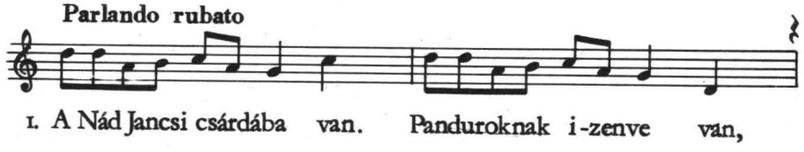

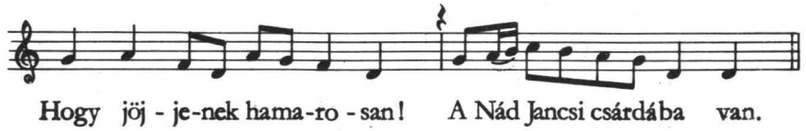

2. Jön a pandur nagy sietvel Dupla töltött fegyverökkel.
   Odaállnak az ablakba: Készülj Jancsi halálodra!
3. Elkerítti az Istenét. Kezébe fogja fegyverét.
   Mire magát észrevötte, Goló szivét sértögette.
4. De a Jancsi csak azt mondja: Ereszd le a firhangokat!
   De a pandur azt feleli: Késő van már, szögény Jancsi!
5. A Nád Jancsi piros vére Fenékben folyt le a földre.
   Ferus Ferkó, jó pajtása Hideg tetemét se látta.
   A keszthelyi temetőbe Nyugszik a fekete földbe. (3–4. sorra)

Somogyszobb férfi 1898 Vikár B. = MF 34/c = MNGy VI, 23

82
A BETYÁR LÁNYRUHÁBAN

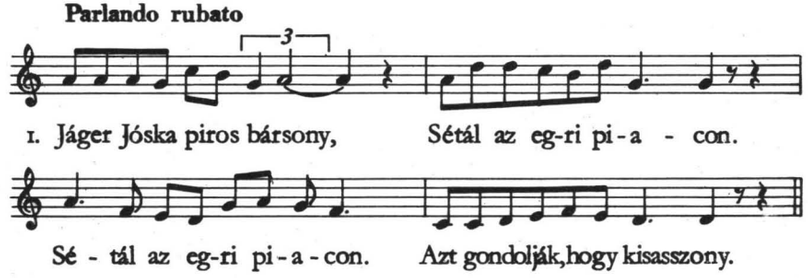

2. Egyik boltból a másikba, Úgy válogat a gyolcsokba.
   Válogasson a kisasszony, Ne siessen olyan nagyon.
3. Sietnem kell, boltos uram, Mer messze van az én utam.
   Irja föl a boltajtóra, Mit vásárolt Jáger Jóska!
4. Esteledik már az idő. Gyászba borult a zöld erdő.
   Itt lakik egy híres juhász, Ki az ember elejbe áll.

5. Jó estét hát, édes testvér! Van-e sajt, szalonna, kenyér?
Van itt sajt, szalonna, kenyér. Egyél, pajtás, míg beléd fér!
6. Elvégezték a vacsorát. Kezdik a nagy civakodást.
Hozd el szűröd karikástól, A csizmádat sarkantyústól!
7. Én a szűröm nem adhatom, Míg a nyájom be nem hajtom.
Ha majd a nyájom behajtom, Szűröm, baltám is odadom.
8. Élő Istennek a fia, Adjál erőt két karomba,
Hagy vágjam le Jáger Jóskát, Azt a kutya, huncut betyárt!
9. Behajtottam a nyájamat, El is hoztam a baltámat,
A szűrömet karikástul, A csizmámat sarkantyústul.
10. Élő Istennek a fia Adott erőt a karomba.
Le is vágtam Jáger Jóskát, Azt a kutya, huncut betyárt.

Medveshidegkút (Nógrád) 76 é. férfi 1957 Ág T.=Nz 8510

83

KI SEM MEGYEK, MEG SEM ADOM MAGAM!

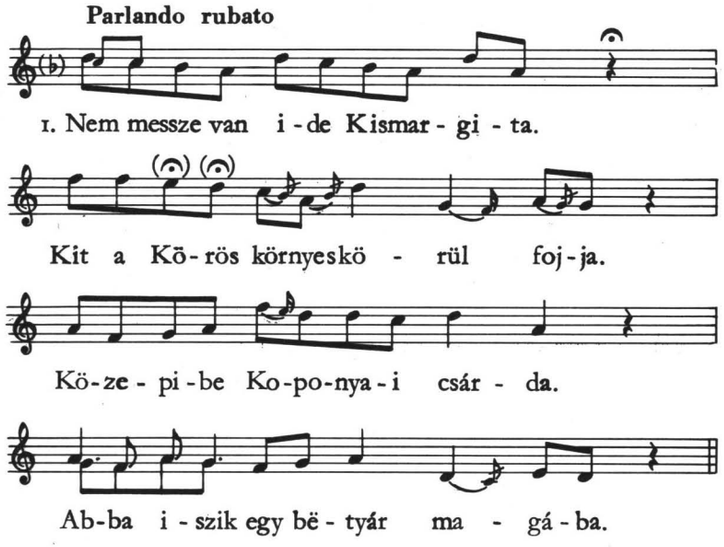

2. A bëtyárnak csak az a nótája: Hozzon bort a csaplárosné lánya!
Nem kell nekem a kend bora ára. Visszajön még holnap nyóc órára.
3. Amoda gyön hat zsandár nyargalva. Mind a hatnak veres a csákója.
Elöl jön a zsandár fejhadnagyja, Egyenesen be Kismargitára.
4. Csaplárosné, jó napot, jó napot! Hát ez a pejparipa kié vót?
Jó bort iszik annak a gazdája. Mos jött ide, nincs egy félórája.
5. Csaplárosné, küldje ki a betyárt! Nem bántjuk mink, ha megadja magát.
Ez életbe mëg nem adom magam. Kinek tetszik, vigye el a lovam.
6. A lovamot nem annyira bánom, Csak a nyerëg-szërszámom sajnálom.
Izajtóban a bugyellárisom. Abba hever százezër forintom.

Derzstomaj (Jász–Nagykun–Szolnok) 82 é. férfi 1939 Vargyas=MSZ 5939/a

84

SZILAJ CSIKÓ NEM ELADÓ

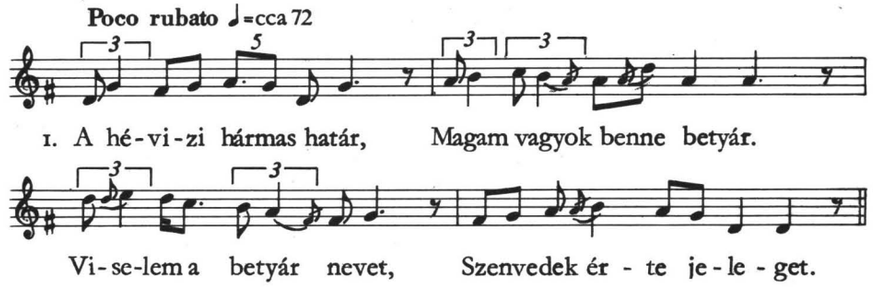

2. Tisza partján elaludtam. Jaj de szomorút álmodtam!
Álmaimból fölébredtem. Kilenc zsandár állt előttem.
3. Zsandár urak, mit akarnak, Talán vasalni *j* akarnak?
Nem akarunk mi vasalni; Lovat jöttünk vásárolni.
4. Kis pejlovam nem eladó, Nem is zsandár alá való.
Mert ha *j*arra zsandár ülne, Még a madár is rab lenne.

Galgahévíz (Pest) 56 é. asszony 1970 Borsai I.=AP 7912/h

85

LÓRA, CSIKÓS, LÓRA!

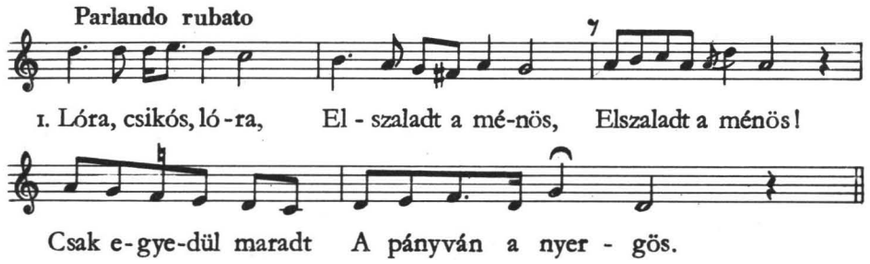

2. Nyergejjétök föl hát Ezt a pejparipát, Ezt a barna pirost!
Hagy ugratom által A zavaros Marost!
3. Zavaros Maroson Magam általmögyök, Magam általmögyök.
Bánáti gujásnál Jó paprikást öszök.
4. Igyál-ögyél, pajtás, Ez ám az áldomás, Ez ám az áldomás!
Majd a többit akkor! Hajtasz ide marhát.
5. Hajtok, bizony hajtok, Harminchat tehenet, Harminchat tehenet!
Kijér a mészáros Bangót ád eleget.
6. Hidegön fúj a szél Rimaszombat felől, Rimaszombat felől.
Gyünnek a zsandárok, Babám, mindön felől.
7. Békókulcsa csörög, Csattog a zsebébe, Csattog a zsebébe.
Harminc lovas zsandár Késér a tömlöcbe.
8. Hallottad-ë hírét Hírös Tokerónak, Hirös Tokerónak?
Hát a benne lévő Ëggyes áristomnak?
9. Nemcsak hogy hallottam, Szenvedtem is benne, Szenvedtem is benne.
Verje mög az Isten, Aki építötte!
10. Në csodálkozz, babám, Hogy én sárga vagyok, Hogy én sárga vagyok!
Kilenc esztendeje, Mejúta rab vagyok.
11. Tizediket töltöm A budai várba; (a 3. dallamsor kimarad)
De sok vizet hoztam A rabok számára!
12. Nincs keserübb könyér, Mint a szögény rabé, Mint a szögény rabé!
Könnyhullajtva eszi Szögény a könyerét.

Kiskunhalas (Pest) 37, 79 és 74 é. férfiak 1933 Szomjas=Nz 9294

86

RABÉNEK

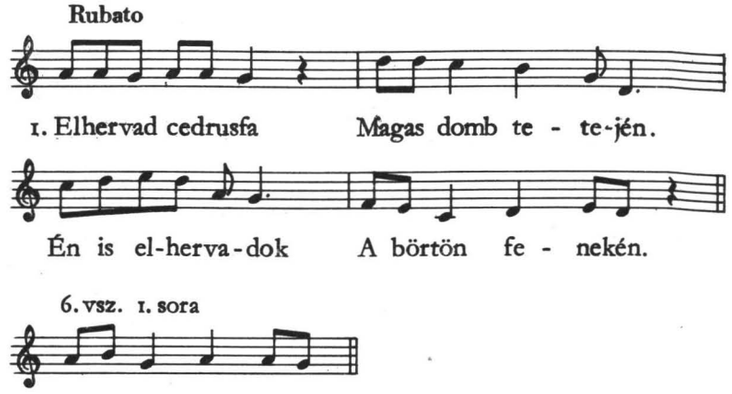

2. Ne csodáld, angyalom, Hogy ily hervadt vagyok!
Kilenc esztendeje, Mióta rab vagyok.
3. Kilenc fontos vasat Hármat elszaggattam,
A negyediket is Jól megváslitottam.
4. Anyám, édesanyám, Menj el az urakhoz!
Kérd el levelemet, Szabad életemet!
5. Anyám, édesanyám! Mit mondtak az urak?
Azt mondták az urak, Hogy fölakasztanak.
6. Anyám, édesanyám, Kár volna azt tenni,
Sárga, göndör hajam Szélnek ereszteni!
7. Rab vagyok, rab vagyok, Szabadulást várok.
A jó Isten tudja, Mikor szabadulok.

Náprádfa (Zala) 75 é. férfi 1968 Paksa K.=AP 7605/f

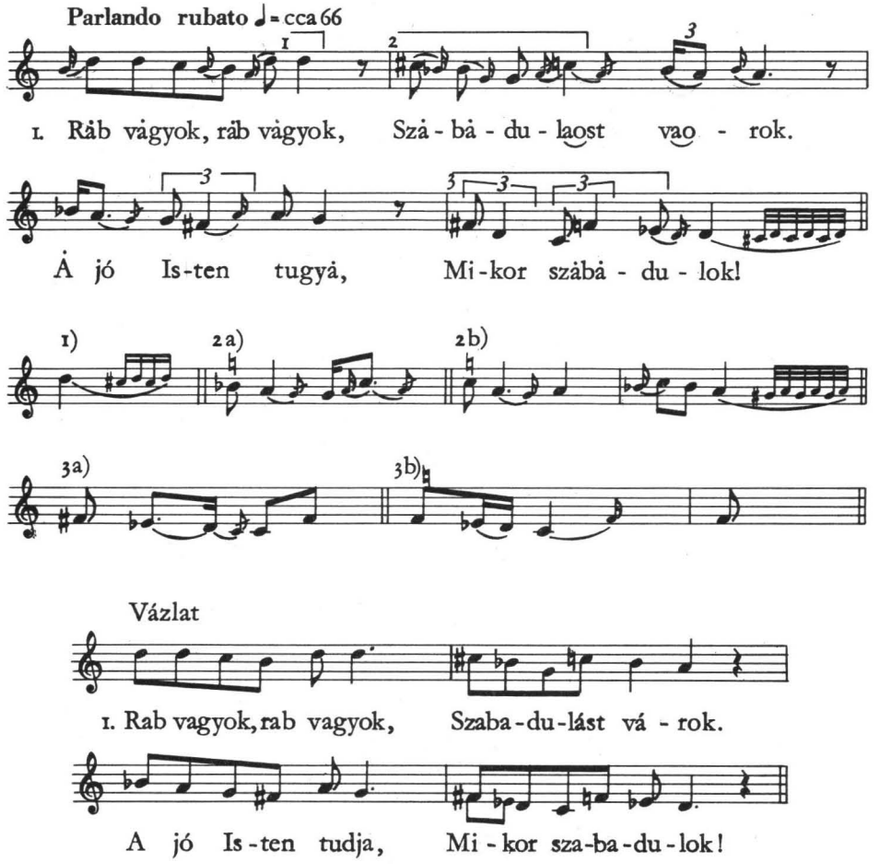

2. Há mëgszabadulok, Oj Fogádaost teszök:
   Mindö'náp haoromszor Á templombá mëgyök.
3. De nëm imaodkozom Á megholt híveké,
   Hanëm imaodkozom Ász szëgíny ráboké'.

Haraszti (Verőce) 66 é. asszony 1960 Kiss L. = AP 3745/e

88

A VEREKEDÉSBEN MEGÖLT LEGÉNY

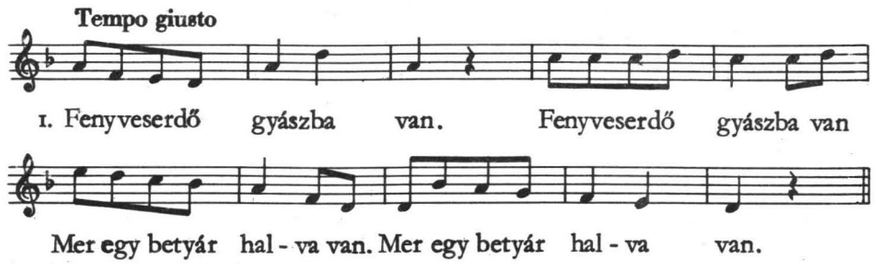

2. Egy vasárnap délután, Egy vasárnap délután
A lányok után sétál, A lányok után sétál.
3. Elindult a csárdába, Elindult a csárdába.
Megállott az ajtóba. Megállott az ajtóba.
4. Három betyár ott mulat, Három betyár ott mulat.
A negyedik rámutat. A negyedik rámutat.
5. Kerüld kutya kezemet! Kerüld kutya kezemet!
Betörted a fejemet. Betörted a fejemet.
6. Rézfokos a fejembe, Rézfokos a fejembe,
Páros kés a szívembe. Páros kés a szívembe.
7. Édesanyám, édesem, Édesanyám, édesem:
Van-e ingem szennyesen? Hoztam egyet véresen.
8. Vigye ki a Tiszára, Vigye ki a Tiszára,
Ott mossa ki tisztára A fia halálára!
9. Hej kis lányok, sirjatok, Hej kis lányok sírjatok,
Gyöngykoszorút fonjatok, Síromra borúljatok!

Cigánd (Zemplén) asszony 1957 Balassa=Nz 4452

89

MEGCSALT FÉRJ

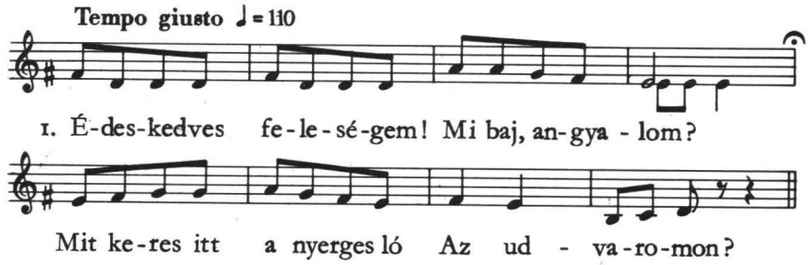

2. Néz az asszony jobbra-balra: Hol van itt a nyerges ló?
A tehenet kötötte meg Borcsa szolgálló.
3. Tehén hátán sárga nyerget Aj ki látott már,
Mióta a nagy magas ég, És a nagy világ!
4. Édes-kedves feleségem! Mi baj, angyalom?
Mit keres itt a kék dolmány Az én ágyamon?
5. Néz az asszony jobbra-balra: Hol van itt a kék dolmány?
Ágyterítőm penészedett, Aztat tettem rá.
6. Ágyterítőn sárga gombot Aj ki látott már,
Mióta a nagy magas ég, És a nagy világ!
7. Édes-kedves feleségem! Mi baj, angyalom?
Mit keres itt a pár csizma A fogasomon?
8. Néz az asszony jobbra-balra: Hol van itt a pár csizma?
A szolgáló köcsögök hejt Azt rakott oda.
9. Köcsögökön rézsarkantyút Aj ki látott már,
Mióta a nagy magas ég, És a nagy világ!
10. Édes-kedves feleségem! Mi baj, angyalom?
Mit keres itt a katona Az én ágyamon?
11. Néz az asszony jobbra-balra: Hol van itt a katona?
A szolgálóm hideg lelte, Az feküdt oda.
12. Szolgálónak pörge bajszát Aj ki látott már,
Mióta a nagy magas ég, És a nagy világ!
13. Édes-kedves feleségem! Mi baj, angyalom?
Még az éjjel bált csinálok, Hogyha akarom.
14. Néz az asszony jobbra-balra: Milyen lesz itt az a bál?
Ajtó megett ázott kötél És egy nagy bot áll.

Vésztő (Békés) 16 é. lány 1906 Bartók=MF 770/a=B. 260/a

90

BÁRÓLÁNY ÉS JUHÁSZ

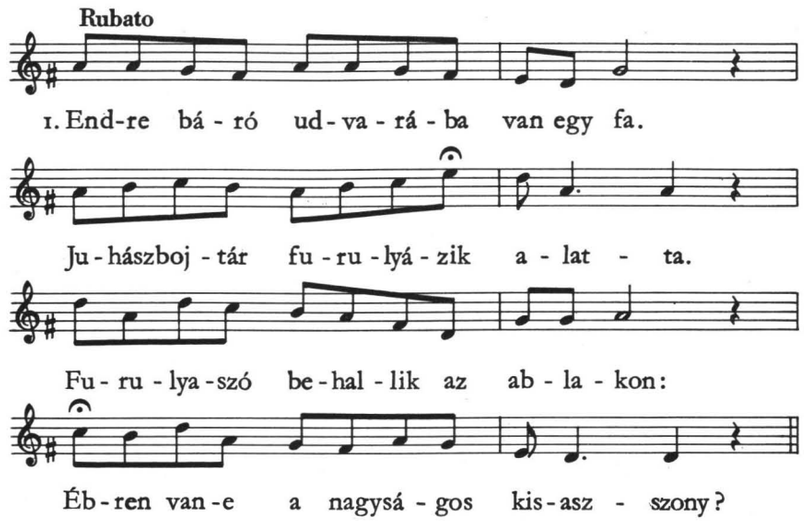

2. Ki is nyílt az Endre báró ablaka.
Kökényszemü kisasszony néz ki rajta.
Gondolkodik, igy sóhajt fel magába:
Mér is lettem Endre báró leánya!
3. Endre báró nyergelteti a lovát.
Felkeresi a számadó juhászát.
Megkérdezi a számadó juhásztól:
Nem-e látta a nagyságos kisasszonyt?
4. Báró uram, az igazat megvallva
Három napja a bojtárom oda van.
Három napja a bojtárom oda van,
Bizonyára a kisasszony vele van.
5. A báró úr hintót küld a lányáér,
Három zsandárt meg a juhászbojtárért.
Gyere, lányom, kastély van a számodra.
Nézzed, bojtár, készül az akasztófa!
6. Jaj de szépen kifaragták azt a fát,
Amelyikre juhászbojtárt akasszák!
Fújja a szél gyócs ingét és gatyáját.
Mért szeretted Endre báró leányát!

Jászboldogháza (Szolnok) 53 é. asszony 1967
Paulovics=AP 6775/a

91

GYILKOS FELADJA MAGÁT

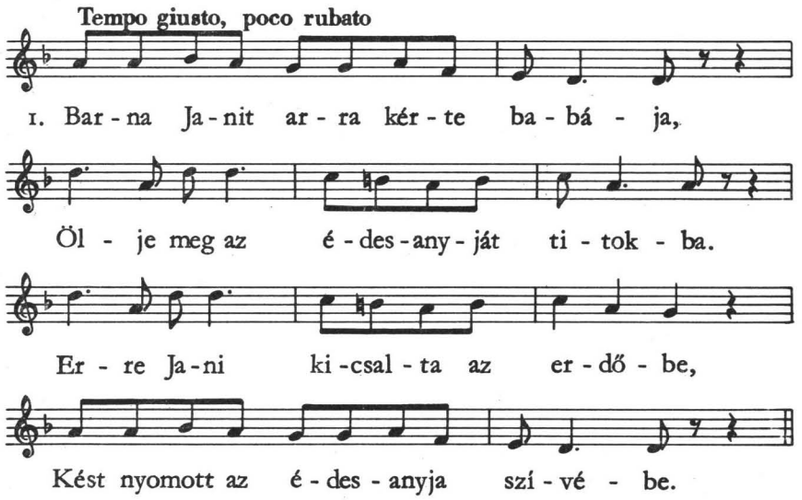

2. Véres lett a Barna Jani ruhája.
   Majd kimossa Barna Jani babája.
   Mosd ki, babám, ingem-gatyám fehérre!
   Holnap megyek csendbiztos úr elébe.
3. Adjon Isten, csendbiztos úr, jó napot!
   Adjon Isten, Jani fiam, mi bajod?
   Csendbiztos úr, szívem öli a bánat:
   Egy kis lányér megöltem az anyámat.
4. Ejnye, Jani, hogy nem fájt a te szíved,
   Mikor a te jó anyádat megölted?
   Dehogy nem fájt, majd százfelé hasadott!
   Kétszer mondta: Jaj Istenem, meghalok!
5. Falu végén most faragják azt a fát,
   Amire a Barna Janit akasztják.
   Fújja a szél, fújja fekete haját.
   Más öleli Barna Jani babáját.

Nyírbátor (Szabolcs) 27 é. férfi 1966 Bereczky=Nz 4767

FÜGGELÉK

92

SZIVTELEN ANYA

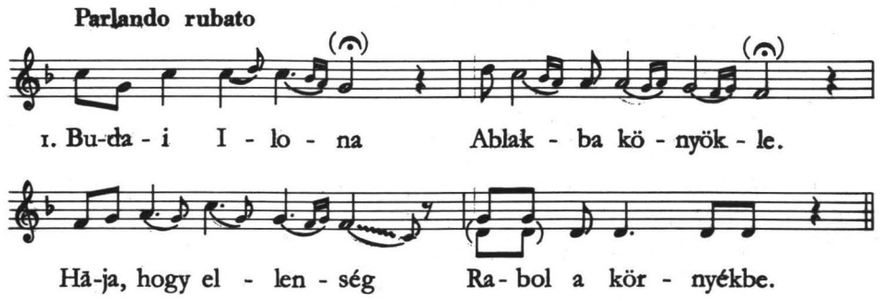

2. Csak eszibe juta Kéncsös küs ládája
S kéncsös küs ládáját Hónya alá fogja.
3. Hajadon küs lányát Jobb kezén vezette,
Futkosó küs fiát Bal kezére vette.
4. Menyen, menyen, menyen Sűrű fenyveserdőn,
Egy fölhagyott uton, Sötét rengetegön.
5. Hát mintha hallaná Lovak dobogását,
S csakhamar leteszi Hajadon küs lányát.
6. Hajadon küs lány Ilyenképpen sira:
Anyám, édesanyám, Ne hagyj el az utba,
7. Essék meg a szüved, Ne hagyj itt engemet!
Bizony itthagylak én, Leányom, tégedet:
8. Mert leány helyibe Leánt ad az Isten,
De pénzem helyibe Ingyen nem ad Isten!
9. Menyen, tovább menyen, Sűrű fenyveserdőn,
A felhagyott uton, Sötét rengetegön.
10. Hát mintha hallaná Lovak dobogását,
S csakhamar leteszi Futkosó küs fiát.
11. Futkosó küs fia Ilyenképpen sira:
Anyám, édesanyám, Ne hagyj el az utba,
12. Essék meg a szüved, Ne hagyj itt engemet!
Bizony itthagylak én, Édes fiam, téged:
13. Mert fiu helyibe Fiut ad az Isten,
De pénzem helyibe Ingyen nem ad Isten!
14. Menyen, tovább menyen Sűrű fenyveserdőn,
Az elhagyott uton, Sötét rengetegön,

15. Mig eljuta végre Egy szép, tágas rétre.
Hát egy bivaltehen Azon jödögel le.
16. Az idei bornyát Szarva között hozta,
A tavalyi bornyát Maga után rítta.
17. Ezt hogy megpillantá Budai Ilona,
A földre borula, Keservesen sira,
18. Keservesen sira, Kárhoztatá magát:
Az oktalan állat Nem hagyja el bornyát!
19. Istenem, Istenem, Én édes Istenem!
Hát én, lelkes lévén, Hogy hagyám gyermekem!
20. Azzal visszafordult A nagy fenyveserdőn,
Az elhagyott uton, Sötét rengetegön.
21. Csakhamar elérte, S odanyujtá ujját,
S híni kezdé szépen Az ő kicsi fiát.
22. Bizon, nem menyek én, Mert nem voltál anya,
Ha az lettél volna, Itt nem hagytál volna!
23. Menyen tovább, menyen a nagy fenyves erdőn,
A felhagyott uton Sötét rengetegön.
24. Csakhamar elérte S odanyujtá ujját,
S hívni kezdé szépen Hajadon küs lányát.
25. Bizony nem mönyök én, Mert nem voltál anya,
Ha az lettél volna, Itt nem hagytál volna!
26. Hogy ezt így hallotta, Ilyenképpen sira:
Immár olyan vagyok, Mint út mellett a fa:
27. Aki ott elmenyen, Ágaimot rontja,
Ágaimot rontja, S a sárba tapodja!

Szöveg: Székelyszentmihály (Udvarhelyszék, a Fejér-Nyikó mellől)
Kriza=MNGY XI 585 sz.; dallam: Lészped (Moldva) 1955 Kallós.

93
ELÉGETETT HÁZASSÁGTÖRŐ

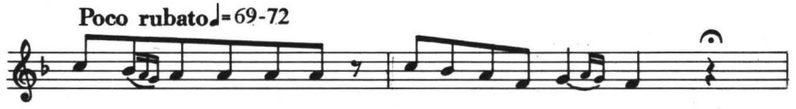

1. Menj el u-ram,menj el, Aj ki Kolozsvár - ra,

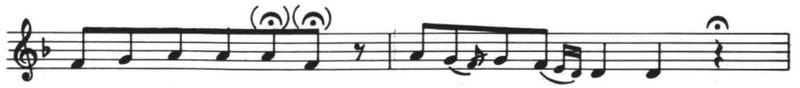

Aj ki Ko-lozsvár-ra, Apám ud-va - rá - ba!

2. Hozd el onnan, hozd el A nagy vég vásznakat,
A nagy vég vásznakat, S ingyen kapott gyolcsot!
3. Ne menj, apám, ne menj, Aj ne menj hazól ki!
Anyámasszony bizony Barcsait szereti!
4. Hallod, asszony, hallod, Mit ebeg a gyermek?
Ne hidd, édes uram, Részeg az a gyermek.
5. Aval elindúla Az asszony szavára,
Az asszony szavára Aj ki, Kolozsvárra.
6. Mikor fele után Elutazta volna,
Csak eszibe juta Küssebb gyermek szava.
7. Ahajt megfordula, Hazafelé téte,
Hazafelé téte, Hazájába éte.
8. Nyiss ajtót, nyiss ajtót Asszony feleségem!
Mingyár nyitok, mingyár, Édes jámbor uram!
9. Hadd vessem nyakamba Viselő szoknyámat,
Hadd kössem előmbe Az előruhámat!
10. Nyiss ajtót, nyiss ajtót, Asszony feleségem!
Mingyár nyitok, mingyár, Édes jámbor uram!
11. Hadd húzzam lábamba Fejelés csizmámat,
Hadd kössem fejemre Viselő ruhámat!
12. Nyiss ajtót, nyiss ajtót, Asszony feleségem!
Aj mit tuda tenni, Ajtót kelle nyitni.
13. Add elé, add elé A nagy láda kólcsát!
Nem adom, nem adom A nagy láda kólcsát:
14. A szomszédba jártam, Kerten átalhágtam,
A nagy láda kólcsát Ottan elhullattam.
15. Hanem megtaláljuk Szép piros hajnalkor,
Szép piros hajnalkor, Világos viradtkor!
16. Ahajt csak bérugá Gyontáros ládáját,
Végig lehasítá Az egyik oldalát.
17. Csak kihengeredék Barcsai belőle.
Aj kapja a kardját, Fejit vevé vélle.
18. Hallod, feleségem, Hallod asszony, hallod?
Három halál közzül Melyiket választod?
19. Avagy azt választod, Hogy fejedet vegyem,
Vagy selyem hajaddal Házat kisöpörjem,
20. Avagy azt választod: Reggelig virasztasz,
Hét asztal-vendégnek Vígon gyertyát tartasz?

21. Három halál közzül Én is azt választom:
Hét asztal-vendégnek Vígon gyertyát tartok!
22. Inasom, inasom, Én küssebb inasom,
Hozzad elé, hozzad A nagy vég vásznakat,
A nagy vég vásznakat, Ingyen kapott gyolcsot! (3–4. sorra)
23. Fejinél kezdjétek, Talpig tekerjétek,
A sok ingyen gyolcsot Fejire kössétek!
24. Fejinél kezdjétek, Talpig szurkozzátok,
Talpánál kezdjétek, Végig meggyujtsátok!
25. Fejihez állítok Egy oláh furulyást,
Lábához állítok Egy cigán hegedűst.
26. Fujjad, oláh, fujjad Az oláh furulyát,
Huzzad, cigán, huzzad A cigán hegedűt!
27. Fujjátok széltibe, Huzzátok ízibe!
Mostan hadd vigadjon Feleségem szive!

Szöveg: Udvarhelyszék, Gálfi S. gy. = MNGy I, 149; dallam: Istensegits (Bukovina) 1914 Kodály = F 181/a = SzNd 85 sz.

94
ZSIVÁNY FELESÉGE

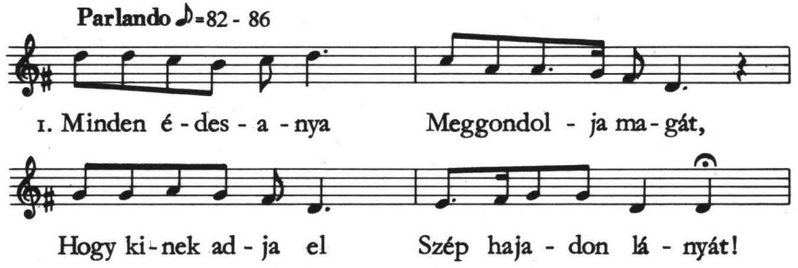

2. Engem is eladott Az én édesanyám
Egy utonállónak, Egy embergyilkosnak,
3. Aki minden éjjel Elszökik mellőlem
Utakat állani, Embereket ölni;
4. Minden éjfél-tájban Odahozza mellém,
Odahozza mellém A véres ruháját:
5. 'Társam, édes társam, Vidd el ezt a ruhát
A sötét barlangba, A vizes patakba!

6. Ott is ugy ereszd le, Senki meg ne lássa,
Még a madarak se Szóljanak reája.
7. Ugy mosd ki, ugy mosd ki, Zuhanja se halljon,
Zuhanja se halljon, Csöpp vize se lásson!'
8. Társam, édes társam, Sírtál te valahol?
Nem sírtam, nem sírtam, Én uram, én uram!
9. Cserfa füstje fogta Kökény-kék szememet,
Annak lángja csapta Piros két orcámat.
10. Társam, édes társam, Mért sírtál, mért sírtál?
Apámtul izentek, Menyegzőbe menjek,
Öcsém házasitják, Hugom férjhöz adják. (3–4. sorra)
11. Társam, édes társam, Mit vissz ajándékot?
Uram, édes uram, Egy pár viaszgyertyát.
12. Ugy van ott a szokás: Ha lányt férjhöz adnak,
Legényt házasítnak, Viaszgyertyát adnak.
13. Társam, édes társam, Mitől van, mitől van:
Atyád erdejében Madarak sem szólnak?
14. Uram, édes uram, Ugy vagyon a szokás:
Mikor lányt eladnak, Madarak sem szólnak.
15. Társam, édes társam, Mitől van, mitől van:
Atyád mezejében Ekén nem szántanak?
16. Uram, édes uram, Ugy vagyon a szokás:
Mikor lányt eladnak, Se vetnek, se szántnak.
17. Társam, édes társam, Mitől van, mitől van:
Atyád városában Nagyon harangoznak.
18. Uram, édes uram, Ugy vagyon a szokás:
Mikor lányt eladnak, Hírharangot huznak.
19. Társam, édes társam, Mitől van, mitől van:
Atyád udvarában Én sok népet látok.
20. Uram, édes uram, Ugy vagyon a szokás:
Mikor lány eladnak, Szép sereggel járnak.
21. Társam, édes társam, Mitől van, mitől van:
Atyád udvarában Nagy jajgatást hallok.
22. Uram, édes uram, Ugy vagyon a szokás:
Mikor lányt eladnak, Jajszóval siratnak.
23. Fogjátok, vigyétek Tömlöc fenekére!
Atyámat megölte, Anyámat megölte.
24. Vigyétek, tegyétek Tömlöc fenekére!
Öcsémet megölte, Hugomat megölte.

Szöveg: Kánya (Tolna) Szarvas Mariska gy. =
MNGy VIII, 184; dallam:
Mánfa (Baranya) 77 é. férfi 1949 Kiss L.

95

HAJDUKKAL UTNAK INDULÓ LÁNY

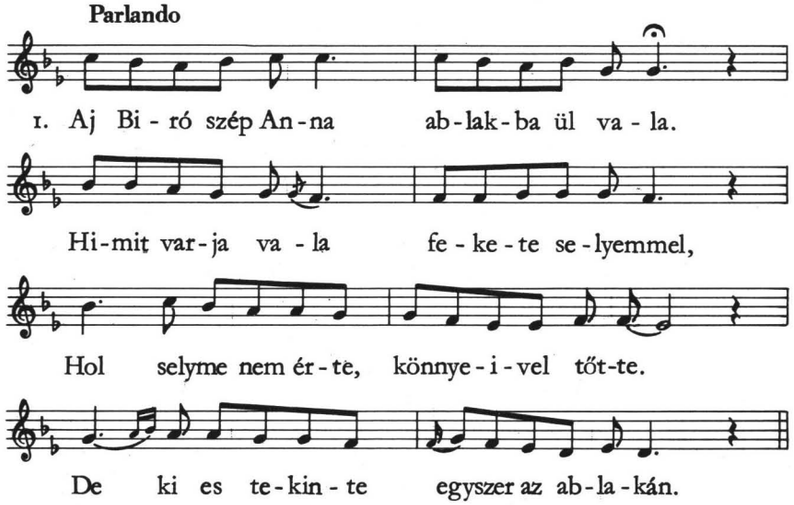

2. Hát ott sétál vala három hajdulegén.
Szóval felfelelé aj Biró szép Anna:
Hova valók vagytok, három hajdulegén?
Aj bizony mi vagyunk mezőmadarasi.
3. Hallottátok hirit az én édösömnek,
Az én édösömnek, Hajdu Benedöknek?
Aj bizon hallottuk, igen jó barátunk,
Igen jó barátunk, s kinyeres pajtásunk.
4. Szóval felfelelé aj Biró szép Anna:
Ha tü nem bánnátok, s ha tü akarnátok,
Magam es elmennék az én édösömhöz,
Az én édösömhöz, Hajdu Benedökhöz.
5. Szóval felfelelé nagyobb hajdulegén:
Jaj de hogy nem bánjuk, igen is akarjuk.
Mindjár felőtözik aj Biró szép Anna,
Nyakába veté a szép selyem szoknyáját,

6. Eleibe tette fátyol karincáját,
Tíz ujjába huzta tíz arany gyürüjét,
Jobb felől zsebibe háromszáz aranyát,
Bal felől zsebibe háromszáz forintját.
7. Se szél nem fuvinta, se ág nem csapinta,
Mégis elhasada fátyol karincája.
Szóval felfelelé az ő édesanyja:
Ne menj el, ne menj el én édös leányom!
8. Mert nem lösz szöröncsés a te utazásod.
Mégis csak elmöne aj Biró szép Anna.
Ők is mönnek vala röngetög havason,
Röngetög havason, röngeteg erdőkön.
9. Szóval fölfelelé aj Biró szép Anna:
Jaj én úgy ihatnám, hogy szinte möghalok!
Szóval fölfelele nagyobb hajdulegén:
Várj kicsit, nem sokat aj Biró szép Anna!
10. Elmegyünk, elmegyünk rózsa mezejibe,
Rózsa mezejibe, rózsabokor alá.
Mindaddig menének, mig odaérének,
S ők es leülének rózsabokor alá.
11. Szóval fölfelelé aj Biró szép Anna:
Jaj én úgy alhatnám, hogy szinte meghalok.
Ha tü nem bánnátok, ha tü akarnátok,
Egy csöppöt alunnám rózsabokor alatt.
12. Szóval fölfelelé nagyobb hajdulegén:
Jaj dehogy nem bánjuk, igen is akarjuk.
Ekkor elaluvék rózsabokor alatt.
Avval fölfelelé nagyobb hajdulegén:
13. Öljük meg, öljük meg aj Biró szép Annát!
Szóval fölfelelé kissebb hajdulegén:
Ne öljük meg szegént, hagyjuk meg életét,
Hagyjuk meg életét, hadd jőjön el velünk!
14. Szóval fölfelelé nagyobb hajdulegén:
Ha őt meg nem őjük, őjünk meg tégedet.
Meg es csak megölik aj Biró szép Annát.
Róla le es veszik darága gunyáját.
15. Ők es mennek vala röngetög havason,
Távulról meglátták Hajdu Benedököt.
Szóval fölfelelé aj Hajdu Benedök:
Hova valók vagytok, három hajdulegén?
16. Aj bizony mi vagyunk mezőmadarasi.
Hát ti hol kaptátok darága gunyákat?

Szóval fölfelelé nagyobb hajdulegén:
Hát bizon mi kaptuk Barassó piacán.
17. Barassó piacán kótya-vetyén kaptuk.
Szóval felfelelé Hajdu Benedök is:
Hazudtok, hazudtok, mert én jól ismerem!
Fölütte a kardját s beléereszködött.

Szöveg: Kriza (Udvarhelyből?)=MNGY III, 20.
dallam: Kadicsfalva (Udvarhely)
75 é. asszony Vikár=MF 354/a=B 5. sz.

96
MENNYBE VITT LEÁNY

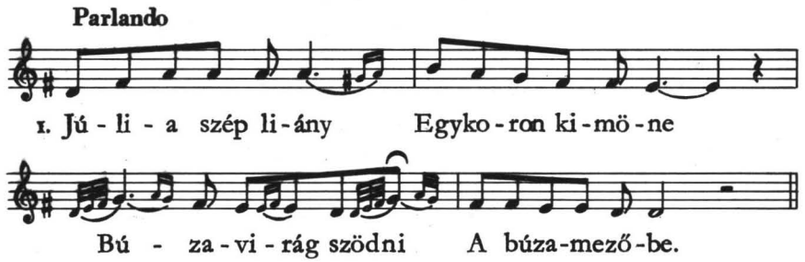

2. Búzavirág szödni, Koszorúba kötni,
Koszorúba kötni, Magát ott mulatni.
3. Föl is fö'tekinte A magoss egekbe,
Egy szép gyalogösveny Hát ott jődögel le!
4. Azon ereszködék Fodor fejér bárány
A napot s a hódat Szarva között hozván.
5. A fényös csillagot A homlokán hozta,
Két szép arany perec aj a két szarvába,
6. Aj a két ódalán Két szép égő gyertya,
Mennyi szőre szála, Annyi csillag rajta!
7. Szóval mongya neköm Fodor fejér bárány:
Meg ne ijeggy tőllem, Julia szép leány!
8. Mett most esött héja Szüzek seröginek.
Ha eljőnél velem, Én oda vinnélek,

9. A mennyei karba, A szönt szüzek közi,
Hogy bételnék veled Azok kegyös rendi.
10. A mennyei kócsot Adnám a kezedbe,
Első kakas-szókor Jőnék nözésödre,
11. Másod kakas-szókor Tégöd megkérnélek,
Harmad kakas-szókor Tégöd elvinnélek.
12. Az annyához fordul Julia szép leány.
Szóval mongya neki: Anyám, édösanyám!
13. Én is csak kimönék Búzavirág szödni,
Búzavirág szödni, Koszorúba kötni,
Koszorúba kötni, Magomat mulatni. (3–4. sorra)
14. Föl is fö'tekinték A magoss egekbe,
Egy szép gyalogösveny Hát ott jődögel le!
15. Azon ereszködék Fodor fejér bárány
A napot s a hódat Szarva között hozván.
16. A fényös csillagot A homlokán hozta,
Két szép arany perec Aj a két szarvába,
17. Aj a két ódalán Két szép égő gyertya!
Mennyi szőre szála, Annyi csillag rajta.
18. Szóval mongya neköm Fodor fejér bárány:
Meg ne ijeggy tőllem Julia szép leány!
19. Mett most esött héja Szüzek seröginek,
Ha elmönnék véle, Hogy odavinnének.
20. A mennyei karba, A szönt szüzek közi,
Hogy bételnék velem Azok kegyös rendi.
21. A mennyei kócsot A kezembe aggya,
Első kakas-szókor jőnek látásomra,
22. Másod kakas-szókor Ingömöt megkérnek,
Harmad kakas-szókor Ingömöt elvisznek.
23. Sirass, anyám, sirass, Éltömbe hadd hajjam,
Hadd hajjam éltömbe, Hogy siratsz hótomba!
24. Leányom, leányom, Virágos kertömbe
E'ső raj méhömnek Gyönge lépecskéje,
25. Gyönge lépecskének Sárguló viassza,
Sárog viasszának Fődön futó füstye,
Fődön futó füstye, S mennybe ható langja! (3–4. sorra)
26. A mennyei harang Húzatlan szólalék,
A mennyei ajtó Nyitatlan megnyílék,
Jaj az én leányom Oda bévezeték! (3–4. sorra)

Szöveg: Udvarhelyszék, a Fejér-Nyikó melléke,
Kriza=MNGY XI, 175; dallam: Egyházaskozár (Baranya) – Klézse (Moldva)
60 é. asszony 1958 Domokos P. P.=AP 4024/a

97

MEGÉTETETT JÁNOS

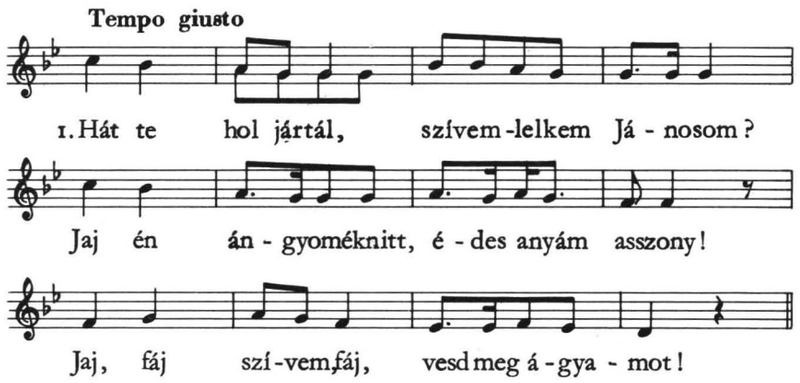

2. Hát ott mit adtak, szívem-lelkem Jánosom?
Ott négy lábu rákot, édes anyám asszony.
Jaj, fáj szívem, fáj, vesd meg ágyamot!
3. Hát azt mibe adták, szívem-lelkem Jánosom?
Azt egy szép tányérban, édes anyám asszony.
Jaj, fáj szívem, fáj, vesd meg ágyamot!
4. Azért vagy tán beteg, szívem-lelkem Jánosom?
Az a földbe viszen, édes anyám asszony.
Jaj, fáj szívem, fáj, vesd meg ágyamot!
5. Hát mit hagysz apádnak, szívem-lelkem Jánosom?
Jó vasas szekerem, édes anyám asszony.
Jaj, fáj szívem, fáj, vesd meg ágyamot!
6. Hát mit hagysz bátyádnak, szívem-lelkem Jánosom?
A szép négy ökrömet, édes anyám asszony.
Jaj, fáj szívem, fáj, vesd meg ágyamot!
7. Hát mit hagysz ecsédnek, szívem-lelkem Jánosom?
Négy szép hámos lovam, lelkem anyám asszony.
Jaj, fáj szívem, fáj, vesd meg ágyamot!
8. Hát mit hagysz hugodnak, szívem-lelkem Jánosom?
Házi rakományom, édes anyám asszony.
Jaj, fáj szívem, fáj, vesd meg ágyamot!
9. Hát mit hagysz ángyodnak, szívem-lelkem Jánosom?
Örök kárhozatot, édes anyám asszony.
Jaj, fáj szívem, fáj, vesd meg ágyamot!

10. Hát mit hagysz anyádnak, szívem-lelkem Jánosom?
A bút s a bánatot, édes anyám asszony.
Jaj, fáj szívem, fáj, vesd meg ágyamot!

Szöveg: (Udvarhely?) Kriza=MNGy III, 7; dallam: (Udvarhely) Bartalus 1871/1872=Bartalus VI. 2. sz.

98

SIRDOGÁLÓ JÁNOS

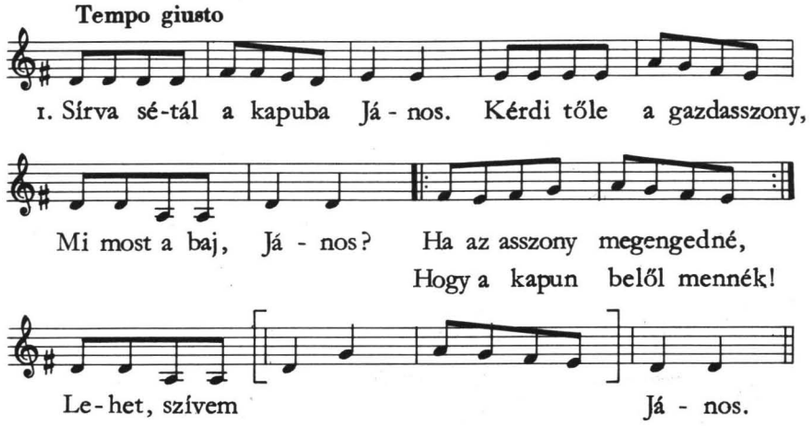

2. Sírva sétál kapun belől János.
Kérdi tőle a gazdasszony:
Mi még a baj, János?
Ha az asszony megengedné,
Hogy a pitarba bemennék!
Lehet, szívem János!
3. Sírva sétál a pitarban János.
Kérdi tőle a gazdasszony:
Mi még a baj, János?
Ha az asszony megengedné,
Hogy a házba bemehetnék!
Lehet, szívem János!

4. Sírva sétál benn a házban János.
Kérdi tőle a gazdasszony:
Mi még a baj, János?
Ha az asszony megengedné,
Hogy az ágyra felfekhetném!
Lehet, szívem János!
5. Sírva fekszik fel az ágyra János.
Kérdi tőle a gazdasszony:
Mi még a baj, János?
Ha az asszony megengedné,
Hogy magamhoz ölelhetném!
Lehet, szívem (János (A [zárójelben] jelzett variánsra)
Mindjárt nem sírt) János.

Szöveg: (Csongrád) Török K.=MNGy II, 18; dallam: Karos (Zemplén) 70 é. férfi 1921 Lajtha=MF 2553/a

99
A NÉMET SZÖKÖTT KATONÁJA

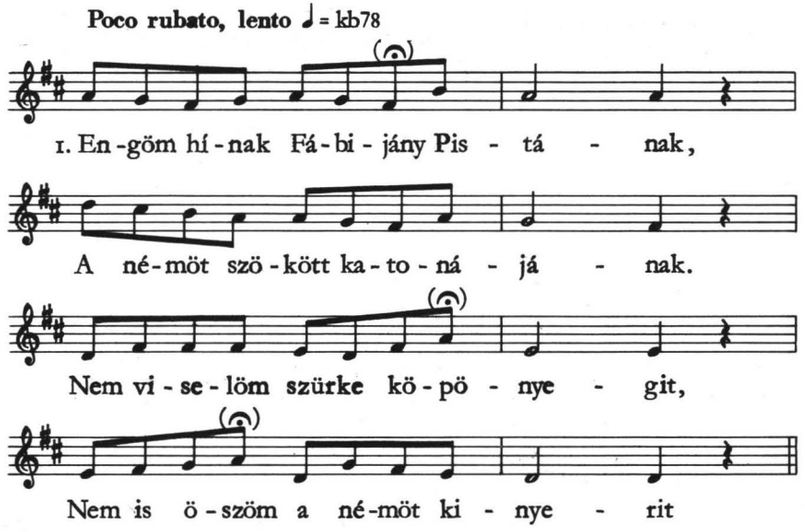

2. Fekete főd termi a jó buzát.
Sürü erdő neveli a betyárt.
Kocsmárosné viselje hát gongyát!
A jó Isten hordozza a baját.
3. Szöged felől fújdogál a szellő.
Gyün a zsandár, mint a záporeső.
Szögény Fábjány maga van egyedül.
Ű is fordul a fegyvere felé.
4. Bátor szivem, szembe szálok véle.
Mögfelelök magyar beszédömnek.
Jaj Istenöm, (jaj) de nagyot vétöttem,
Hogy a zsandártisztet agyonlütem!
5. Jaj Istenöm, (vagy) halált köl szenvednöm,
Vagy örökös rabságot (köl) viselnöm!
Szögedön tul van egy akasztófa.
Hejh csak odájig lesz sétálásom!
6. Eltemetnek a németöt agarak,
Mögsiratnak az erdeji vadak.
Inkáb löszök sasok vacsorája,
Mint én lögyek németöt katonája.
7. Isten hozzád Szalonta várossa,
Én mán többet nem löszök betyárja.
Terömhet mán ződ füvet lapossa,
Nem legeli a Fábijány lova.

Szöveg: Apáca (Csanád) Kálmány=Kálmány 1878, 71.
dallam: Sarkadkeresztúr (Békés)
80. é. asszony 1960 Vargyas.

100

A NÉMET SZÖKÖTT KATONÁJA

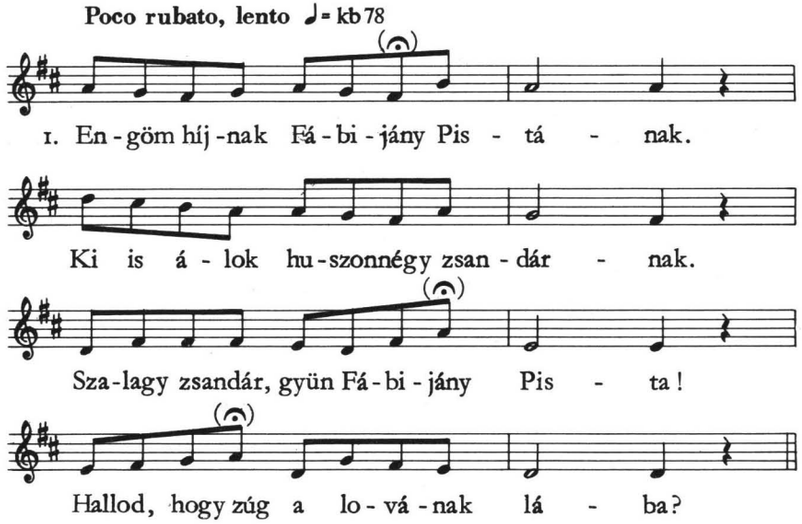

2. Fekete főd termi a jó búzát.
Sűrű erdő neveli a betyárt.
Kocsmárosné viseli a gongyát.
Kocsmárosné viseli a gongyát.
3. Nem viselök szürke köpönyegöt,
Nem is öszöm a komisz kinyeret.
Inkább adom magam a halálra,
Minthogy lögyek némöt katonája.
4. Gyünnek a zsandárok mindönfelű.
Szál a gojó az én fejem fölé.
Szögény Pista csak maga egyedül
Forgolódik a fegyvere körül.
5. Jaj Istenöm, ugyan mit csináljak!
Megagyam-e magam a zsandárnak?
Ha mögadom, nyakig vasra vernek,
Legénységömnek is végit vetnek.
6. Fábijány is szereti a táncot,
Várad felé zörgeti a láncot.
Jaj de szépen pöng a sarkantyúja!
A vármögye mondva csináltatta.
7. Várad alatt van egy akasztófa.
Három betyár nyugodott mög rajta.
A ketteje semmit sem szólhatott,
De Fábijány halálig bucsuzott.
8. Isten hozzád Szalonta várossa!
Már én többet nem löszök lakossa.
Teremhet mán ződ füvet lapossa,
Kis pej lovam lába nem tapossa.
Betyárságom én ugyan nem bánom,
(3–4. sorra)
Csak a kedves szeretőm sajnálom.

Szöveg: Pusztaföldvár (Békés)=Kálmány 1878, 70; dallam: mint a 99. sz.-nál.

JEGYZETEK

1. KÉT KÁPOLNAVIRÁG

Csak Erdélyből és Moldvából ismeretes, mintegy 30 változatban. Meséjének részleteit angolok, spanyolok, portugálok ismerik; egy részlete, az összeölelkező sírvirág dánoknál és szomszédainknál is előfordul. (Szlovák, orosz, román, bolgár, horvát-szlovén és szlovéniai német változatok.) Végső forrása egy francia irodalmi *romance*. A ballada témája francia telepesek révén került Magyarországra. Nálunk kialakult felépítése és fogalmazása egyedül áll az európai balladaköltészetben.

2. ELCSALT MENYECSKE

Szórványos dunántúli és palóc változatai többnyire rövidek és töredékesek. Erdélyben és Moldvában él még a teljes történet. Eddigi följegyzései 80 körül járnak. Egyik legelterjedtebb európai ballada: francia, angol, német, holland, skandináv, spanyol, portugál, olasz, lengyel, cseh-szlovák és egy-két erdélyi román változata ismeretes. A magyarok a középkori francia telepesektől tanulták, de átalakították egy honfoglalás előtti hősénekből vett motívummal: a fára akasztott korábbi áldozatokkal és a fa alatt lejátszódó jelenettel. Ezt meg a németek vették át tőlünk, s kopottabban eljutott holland, dán és svéd területre is. Szomszédainkhoz részben tőlünk, részben közvetlenül franciáktól – mint a lengyelekhez –, részben németektől jutott el.

3–4. SZÍVTELEN ANYA

20 változata ismeretes Erdélyből és Moldvából. A magyarságon kívül sehol sem ismerik. Honfoglalás előtti hősénekelemek alakultak át benne balladává: az ellenség elől menekülő anya, aki az erdőben leteszi gyermekét, s akit farkasok nevelnek föl.

A közölt 3. sz. hosszú idő után először bukkant fel Erdélyből, korábbi, csak szöveggel lejegyzett erdélyi változatok és több moldvai, dallammal együtt gyűjtött változat után. Legtökéletesebb szövegét a Függelékben adjuk, 92. sz. alatt.

5–6. HÁROM ÁRVA

Az egész magyar nyelvterületről ismeretes, majdnem 200 változatban. Nyugaton csak a franciák és a francia határ menti, piemonti olaszok ismerik, valamint a távoli dánok (néhány elzászi német változattól eltekintve). Kelet-Európában széles körben elterjedt a magyar nyelvterület körül: cseh-szlovák, lengyel, orosz, litván, román, bolgár, horvát és szlovén fogalmazása ismeretes. Középkori, francia telepesektől tanultuk, s a magyar fogalmazásból alakult a többi, kelet-európai ballada.

7–8. KÉT RAB TESTVÉR

Egy Szeged-vidéki szövegen kívül csak erdélyi és moldvai följegyzésből ismerjük, mintegy 15 változatban. Rajtunk kívül csak franciák, szlovákok és morvák ismerik. Középkori, francia telepeseinktől került hozzánk, majd tőlünk északi szomszédainkhoz. Dallama még a kötött szótagszámú strófa megszilárdulása előtti állapotot mutatja, amire balladában több példát is találunk.

9–10. HALÁLRAÍTÉLT HÚGA

A két legelterjedtebb magyar ballada egyike. Az egész nyelvterületről mintegy 500 változatban ismeretes. Meséjének közeli mása olaszoknál él, távolabbi változata dánoknál, töredékei pedig franciáknál valamint egy katalán szövegben. Francia telepesek közvetítették hozzánk a középkorban. Valószínűleg újabb időben

újították fel, mivel a betyárköltészet kialakulásakor újra „aktuálissá" lett a lólopásért elítélt és a zsaroló bíró története. Innen van máig tartó népszerűsége; még alföldi pásztoraink közt is hallható, akik ezt az egy balladát szokták énekelni betyár- és pásztordalokkal együtt, sokszor azonos dallamokra.

12–13. FALBA ÉPÍTETT FELESÉG

Néhány prózai mondát leszámítva egyetlen változata ismeretes Erdélyen kívül, a többi mind Erdélyből és Moldvából: összesen mintegy 50. Rajtunk kívül csak a Balkánon ismerik: románok, horvátok, szerbek, bolgárok, albánok és görögök. A történet elemei viszont kaukázusi verses mondákban is felbukkannak: grúzoknál, abházoknál és újabb adatok szerint örményeknél. Mindezek leginkább a magyar változattal hozhatók kapcsolatba. De a magyar és balkáni változatok tüzetes összehasonlítása is azt bizonyítja, hogy a balladát mi fogalmaztuk meg honfoglalás előtti, kaukázusi elemekből, s tőlünk vették át szomszédaink. Először a bolgárok, akik Nagy Lajos korában még szomszédosak voltak a magyarokkal, különösen a Szörényi bánságban – a mai Olténiában – élő magyar telepekkel; s tőlük került tovább a téma románokhoz, görögökhöz, albánokhoz és szerbekhez, illetve a Dráva–Száva közén nyugat felé terjedve a horvátokhoz.

14. ELÉGETETT HÁZASSÁGTÖRŐ

Csak Erdélyből ismerjük 7 följegyzésből. Csak a magyarság körében élő ballada. Több eleme felismerhető belső-ázsiai hősénekekben (az ételkérés a ládából előkerülő ellenféllel, valamint a megtévesztő választás a halálnemek között); más részletei egy spanyol–portugál balladában. Valószínűleg egy francia ballada és egy honfoglalás előtti hősének elemeiből alakították ki a középkorban. Az elevenen elégetés motívumát bolgár és délszláv valamint néhány román epikus ének és ballada is átvette. Egyik legmegragadóbb fogalmazását a Függelék 93. sz.-ában adjuk.

15. PÁRJAVESZTETT GERLICE

Egy tucat följegyzésből ismerjük Erdély és Moldva falvaiból. A bánkódó gerlice viselkedését a középkor óta számos irodalmi mű is fenntartotta. Részletei német, dán, görög és francia népdalokban is megtalálhatók; teljes történetünk pedig spanyol balladákban (valamint két román változatban). Középkori, francia eredetű balladánk.

16–17. ZSIVÁNY FELESÉGE

A magyarok két eltérő befejezést alkalmaznak: 5 dunántúli változat tartotta fenn azt a megoldást, hogy az asszony megtudja (bátyja levágott kezéről, gyűrűjéről, ruhájáról), hogy rabló férje megölte rokonait; hazacsalja és bosszút áll rajta. Több mint 80 erdélyi és moldvai változat viszont úgy fejleszti a tragédiát, hogy a férj nem hiszi el felesége kimagyarázkodó szavait, s ő végzi ki az asszonyt, amiért leleplezte.

Körülöttünk ugyanilyen kettősségben él a történet. A morvák csak a dunántúli megoldást ismerik; szlovákoknál, lengyeleknél és ukránoknál összekeveredik a kettő; románok az erdélyi megoldást követik; bolgároknál ugyanez többnyire csonka; horvátok és szlovének ismét a dunántúli megoldást követik, de náluk a baljós előjeleket az asszony kérdezgeti urától, miután egy üzenetből már megtudta rokonai halálát.

A ballada az akarata ellenére férjhez adott lány témakörének sajátos magyar továbbfejlesztése. Szomszédaink tőlünk vették át. A Függelék 94. sz.-ában mutatjuk be a legteljesebb dunántúli változatot, ami az egyik legtökéletesebb magyar balladaszöveg is egyúttal.

18. A KATONÁK ÁLTAL ELRABOLT LÁNY

Csak Moldvából ismerjük mintegy 15 változatát. Más nyelvi változatáról nem tudunk. Mindössze rokon témájú francia balladákat ismerünk, de azoknak nincs közvetlen kapcsolata a mienkkel.

19. HAJDÚKKAL ÚTNAK INDULÓ LÁNY

Kizárólag Erdélyből ismerjük 8 változatban, egy aránylag szűk területről: Kolozs, Maros-Torda és Udvarhely megyéből. Magyarokon kívül franciák, francia határ menti olaszok valamint dánok ismerik. Középkori francia telepeseinktől átvett ballada. Lásd még a 95. sz.-ot a Függelékben.

20–22. SZERETET PRÓBÁJA

Az egész nyelvterületről ismert ballada; változatainak száma 40 körül van.

Nyugat-európai megfelelőiben néha kalózok hajójáról kell kiváltani a *lányt*, vagy akasztófa alól – s csak szeretője vállalja. Kelet-Európában rendkívül változatos mozaikban találjuk különböző motívumait. A próbatétel *kígyóval*, úgy látszik, a magyarok ötlete, s szomszédaink ezt a megoldást tőlünk vették át. De ez a motívum valószínűleg antik témára vezethető vissza, ami népmesékben élt tovább a ballada kialakulása idejéig, sőt máig.

A 22. sz. utolsó (9.) versszaka eredetileg prózában hangzott el, töltelékszavakkal felduzzasztva. A nyilvánvalóan fölösleges szavak kihagyásával, többé-kevésbé biztosan lehetett helyreállítani az eredeti (a közölt) formát.

23. KÉTFÉLE MENYASSZONY

Dunántúl és az Alsó-Tisza mellékén, szórványosan palócoknál, a Felső-Tiszavidéken és Erdélyben ismeretes. Változatainak száma 40 körül van. Csak magyarok ismerik. Keletkezése a középkortól a 19. századig bármikor elképzelhető.

24. HÁROMSZOROS MAGZATGYILKOS

Az egész nyelvterületen igen elterjedt; mintegy 280 változatból ismerjük. Erdélyben, Moldvában a legelső gyűjtések óta terjedt el. Valószínű, hogy egy régi ballada újkori átalakítása, amelyben a betyárköltészet motívumai is szerepet kaptak. Az eredeti, régi balladatörténet a következő (25–26. sz.) moldvai balladában maradt fenn.

A háromszoros magzatgyilkosság, sőt annak egyező módja egy német balladában is feltűnik, ahol azonban más a kerettörténet. Amennyiben összefüggés van a két nemzet fogalmazása közt, akkor csak úgy képzelhető el, hogy a magyar ballada korábbi formájából ponyva közvetítésével vették át a németek.

Itt közölt dallamát egyetlen faluban énekelték. Mégis ezt közöljük, mert az országszerte elterjedt, általános forma jelentéktelen, újszerű dallam, amely nagyon kirí a magyar népzene hagyományos stílusai közül.

25–26. MAGZATGYILKOS

Moldvából, töredékesen Bukovinából és egyetlen Szeged-vidéki följegyzésből került elő.

Francia, breton, olasz, angol, dán, szlovák, morva, lengyel és ukrán változatai ismeretesek. Középkori francia ballada átvétele; a kelet-európai népekhez tőlünk jutott el.

27. MENNYBE VITT LEÁNY

Kizárólag Erdélyből és Moldvából ismert ballada. Tartalma középkori legendákkal rokon. Jellegzetes motívumai viszont, mint az égből leereszkedő ösvény, rajta a bárány, amely a napot, holdat és csillagokat hordozza, a dunántúli regösénekből és 16. századi bájoló imádságokból is ismeretes. Valószínűleg pogánykori hagyományrészletek és középkori legendák összeolvasztásából keletkezett. Hasonló témák – közvetlen kapcsolat nélkül – németeknél és dánoknál is előfordulnak.

Lásd még a Függelék 96. sz.-át.

28–29. HALVA TALÁLT MENYASSZONY

15 északkelet-magyarországi, ugyanannyi nyugat-erdélyi és két moldvai változatból ismerjük.

Breton, görög, német (mégpedig két külön történet a francia és magyar határ mellett), szlovák, morva, cseh, ukrán, román, bolgár és délszláv párhuzamát tartjuk nyilván. Egy (ma már elveszett) francia ballada átvétele, amelyet szomszédaink tőlünk vettek át, a görögök a franciáktól, míg a németek külön a franciáktól és a magyaroktól.

30–31. ANYAI ÁTOK

Moldva kivételével az egész nyelvterületről ismerjük, bár Erdélyben nagyon ritka. Mintegy 80 változatának központja az északkeleti megyék területe.

A magyarokon kívül csak az olaszok ismernek egy hasonló tartalmú balladát, amelynek sok részletegyezése is van a mienkkel. Lehet, hogy középkori ballada, de az is lehet, hogy egy más, magyar balladából újabb időben keletkezett (az itt nem közölt, mert dallamtalan „Nászmenetben haldokló menyasszony" típusból).

32–33. GAZDAG ASSZONY ANYJA

12 változatát ismerjük Erdély néhány székely megyéjéből. A magyarokon kívül sehol sem ismerik. Valószínűleg középkori ballada.

A 33. sz. dallama csak evvel a balladával és a Zsivány felesége szövegével került elő. Első versszaka minden egyes előadásban bizonytalan, ingadozó hangmagasságokkal mozog a két hangon; többi versszakában viszont mindig a jelzett három hangú triton-dallam hangzik el, különleges hangszínű, préselt, gazdagon burjánzó díszítményekkel. Szótagszáma ingadozó, bár a versszakok igen határozottan elhatárolódnak. A legrégiesebb magyar dallam, amit eddig ismerünk a gyermekjátékon kívül.

34. KEGYETLEN ANYÓS

Egy dunántúli, félig prózai, félig énekelt változaton és egy dallamtalan palóc töredéken kívül csak Moldvában maradt fenn, összesen 20 változatban.

Európai párhuzamai: franciák, bretonok, flamandok, dánok, katalánok, spanyolok, olaszok, görögök, albánok, románok, erdélyi szászok, bolgárok, szerbek, horvátok, szlovákok, morvák, lengyelek, oroszok és litvánok balladái. Az egyik legszebb francia ballada, a menyét disznópásztornak adó anyós története került át a magyarokhoz a középkori francia telepesektől, s tőlünk körös-körül mindenhová (a görögökhöz viszont közvetlenül a franciáktól, s onnan tovább az albánokhoz).

35–36. SIRATÓBALLADÁK

Leginkább Erdélyben kristályosodott ki tipikus formája, de magyarországi területekről is számos följegyzésben ismerjük jellegzetes motívumait. A honfoglalás előtti epikának egy sajátos fajtája maradt fenn ezekben a dalokban csökevényes formában: a nagy hősök a róluk szóló énekekben első személyben mondják el tetteiket és halálukat. Sokáig élt a régi magyar költészetben is, így többek között az erdélyi néphagyományban is fenntartott Kádár István énekében. A 76. sz. „Váradi basa vendégsége" is az elesett Rákóczi László ajkára adja a balul sikerült történet részleteit.

37. A MEGGYILKOLT HAVASI PÁSZTOR

Moldvából és szórványosan keleti székelyektől ismerjük. A románok leghíresebb balladájának, a Miorica átvétele.

38. TALÁNYFEJTŐ LÁNY

Csak a moldvai Klézséről ismerjük 7–8 változatban. Sok európai népnek vannak balladái, amelyben a talány megfejtése a fő motívum; de közvetlenül egyik sem függ össze a mienkkel. Valószínűleg minden nép mesei elemet dolgozott föl. Változatai nálunk hol víg, hol tragikus befejezést adnak a történetnek.

39. MEGSZÓLALÓ HALOTT

Mintegy 350 változatban ismeretes az egész nyelvterületről. Más népek is éneklik: franciák, olaszok, spanyolok, portugálok, szlovákok, morvák, lengyelek, vendek, litvánok és bolgárok. A franciák balladájának átvétele, amely tőlünk ment tovább a kelet-európai népekhez. A magyar ballada újabb időben átdolgozva „felújult", s részben ennek köszönheti rendkívüli népszerűségét.

40. HALÁLRA TÁNCOLTATOTT LÁNY

Még az előbbinél is népszerűbb: 500 felé jár változatainak száma. Ma már az egész nyelvterületen ismeretes, de Moldvába csak az első gyűjtések óta terjedt el.

Rajtunk kívül csak franciák, angolok és a francia határ mentén élő (piemonti) olaszok ismerik. Mi a franciáktól kaptuk középkori telepeseink közvetítésével. Ez a balladánk is „felújulhatott" újabb időben, valószínűleg azzal az új dallammal, ami ma csak ehhez a balladához kapcsolódik, s amely a változatokban különféle alakváltozatai ellenére is felismerhetően azonos.

Ez a ballada és a Halálraítélt húga (9–11. sz.) ma a legnépszerűbb a magyarok között.

41–42. SZÉGYENBE ESETT LÁNY

Az egész magyar nyelvterületen elterjedt, igen népszerű ballada. (Moldvában újabb és ritka.) Változatainak száma meghaladja a 300-at.

A történetet spanyolok, portugálok, katalánok, angolok és Rajna menti németek ismerik. Egy motívuma más német balladában is felbukkan. Egy, ma már csak kikövetkeztethető középkori francia balladának átvétele.

A 41. sz. dallam sajátos ritmussal él: egyes helyeken hol megnyúlik (negyed hanggá), hol nyolcadban mozog az egymás utáni versszakokban. (Amint a jelzett dallameltérések mutatják.) Ez a jelenség régi, európai sajátság, rokona az úgynevezett „bolgár ritmusnak". Megmerevedett, állandóan egyformán ismétlődő, de még aszimmetrikus ritmusú formáit láthatjuk 42. és 43. sz. dallamában, valamint más dallamokban: 22., 29., 64. számban.

43–44. HALÁLRA HURCOLT MENYASSZONY

Az akarata ellenére férjhez adott leány sokféleképpen megfogalmazott történetének legmegrázóbb változata: a lány nem akarja elfogadni a vőlegényt (nem nevezi „mátkájának", „hitves párjának"), ezért az ló farkához kötve töri meg ellenállását. Mintegy 20 följegyzésből ismerjük, kizárólag a Dunántúlról és a Palócföldről.

Külföldi párhuzamait franciáknál, francia határ menti olaszoknál valamint dánoknál találjuk. A francia balladát középkori telepeseinktől vettük át (erős átalakításban).

45. SZÁLLÁSKERESŐ JÉZUS

A Dunántúl került elő, valamint 1–1 följegyzése Nógrádból és Bács megyéből; összesen 14 változat.

Csak magyarok és franciák ismerik. Középkori telepeseink terjesztették el. Egy motívumát, a fej és láb mellett felkelő napot és holdat honfoglaláskori hősénekekből illesztették bele.

46. SZAVÁN KAPOTT FELESÉG

Ung megyéből (újabb felfedezés), Erdélyből és Moldvából került elő összesen 10 változatban. Csak magyarok ismerik. Valószínűleg középkori ballada.

47. BAGOLY ASSZONYKA

Ritka ballada: Veszprém, Nyitra, Bars, Maros-Torda, Beszterce-Naszód és Udvarhely megyéből ismerjük 11 változatát. Tartalma, értelme homályos. Valószínűleg házasságtörés, illetve lányságát elvesztő leány történetét sejthetjük a jelképes madárszereplők párbeszéde mögött. (Erdélyben ugyanis két madár beszélget, s a másik gyöngyös pártáját siratja.) Csak a magyarok közt él, valószínűleg a középkor óta.

48. ESTE GUZSALYASBA

Guzsalyas-fonó, a fiatalság találkozó- és szórakozóhelye.

Erdélyből és Moldvából ismerjük 13 változatban. Csak magyar ballada, valószínűleg a középkorból.

49. A MEGRONTOTT FIÚ

Egyetlen följegyzésből ismerjük. Délszlávoknál sok változatban él. Ez amellett szólna, hogy onnan került hozzánk. De szoros szövegkapcsolata a Függelék 97. sz.-mal, aminek kiterjedt nyugat-európai rokonsága van, a délszlávoknál pedig ismeretlen, inkább arra vall, hogy ez a szöveg egy francia eredetű balladának, a „Megétetett János"-nak nálunk kialakult, sajátos elágazása, amit a délszlávok jobban fenntartottak.

50. A POGÁNY KIRÁLY LÁNYA

4 erdélyi változatból ismerjük. A történet középkori és reneszánsz novellákban is fel van dolgozva, például Boccacciónál is. Balladai feldolgozásai közelebb állnak egymáshoz, mint a novellákhoz. (Angol, dán, svéd, német, holland és olasz változatai vannak.) Valószínűleg balladánk is összefügg a nyugati balladafogalmazásokkal.

51. KÉT KIRÁLYGYERMEK

Két Udvarhely megyei változatát sikerült megtalálni. (A másik dallamtalan.) Európában francia, olasz, spanyol, katalán, holland, flamand, német, dán, svéd, finn, vend, morva, ukrán és szlovák feldolgozása ismeretes. A téma Musaeus: Hero és Leander költeményében, a 4. században feldolgozott antik mondával azonos, onnan került az európai népek költészetébe. A legtöbb nép valószínűleg egymástól függetlenül, saját irodalmi átdolgozásaiból ismerte meg és dolgozta át balladává. Talán csak a vend, morva és szlovén fogalmazásról tehetjük fel, hogy a németből illetve a magyarból származik.

52. HŰSÉGPRÓBA

4 erdélyi és moldvai változatából egyaránt lekopott a történet vége, a tulajdonképpeni „hűségpróba". Abból ugyanis kiderül, hogy az ajánlattévő idegen maga a visszatérő kedves, aki csak tudni akarta, kitart-e mellette menyasszonya.

A ballada igen elterjedt Európában: francia, portugál, spanyol, katalán, olasz, holland, angol, német, dán, svéd, vend, cseh-morva, szlovák, délszláv és görög változata van. Mi a franciáktól kaptuk, s tőlünk a szlovének.

53–54. CSUDAHALOTT

Az 54. sz. énekese a felvételkor még a következő versszakokat is énekelte a 6. után:

7a. Csináltassunk egy *réz* malmot! Odagyülnek szép éfiak,
Köztik leszen szép Ilona, Köztik leszen szép Ilona.
8. Csináltattak ezüst malmat, Odagyültek szép éfiak... stb. Ezután következett a kérés az arany malommal. Ez nyilvánvalóan tévesztés.

Egy teljesen ép Nyitra megyei és egy félig prózává oldott Szabolcs megyei változaton kívül csak Erdélyben és Moldvában került elő, összesen 20 változatban.

Balladánk meséjének egészét és különböző részleteit franciák, angolok, dánok, bolgárok, szerbek, horvátok, szlovének, köztük élő németek, olaszok, szlovákok, ukránok, románok, görögök, középkori holland irodalmi emlékek tartották fenn. A magyarok két francia balladát olvasztottak össze, ebben a formában terjedt el kelet-európai népek és olaszok közt. Középkori ballada.

56. GUNARAS LÁNY

Mintegy 50 változatban maradt fenn az egész nyelvterületen, Moldva kivételével.

Külföldi párhuzamai nincsenek, csak távoli hasonlósága francia énekekkel.

57. RÉVÉSZEK NÓTÁJA

Dél-Dunántúlról, Nyitra megyéből, Bács és Torontál megyéből került elő 28 változata. Külföldön francia, portugál, spanyol, dán, görög, német és román változata ismeretes. Francia balladát vettünk át a középkorban, telepeseinktől. Románokhoz tőlünk ment tovább.

58. HÁZASULÓ KIRÁLYFI

Az egész magyar nyelvterületen ismerik. 86 változata van följegyezve. Külföldi párhuzama nincs. A 14–19. század közt bármikor keletkezhetett.

59–60. ROSSZ FELESÉG

45–50 változata került elő az egész magyar nyelvterületről. Német, holland, görög, aromun és bolgár párhuzamai vannak, egyes részleteinek francia, olasz, portugál megfelelői is. Két francia balladát olvasztottak össze a magyarok (az egyik már csak kikövetkeztethető). Középkori átvétel.

61–62. GŐGÖS FELESÉG

24 változatát ismerjük a keleti Dunántúl, Borsod, Zemplén, Békés és Arad területéről, valamint Erdélyből és Moldvából. Külföldi párhuzama nincs. Angolok énekelnek egy hasonló témájú balladát, de annak nincs közvetlen kapcsolata a mi szövegünkkel.

63. VISSZAVITT MENYASSZONY

Mindössze két változata van (a másik dallamtalan). Külföldi párhuzama nincs, legföljebb a vőlegény szavainak, amelyekkel visszaadja apósának a lányt: ezek néhány spanyol balladában bukkannak föl. Középkori ballada.

64. ÜGYES HÁZASSÁGTÖRŐ

Ritka ballada, mindössze 5 változatban ismerjük Erdélyből és Moldvából. Külföldön nincs párhuzama. Az „Elégetett házasságtörő" (14. sz.) történetének visszája, tréfás megoldása.

A felvételen a 16. versszak után a következő versszak hallható:

17a. s Akár el is menj, Borbély legén Gyurka!
s Akár el is menj, Borbély legén Gyurka!

A 20. versszak eredetileg így hangzott:

s Eressz bé, eressz bé Te nagy híres tolvaj!

Az első esetben a szöveg mind a tartalomból mind a versformából kiesik; a másodikban az oda nem illő rész a Zsivány feleségéből való. Mindkettő nyilvánvaló tévesztés, azért kihagytuk.

65. SÍRDOGÁLÓ JÁNOS

A nyelvterület különböző pontjain szórványosan bukkan föl: Fejér, Borsod, Zemplén, Bereg, Máramaros, Csongrád, Beszterce-Naszód, Udvarhely, Csík, Háromszék megyében és Bukovinában, összesen 13 változatban.

Francia, breton, német, dán, lengyel és litván változatát ismerjük külföldön. A magyar ballada a franciával egyezik. Középkori átvétel francia telepesektől. Lásd még a Függelék 98. sz.-át.

66. GYÁVA SZERETŐ

21 változata ismeretes, főként a Dunántúlról, szórványosan az északi megyékből, a Dél-Alföldről és Erdélyből.

Külföldön francia, spanyol, holland, német, szlovén, horvát, szerb, szlovák, morva, lengyel és ukrán változatai kerültek elő. Franciáktól vettük át a középkorban, szomszédaink szinte szó szerint átvették a magyar formát.

67. VÉN FÉRJ GYILKOSA

Legjobban a Dunántúl van elterjedve, továbbá Nyitra megyéből és a Dél-Alföldről is előkerült. 15 változata ismeretes. Külföldi párhuzama nincs, bár hasonló témák a francia balladákban is előfordulnak. A 14–19. század közt bármikor keletkezhetett.

68. BETEG ASSZONY

10–12 változata van Magyarországról, Erdélyből és Moldvából. Újabb keletkezésű balladának látszik. Külföldön ismeretlen.

69. ELKÉSETT MENYEGZŐ

6 változata van a Dunántúlról és az Alföldről. Külföldön ismeretlen. Valószínűleg újabb időben keletkezett.

70–71. TÜCSÖKLAKODALOM

Moldva kivételével a nyelvterület különböző pontjain került elő 25–30 változatban. Egész Európában ismerik valamilyen formában. Hozzánk legközelebb állnak a német változatok.

72–74. VIRÁGOK VETÉLKEDÉSE

Leginkább Nyitra megyében él; előkerült még Bogyiszlón, Maros-Torda, Csík és Brassó megyében, összesen 17 változatban. Közvetlen párhuzamai nincsenek, csak többé-kevésbé hasonlók. Mindnek közös ősе a középkori „certamen" vagy „disputa" (versengés, vita), ami többnyire növények versengése az elsőségért.

75. FEJEDELEM KATONÁJA

Egyetlen töredékes változata került elő. (Az utolsó versszak zárójelbe tett részét nem énekelte az előadó, csak feltevésszerűen pótoltuk ki az ilyenkor szokásos ismétléssel.) Valami történeti éneknek a nép közt fennmaradt töredéke. Az elemek II. Rákóczi György szerencsétlen lengyelországi hadjáratára utalnak.

76. VÁRADI BASA VENDÉGSÉGE

Nem néphagyományban maradt fenn, hanem kéziratokban. Rákóczi *László* akarta csellel visszafoglalni Nagyváradot 1662-ben vagy 1664-ben, de csapatával együtt odaveszett. A kéziratokban erős variálódás jelentkezik, népköltészeti fordulatok nyomulnak bele a műköltői fogalmazásba. Dallama is népi dallam. Valószínűnek látszik, hogy szájhagyományban is terjedt, s a balladák stílusában kezdett átalakulni.

77. MIT ÉR NEKEM HAT VÁRMEGYE!

Vidrócki balladája a Palócföldön Nógrádtól Zemplénig, valamint Szatmár-Szabolcsban és Hajdú megyében van elterjedve, 60–70 változatban. A betyár halála másképp esett: mikor túl merész kalandra indult harmadmagával, egyik társa hátulról leütötte. A nép ezt is megénekelte a „Hallottad-e Vidróckinak nagy hirét? Pintér Pista úgy levágta a fejét!" kezdetű dalban.

78. BOGÁR IMRE

Ma már az egész nyelvterületen elterjedt. Az első gyűjtések idején Erdélyben ritka volt, Moldvában ismeretlen. 170–180 változatát ismerjük.

A balladai történet itt sem egyezik a törvényszéki iratokból ismert valósággal; azt mondja el, amit a nép törvényszerűnek tartott a betyárok életében.

79. LOVA LÁBA MEGBOTLOTT

Moldva kivételével az egész nyelvterület ismeri. 230 körül van változatainak száma. Nem meghatározott, élő betyárról költötték: mintegy 45-féle név szerepel változataiban, s azok közt csak 8 az ismert, egykor biztosan élő betyár neve.

80. A BETYÁR UTAZÓLEVELE

Bartók csak az első négy versszakot közölte könyvében. Pedig a továbbiak mindig szerepelnek a ballada változataiban, s csak így teljes a betyártörténetek szokott felépítése: kezdődik a betyárélet és a betyár halálmegvető bátorságának bemutatásával, folytatódik a bukással és végződik a börtönnel vagy a bitófával.

Mintegy 160 változata került elő a nyelvterület egészéről.

81. ZSANDÁROKNAK IZENVE VAN

Zala, Veszprém és Somogy megyéből ismerjük 12 változatban.

82. A BETYÁR LÁNYRUHÁBAN

Az egyetlen betyártörténet, ahol betyár és pásztor ellenségesen áll szemben egymással. 40–50 változata Moldva kivételével az egész nyelvterületről került elő.

83. KI SEM MEGYEK, MEG SEM ADOM MAGAM

Az előjegyzés azért van zárójelben, mert a ballada énekese dór hangnemben énekelte, de a faluban mások eol hangnemben, kis szexttel énekelték ugyanezt a dallamot.

Félig lírába forduló ballada. Igen népszerű az egész nyelvterületen, Moldva kivételével. Változatainak száma 400 körül jár.

84. SZILAJ CSIKÓ NEM ELADÓ

Sokféle motívummal összeolvasztva éneklik; többnyire rab énekekkel olvasztják össze. Moldván kívül mindenfelé ismerik. 120 körül van változatainak száma.

85. LÓRA CSIKÓS, LÓRA!

Mintegy 90 változatából legtöbb az Alföldről került elő; Erdélyből mindössze egy.

86–87. RABÉNEKEK

Tulajdonképpen nem balladák, inkább lírai helyzetdalok. Sokszorosan összefonódnak a betyárballadákkal, ezért mégis a balladák közé kell sorolnunk, ami formuláiknak, költői hangjuknak rokonsága miatt is indokolt. Az eddig gyűjtött rabénekek száma meghaladja a 400-at. Erdélyben, Moldvában törökkori rabmotívumokkal színeződik.

88. VEREKEDÉSBEN MEGÖLT LEGÉNY

Változatainak száma 200 körül van. Egy-két esetben Moldvából is följegyezték.

89. MEGCSALT FÉRJ

60–70 esetben jegyezték fel a nyelvterület egészéről. A 18. század végén egy német szerző „lefordította" a ballada egy angol változatát, s ebben a műköltői formában terjedt el, ponyva segítségével németeknél és nálunk is – már a 19. század elején. A nép magáénak ismerte el, és a népköltészet szellemében variálta.

90. A GYILKOS FELADJA MAGÁT

A ballada az 1870-es évek óta „alakul" a szemünk láttára. Variánsaiban nyomon lehet követni, hogy állnak össze jól eltalált részek fokozatosan valami erkölcsi konfliktust megfogalmazó történetté. Változatainak száma 150 körül jár. Jól tükrözi a magyar néphagyomány egységét: új keletkezése ellenére már Moldvában is éneklik.

91. BÁRÓLÁNY ÉS JUHÁSZ

A legsikerültebb ballada, ami a 19. század eleje óta született. Változatainak száma 300 körül jár. Csak Moldvából nem került még elő.

92. SZÍVTELEN ANYA

A szöveggel párosított dallamot erre a balladára énekelték Lészpeden (kétszer) és Rácsilán, Moldvában. A közölt dallam eredeti szövege a következő.

1. Elindula el es Éfjú leány kegyes.
   Maga elejibe Vevé országútját.
2. Jobb karjára vette Kincses kis ládáját,
   Bal karjára vette Futkosó kis fiát.
3. Istenem, Istenem, Édes jó Istenem!
   Kincsemet vigyem-e, Gyermekem vigyem-e?
4. Kincsemet leteszem, Gyermekem elveszem?
   Gyermekem elveszem, Kincsemet leteszem?
5. Gyermeket ád Isten, De kincset sohasem.
   Gyermeket ád Isten, De kincset sohasem.

6. Anyám, édesanyám, Ne hagyjon itt ingem!
Ebbe mély erdőbe Ne hagyjon itt ingem!
7. Anyám, édesanyám, Bár azt engedje meg:
Fogjam kicsi ujját, Menjek el kend után!
8. Nem kellecc, nem kellecc, Futkosó kis fiam!
Az erdei vadak Legyenek apáid!
9. Az égi madarak Legyenek anyáid!
Anyám, édesanyám, Ne kérj átkot reám!
10. Mer az anya-átok Megfogja gyermekit.
Mer az anya-átok Megfogja gyermekit.
11. Anyám, édesanyám, Bár azt engedje meg:
Mig szememvel látom, Menjek el kend után!
12. Nem kellecc, nem kellecc, Futkosó kis fiam!
Az erdei vadak Legyenek apáid,
13. Az égi madarak Legyenek anyáid!
Letevé gyermekét, S elvevé az kincsét.
14. Ott hatta kis fiát Abba mély erdőbe,
Elvevé az kincsét, Ott hatta gyermekét.
15. Mikor elhaladott Messzire őtőle,
Hát má ő meglássa, Hogy a begye tehen,
16. Hogy a begye tehen Ugy bőgi a borját,
Ugy bőgi a borját, S ugy sipol utánna,
17. Hogy a fene farkas Viszi el a borját.
Istenem, Istenem, Édes jó Istenem!
18. E nem lelkes állat, Méges hogy sajnálja!
Hát én, lelkes állat, Méges nem sajnáltam!
19. Letevé a kincsét Magos törfa alá,
Visszamene, vissza, Vegye el a fiát.
20. Mikor már visszament, Vegye el a fiát,
Hát nincsen a fia, Nincsen kicsi fia!
21. Megették a vadak Az ő kicsi fiát.
Ágról ágra hánták Az ő csontocskáját.
22. Az égi madarak Ferednek véribe.
Istenem, Istenem, Édes jó Istenem!
23. Megmondá a fiam, Ne kérjek én átkot,
Ne kérjek én átkot Az kicsi fiamra.
24. Mer az anya-*játok* Megfogja gyermekit.
Mer az anya-*játok* Megfogja gyermekit.
25. Szerencsétlen vótam, Mikor születtem vót,
De szerencsétlenebb Az én kicsi fiam.
26. Visszamene, vissza, Vegye fel a kincsét.
Mikor már visszament, Vegye fel a kincsét,
27. Há nincsen a kincse Magas törfa alatt!
Há nincsen a kincse Magas törfa alatt!
28. Istenem, Istenem, Édes jó Istenem!
Se kincsem, se fiam! Se kincsem, se fiam!

93. ELÉGETETT HÁZASSÁGTÖRŐ

A dallamhoz tartozó, eredeti szövegtöredék a következő.

1. Apám, édës apám, Bizony édës anyám,
Bizony édës anyám Parcsait szereti.
2. Hallod, asszony, hallod, Mit mond a küs gyermëk?
A küs gyermëk szova Bé ne teljesëdjék!
3. Uram, édës uram, Részëg a küs gyermëk.
Részëg a küs gyermëk, Nem tudja, mit beszél.
4. Vigyázz, asszony, vigyázz, A küs gyermëk szova,
A küs gyemëk szova Bé ne teljesëdjék!

A bukovinai székelyek a Mádéfalvi Veszedelem után, a 18. század végén vándoroltak ki, főleg Csík és Udvarhely megyéből. Tehát a 93. szöveg lelőhelyének közvetlen környékéről.

94. ZSIVÁNY FELESÉGE

A közölt, baranyai dallam eredeti szövege a következő.

1. Köszönöm az anyám Gyönge föltartását,
De nem köszönhetem A férhöladását.
2. Mer eladott engem Úton megállónak,
Úton megállónak, Erdeji zsivánnak.
3. Mer nappal aluszik, Éjjel gyilkoskodik.
Mer nappal aluszik, Éjjel gyilkoskodik.

Minden eddig előkerült dunántúli változatát hatszótagú dallamversszakra énekelték.

95. HAJDÚKKAL ÚTNAK INDULÓ LÁNY

A dallamot mindössze egy szövegstrófára énekelték:

Istenöm, Istenöm, szerelmes Istenöm!
Mi ennek az oka, mi ennek az oka?
Szép sejöm karincám végig elhasada!
Szép sejöm karincám végig elhasada!
Lásd a közölt szöveg 7. versszakát.

96. MENNYBE VITT LEÁNY

A dallam, amellyel párosítottuk, ugyanennek a balladának 13 kottás följegyzése közül 9-ben fordul elő. Nemcsak Moldvában éneklik, hanem Erdély különböző pontjain is különböző balladaszövegekkel: Szaván kapott feleség dallamaként Rugonfalváról (Udvarhely), a Virágok vetélkedése és a Falba épített feleség szövegére Gyergyóban, Kászonban. Moldvában a Mennybe vitt leány mellett a Megölt havasi pásztort is erre énekelték. Távolabbi variánsaira országszerte balladákat és egyházi népénekeket énekelnek. Például egy alig eltérő változatát Mária Magdolnáról szóló, 17. századi históriás ének szövegével, egy másikat a Bodrogközben az Anyai átok balladával jegyezték föl. Láthatólag a balladához és a rokon jellegű szövegekhez kapcsolódó, igen népszerű dallamról van szó. Igen valószínű, hogy az egykor lejegyzett, gyönyörű szöveget is erre a dallamra énekelhették. (Vagy erre *is*.) A közölt dallam eredeti szövege a következő.

1. Ne hol kerekedik Egy kerek dombecska!
S azon növelkedik Egy édes almafa.
2. Édes az almája, Csokros a virágja.
S az alatt ül vala Szüz lány mártir asszony.
3. Kötögeti vala Maga koszorúját.
Énekeli vala Tanult énekjeit.

4. Szüz lány mártirisbúl, Kosárnyi rózsából.
   Hol avval nem éri, Liliomval fejzi.
5. S ottan ereszkedik Egy gyalog ösvenke,
   S azon ereszkedik Egy fehér báránka.
6. Job oldalán viszi Áldott holdnak fényét,
   Bal oldalán viszi Áldott holdnak (!) fényét.
7. Szőre szálán viszi Hatvan misegyortyát,
   Szarva között viszi Mennyei harangot.
8. S a mennyei harangok Húzatlan szóljanak,
   S a mennyei gyortyák Gyújtatlan gyúljanak!
9. Met ne jejdj, meg ne jedj Márton szép Ilona!
   Isten hozott ide, Isten parancsolta.

97. MEGÉTETETT JÁNOS

Négylábú rákon a nép varasbékát ért mint mérget. (A gyűjtő megjegyzése.) Az eredeti dallamföljegyzés a hozzátartozó, egyetlen versszakkal a következő:

Amint látjuk, csak az első sor végén kell kiaprózni. (Ha viszont elhagyjuk a „szivem-lelkem" második felét, mint duplázást, akkor pontosan egyezik a szöveggel.) A 2. ütem összevonása pedig a későbbi versszakokban már nem is szükséges, ott a szöveg felszaporodik ugyanennyi szótagra. A 2–3. sorban teljesen pontos a megfelelés, pedig rendkívül szokatlan és furcsa a strófaszerkezet. A refrént is teljesen azonosan találjuk a dallamban. Biztosra vehetjük, hogy csak erre a dallamra énekelhették az elsőnek följegyzett, teljes szöveget is.

98. SÍRDOGÁLÓ JÁNOS

A zárójelbe tett dallamrész az utolsó versszakban hangzik el. A főszövegben közölt változat az egyetlen a dallammal följegyzettek között, amely megbírja a nyomdafestéket. Összes többi változata rendkívül szemléletesen obszcén. Az egyetlen, dallam nélküli szövege viszont új csattanót hoz a közölthöz képest – a variánsok legáltalánosabb csattanóját –, ezért mindenképpen közölni kell. Ezúttal a dallam eredeti szövegét nem közöljük, a fent mondottak értelmében.

99–100. A NÉMET SZÖKÖTT KATONÁJA

A dél-alföldi változatok kivétel nélkül erre a dallamra mennek, tehát szinte biztos, hogy Kálmány egykori szövegeit is erre a dallamra énekelték. A közölt dallamváltozat szövege a következő.

1. Éngem hinak Fábiján Pistának.
   Ki is állok harminckét zsandárnak.
   Ma kiállok harminckét zsandárnak,
   Holnap meg egy század katonának.
2. Montam, Pista, tedd le a fegyvered!
   Remélem, hogy megmarad életed.
   Le se teszem, meg se adom magam.
   Ha nem tetszik, vigye el a lovam.

A BALLADÁK SORRENDJE

TRAGIKUS BALLADÁK

1. Két kápolnavirág
2. Elcsalt menyecske
3–4. Szivtelen anya
5–6. Három árva
7–8. Két rab testvér
9–11. Halálraitélt húga
12–13. Falba épített feleség
14. Elégetett házasságtörő
15. Párjavesztett gerlice
16–17. Zsivány felesége
18. Katonák által elrabolt lány
19. Hajdukkal útnak induló lány
20–22. Szeretet próbája
23. Kétféle menyasszony
24. Háromszoros magzatgyilkos
25–26. Magzatgyilkos
27. Mennybe vitt leány
28–29. Halva talált menyasszony
30–31. Anyai átok
32–33. Gazdag asszony anyja
34. Kegyetlen anyós
35–36. Sirató ballada
37. Megölt havasi pásztor
38. Talányfejtő lány
39. Megszólaló halott
40. Halálra táncoltatott lány
41–42. Szégyenbe esett lány
43–44. Halálra hurcolt menyasszony
45. Szálláskereső Jézus
46. Szaván kapott feleség
47. Bagoly asszonyka
48. Este guzsalyasba
49. A megrontott fiú
50. Pogány király lánya
51. Két királygyermek

VÍG BALLADÁK

52. Hűségpróba
53–54. Csudahalott
55. Katonalány
56. Gunaras lány
57. Révészek nótája
58. A házasuló királyfi
59–60. Rossz feleség
61–62. Gőgös feleség
63. Visszavitt menyasszony
64. Ügyes házasságtörő
65. Sirdogáló János
66. Gyáva szerető
67. Vén férj gyilkosa
68. Beteg asszony
69. Elkésett menyegző

BALLADASZERŰ ÉNEKEK

70–71. Tücsöklakodalom
72–74. Virágok vetélkedése
75. Fejedelem katonája
76. Váradi basa vendégsége

BETYÁRBALLADÁK

77. Mit ér nekem hat vármegye!
78. Bogár Imre
79. Lova lába megbotlott
80. A betyár utazólevele
81. Zsandároknak üzenve van
82. A betyár lányruhában

83. Ki sem megyek, meg sem adom magam
84. Szilaj csikó nem eladó
85. Lóra, csikós, lóra!
86–87. Rabének

ÚJ BALLADÁK
88. A verekedésben megölt legény
89. Megcsalt férj
90. Bárólány és juhász
91. Gyilkos feladja magát

FÜGGELÉK
92. Szivtelen anya
93. Elégetett házasságtörő
94. Zsivány felesége
95. Hajdukkal útnak induló lány
96. Mennybe vitt leány
97. Megétetett János
98. Sirdogáló János
99–100. A német szökött katonája.

BETŰRENDES SZÖVEGMUTATÓ

(A számok a balladák sorszámára utalnak.)

A búzamezőben 72.
A hévízi hármas határ 84.
Aj Bíró szép Anna ablakba ül vala 95.
A kapuba csak sirdogál Jancsi 65.
A Nád Jancsi csárdába van 81.
Angoli Borbála 42.
Angyalkám, révészëm, vigyél átal a vízën 57.
Anyám, anyám, édesanyám 54.
Anyám, édesanyám 28.
Anyám, édesanyám, rejtsen el ingemet 18.
A pogány király leánya 50.
Az aradi kislány 31.
Az öreg Dancia magát siratgassa 55.

Barna Janit arra kérte babája 91.
Beli fiam, beli 46.
Besüt a nap a templomba 69.
Bilibók János, mit gondoltál 36.
Biró Katalina íl vala z ablakba 29.
Biró Katalina s ablakba ül vala 64.
Bizony csak mëghalok 53.
Budai Ilona 92.

Édes apámuram 14.
Édes feleségem 62.
Édes-kedves feleségem 89.
Éfjú Mátyás kerály 38.
Ëggy asszonynak vala három szép lëjánya 32.
Ëggy özvegyasszonnak 30.
Egyszer egy királyfi 58.
Elfogának két szép rabot 7.
Elhervad cedrusfa 86.
Elindultam este guzsalyosba 48.
Elmënnék én tëhozzátok, édës-kedves angyalom 66.
Elmënt, elmënt a vín öreg 67.
Elmenyek, elmenyek 33.
Endre báró udvarába van egy fa 90.
Engöm hijnak Fábijány Pistának 100.
Engöm hinak Fábijány Pistának 99.
Esik eső, szép csëndësen csëpërëg 79.
Ez a kislány de beteg, de beteg 68.

Fehér László lovat lopott a Feketehalom alatt 9.
Fehér László lovat lopott a Feketehalom aló 11.
Fehér László lovat lopott a Feketehalom alól 10.
Fenyveserdő gyászba van 88.

Gyere haza, édesanyám 60.
Gyulainé édesanyám 1.

Hajnallik, hajnallik 39.
Hallod-e te, király fia 51.
Hát te hol jártál, szivem-lelkem Jánosom 97.
Hogyan nevelkedék 52.
Hol háltál az éjjel 49.
Hol voltál az este, szüvem, Jánosom 101.
Hová mész, te három árva 6.

Igy iszik, úgy iszik 19.

Jáger Jóska piros bársony 82.
János Györgynek két gyermekét 8.
Jó estét, jó estét 40.
Jöjjön haza, édësanyám 59.
Julia szép leány 96.
Julim, kedves Julim 16.

Kéreti a némémet 23.
Kihajtottam a libámat 56.
Köröshegyen jártam 22.

Lányom, édes lányom 41.
Lóra, csikós, lóra 85.

Magos Déva várát építeni kezdték 13.
Magyarósi Tamás 63.
Megölték a Basa Pistát 75.
Menj el uram, menj el 93.
Merinka, Merinka 34.
Mé sírsz, mé sírsz, te nagy madar 15.
Mikor az Ur Jézus 45.
Minden édesanya 94.

Nagy udvara van a holdnak 77.
Né hol őrezgeti szép fehér pekurár 37.
Nem loptam én életembe 80.
Nem messze van ide Kismargita 83.
Nem szoktam, nem szoktam hajnalba felkelni 17.
Ni hol kerekedik 27.

Od' alá szolgáltam 21.

Pesten csináltattam 44.
Puszta malomba 47.
Püspök várossába 76.

Rább vágyok, rább vágyok 87.
Rákóci kocsmábo 43.

Sírva sétál a kapuba János 98.

Szabó Vilma kiment a kis kerbe 24.

Szegén legín vótam 61.
Szëgény árva jasszony 4.
Szegény Szabó Erzsi de elveszté magát 25.
Szegény Szabó Erzsi mind elveszté magát 26.
Szëgin legin a prücsök 70.
Szép búzamezőben 73.
Szógátam, szógátam Maros kutja mellett 20.

Tizenkét kőmies 12.
Tull a vizënn ëgy dijófa 5.

Úgy méne, úgy méne 3.
Úton megyen a katona 2.

Vajda János, mit gondoltál 35.
Vetekëdik vélem 74.

Zavaros a Tisza 78.
Zöld erdőben a prücsök 71.

TARTALOM

NÉHÁNY SZÓ A BALLADÁRÓL, ELŐLJÁRÓBAN 5

A VÁLOGATÁSRÓL 11

RÖVIDÍTÉSEK 14

TRAGIKUS BALLADÁK (1–51) 15

VÍG BALLADÁK (52–69) 91

BALLADASZERŰ ÉNEKEK (70–76) 115

BETYÁRBALLADÁK (77–87) 125

ÚJ BALLADÁK (88–91) 137

FÜGGELÉK (92–100) 143

JEGYZETEK 159

A BALLADÁK SORRENDJE 171

BETŰRENDES SZÖVEGMUTATÓ 173

Felelős kiadó a Zeneműkiadó Vállalat igazgatója.

Egyetemi Nyomda, 78/3464, Budapest, 1979. Felelős vezető Sümeghi Zoltán igazgató.
Szedte a Nyomdaipari Fényszedő Üzem 78.9132/8.

Felelős szerkesztő Boronkay Antal. Műszaki szerkesztő Richter Andrea.
Műszaki vezető Blaskó Nándor. A védőborító és kötésterv Tóth Éva munkája.
Megjelent 14 000 példányban, 15,4 (A/5) ív terjedelemben. Z.60035